

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IANUARIE 2003

magazin istoric

Anul XXXVII – serie nouă – nr. 1 (430)
ianuarie 2003

<http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm>

e-mail: mistoric@itcnet.ro

1 Geografii vechi denuneau prin Tartaria întreaga Asie Centrală, dar, în timp, europenii, fascinați de acel spațiu necunoscut, i-au creionat contururile, pe măsura străbaterii lui de către călători pasionați de exotismul locurilor, cum o probează și aceste obiecte de artă din zonă

2 La mijlocul veacului XVIII, în Champagne, vinul devenit vestit sub numele regiunii era nelipsit de la finalul meselor copioase, însoțind deserturile sau coșurile cu fructe. Turnat de sus, pentru a obține o spumă mai abundentă, își sporea din onctuozitate, impunând parcă o artă și o manieră anume de a-l bea

4 La 6 ianuarie, de Bobotează, creștinii ortodocși sărută crucea și sunt stropiți cu agheasmă, cum o arată și această icoană din Rusia secolului XVI

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Irina Sălăvăstru,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție

și macheta artistică

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Documentare

Mădălina Geambașu

Corectura:

Georgeta Apreotești,

Constanța Avram

Secretariat

Floarea Dragne

Difuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu,
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

ianuarie

2003

4 Sunt a filei două fețe...

Totul depinde numai de noi

M. EMINESCU

5 A existat o națiune medievală?

I.-A. POP

10 Cu busuiocul muiat în agheasmă

Ceremonia Bobotezei la Curtea domnească

S. IFTIMI

14 Cine a aprins scânteia

1907 – un complot extern?

A. CARAGEA

19 Socialism cu lavalieră

Însemnări pentru Victor Slăvescu despre începuturile mișcării

A. GOROVEI

25 Nota de plată a învingătorilor

Relațiile româno-ceshoslovace după primul război mondial

M. TEJCHMAN

29 Un ambasador și șase președinți

Anatoli Dobrinin, martor în Malta

33 Unde-i unul, e puterea

Nicolae Ceaușescu

S. ALEXANDRESCU

36 O vamă a Țării Românești

Câmpina

S.D. CRATOCHVIL

37 România acum 100 ani

G. FILITTI

DICTIONAR ISTORIC

41 Tartaria M. MELNICU

CHIPURI UITATE

46 Principesa pianistă Elena Bibescu C.D. ZELETIN

52 Hoover Institution L. COSOVANU

"ROYAL-SHOE"

Trasaturi si Cufuris Regale Romane si Jugo-Slave
86, Calea Victoriei, 86 (in fața Palatului Regal)

continuă vânzarea
distinselor modele
de încălțăminte
M. R. C. A.

"CECIL"

Imense scăderi de prețuri
PROFITATI!!

53 Și reclama are o istorie...

T. STĂNESCU-
STANCIU

POVESTEA UNOR ACTE MICI

58 Cu porcul în balcon și găștele-n antreu

S. CÂLȚIA

59 Vinul călugărului Dom Pérignon Povestea șampaniei

EVENIMENT

63 Târguri și iarmaroace la Muzeul Suțu

I. ZĂNESCU,
C. ENE

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

RUBRICI

51 Pentru biblioteca dumneavoastră

57; 64; 66

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

A X-a ediție a Simpozionului de istorie și civilizație bancară

"CRISTIAN POPIȘTEANU"

67 A zecea ediție a Simpozionului de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu“

CALEA ÎNRĂURIRII PAȘNICE

Dezvoltarea politică și socială a poporului român a ajuns într-un stadiu în care oricărui popor i se pune întrebarea: ești ori nu ești un element capabil de a întemeia și de a menține ordinea socială ca garanție de dezvoltare, pe o bucată oarecare de pământ?

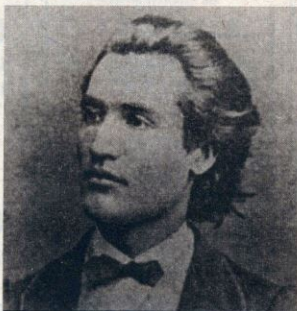
De astăzi înainte, nu mai e cu putință să trăim, sub forma mai mult ori mai puțin nedefinită de până acum; atât situația generală a Orientului, cât și aspirațiunile noastre proprii ne hotărăsc a ne constitui în stat deosebit și cu desăvârșire neatârnat.

Iară dacă nu vom fi capabili de a săvârși prin noi înșine această operă de constituire, atunci va trebui să renunțăm, pentru totdeauna poate, la realizarea scumpelor noastre dorințe de neatarnare, căci de astăzi înainte relațiile internaționale indefinite nu mai sunt cu putință în Europa.

Aceasta e alternativa fatală în fața căreia se află neamul românesc în zilele noastre; aceasta e morala și neînduratul adevăr pe care nici un român nu trebuie să-l scape din vedere; nouă, generațiunilor în viață, ne-a căzut sarcina mărească de a dovedi că bună a fost prăsila ce Traian a sădit pe pământul Daciei și că nu în zadar au luptat străbunii noștri atâtea veacuri de-a rândul. [...]

Nu mai putem astăzi să ne dezvinovățim, ca în trecut, cu vrăjmașii ce ne înconjoară și nu ne lasă să înaintăm spre împlinirea misiunii noastre; ori de câte ori ne oprim în cale, dovedim că nu suntem vrednici de locul la care ne-a pus întâmplarea.

E un român slab de ȋnger acela care sperie țara cu primejdii ce ne-ar fi amenințând din afară; soarta, viitorul nostru și al urmașilor noștri atârână de la ȋntelegciunea noastră și de la buna

MIHAI EMINESCU

chibzuință cu care vom înainta spre realizarea misiunii istorice ce ni se cuvine și numai spre a acestei uneia și singure misiuni; primejdiile, dacă ne amenință, ne amenință dinăuntru.

Ușurința, reaua-credință, nesocotința ori zelul pătimăș la noi înșine, numai acestea pot să fie izvorul primejdiilor ce ne amenință și vai de amar de noi dacă, în vremile noastre mari, am avea parte de a fi conduși de oameni mici al căror cap e

prea strâmt spre a putea cuprinde concepția bogată a misiunii unui popor ȋntinerit după o viață de optsprezece veacuri, ori a căror inimă e prea searbădă spre a se putea încălzi de această misiune, oameni ce ar voi să ne ducă unde n-avem să mergem prea în pripă, prea departe ori în direcții nepotrivite cu firea blândă și așezată a neamului nostru.

Trebuie să fim un strat de cultură la gurile Dunării; aceasta e singura misiune a statului român și oricine ar voi să ne risipească puterile spre alt scop pune în joc viitorul urmașilor și calcă în picioare roadele muncii străbunilor noștri.

Aici, între hotarele strâmte ale țării românești, trebuie să se adune capitalul de cultură din care au să se împrumute frații noștri din țările de primprejur, dimpreună cu celelalte popoare mai ȋnapoiate decât noi.

Legăturile de sânge și identitatea individualității naționale față cu unii, comuniunea tradițiunilor istorice și identitatea vederilor religioase față cu alții ne deschid și netezesc calea ȋnrăuririi pașnice și binefăcătoare pe care trebuie să pășim cu cea mai deplină bunăcredință.

(Timpul, 2 noiembrie 1879)

NAȚIUNEA MEDIEVALĂ?

Ideea de națiune medievală – și cu atât mai mult cea de națiune medievală românească – provoacă celor mai mulți istorici cel puțin mirare, dacă nu respingere de plano. Cum națiune medievală, din

moment ce Evul Mediu a fost o lume întunecată, înecată în barbarie și cruzime, cu clasnuri războinice, dominată de particularisme locale sau de credința în universalitatea lumii lui Dumnezeu?

IOAN-AUREL POP

Lăsăm la o parte clișeele și prejudecățile din aceste formulări – care ar necesita tratare specială – și revenim la cauzele generale care au putut genera o astfel de atitudine față de națiunile de altădată. În România (și nu numai), în cele patru decenii de comunism, s-a repetat până la saturație, cu mărunte variațiuni, în acord cu „învățătura clasicilor marxism-leninismului” și cu cea „adaptată creator realităților românești”, că fiecarei „orânduiri social-economice” îi corespunde câte o „formă de comunitate umană”. Prin urmare, națiunea nu putea să fie specifică decât „orânduirii capitaliste” și „epocii moderne”, iar apoi „orânduirii

socialiste”, ca o formă de tranziție până la comunismul internaționalist și nivelator. În perioada ceaușistă, se mai auzeau voci care clamau că rolul națiunii nu se va încheia nici în comunism, dar despre națiune înainte de capitalism nu se putea vorbi și scrie oficial. În Evul Mediu nu puteau exista decât popoare, și cu asta basta! Se accepta existența „națiunilor politice” în Transilvania, dar vocile firave de specialiști care au încercat să argumenteze conceptul etnic de națiune aplicat Evului Mediu nu au fost auzite. Pe de altă parte, termenul de *națiune română*, supralicitat în anii comunismului naționalist, s-a uzat și a pătruns în limbajul de lemn al propagandei oficiale, încât mulți autori se fereau de el chiar și acum.

Confruntări la Konstanz

De câteva decenii, unii specialiști occidentali, odată cu formarea și extinderea Uniunii Europene, vorbesc, din altă perspectivă, despre atenuarea și chiar despre încheierea rolului națiunilor în lumea de astăzi. Ulterior, mișcarea de „globalizare” sau de „mondializare” a tins și tinde să organizeze lumea de astăzi și lumea viitorului în aceeași direcție omogenizantă, cu felurite variante teoretice. Unii vorbesc despre dispariția treptată a distincțiilor etnico-naționale, alții despre dominația anglofoniei și a modelului anglo-american de civilizație, alții despre revenirea la particularitățile

regionale, despre încurajarea limbilor, dialectelor și tradițiilor locale etc. Mulți teoreticieni accentuează rolul malefic al națiunilor în istorie, scot în evidență excesele comise în numele naționalismelor din epocile mai recente și nu găsesc nici un rol constructiv al națiunii, în trecut sau astăzi.

În contextul epocii comuniste, care a minimalizat națiunea și a legat-o exclusiv de „capitalism”, ca „națiune burgheză” (cu excrescențe spre „socialism”), și al unei direcții ideologice importante din lumea de azi, care consideră națiunile un fel de „accident” temporar, limitat și odios al istoriei, nu este de mirare reticența sau lipsa de încredere a oamenilor în ceea ce am putea numi *națiune medievală*. Chiar și unii istorici foarte serioși, deschiși dialogului și care văd în națiunile moderne o forță a progresului, așa cum era el înțeleas atunci, nu acceptă existența națiunilor înainte de 1700 sau 1800, fiindcă *națiunea* este pentru ei exclusiv *națiune modernă* și

pentru că atributele mature ale acestei modernități nu se găsesc, firește, în Evul Mediu.

Pe de altă parte, de circa un secol, unii dintre cei mai mari medieviști ai lumii au statuat cu argumente istorice

irefutabile existența națiunilor medievale în Europa, cu precădere între secolele XIII-XV. Spre finele perioadei, în anii 1414-1418, când a avut loc conciliul de la Konstanz – un fel de adunare a tuturor liderilor politici și religioși din lumea catolică – se înregistrează și primele definiții ale națiunii medievale, așa cum au fost date de teoreticienii de atunci. În timpul conciliului, unde deciziile se luau prin votul națiunilor, a izbucnit o mare controversă (însoțită chiar de confruntări armate) între delegația franceză și cea engleză. Francezii contestau Angliei un rol de primă mână pe scena politică europeană, subliniind că cele patru națiuni de la conciliu – italiană, franceză, spaniolă și germană – reprezentau „națiuni generale”, adică erau mari diviziuni ale lumii supuse Romei și cuprindeau fiecare delegați ai câtorva „națiuni particulare”, regiuni și provincii. În acest cadru – spun francezii – Anglia, fără Țara Galilor, Scoția și Irlanda, nu reprezintă decât o „națiune particulară” și nu poate avea vot decisiv în

conciliu. Delegația engleză (inclusă în națiunea germană), ofensată, dar susținută de împăratul Sigismund de Luxemburg, elaborează o amplă argumentație în „apărarea națiunii engleze” (*Anglicae nationis vindictio*). Concluzia documentului este că Anglia, chiar mai mult decât Franța, reprezintă la conciliu o „națiune generală”, compusă din mai multe „națiuni particulare”, că ea posedă toate caracteristicile cerute unei autentice națiuni. Aceste caracteristici ar exista, „fie că națiunea este înțeleasă ca un popor distinct de altele prin relația de sânge, prin obiceiul unității ori prin particularitățile de limbă, care demonstrează în gradul cel mai înalt și mai adevărat [existența] națiunii și esența ei, deopotrivă în sensul legii divine și umane..., fie că națiunea este înțeleasă, cum ar trebui să fie [în cazul de față, la conciliu], ca teritoriu egal cu cel al națiunii franceze”.

Prin urmare, „națiunile generale” erau anumite diviziuni politico-geografice în care intrau la conciliu mai multe „națiuni particulare”, adică popoare distincte, bazate pe originea comună, pe traiul împreună, pe limba unică și, firește, pe teritoriul locuit.

Stâncea din imagine, aflată pe Valea Oltului, este cunoscută de localnici drept „Masa lui Traian” sau „Masa lui Mihai”

După „legea divină și umană”, „esența” națiunilor era dată de elementele organice enumerate mai sus, fapt pe care îl acceptau toți participanții la conciliu.

Dacă pe la 1400 națiunea era acea formă de comunitate umană bazată pe unitatea de origine (reală sau imaginară), de limbă (și cultură), de obiceiuri, de teritoriu etc., se poate constata că nici pe la 1700-1800 lucrurile nu erau foarte diferite în fondul lor. La rigoare, în loc de termenul de „națiune” s-ar putea folosi cel de „popor medieval” sau „popor modern”, numai că acest din urmă termen este ceva mai puțin cuprinzător, neincluzând, de exemplu, statalitatea, dinastia, coeziunea politică.

Sansa de a dispune de un stat

Natural, diferențe notabile între națiunea medievală și cea modernă există, dar nu atât de conținut, cât de formă. Teoreticienii au mai descoperit și alte caracteristici ale națiunilor medievale, neconsemnate la Konstanz. De exemplu, deși se știa că „nu contează dacă o națiune ascultă de un principe sau de mai mulți”,

monarhia (dinastia) a fost adesea un liant extraordinar al unui popor denumit națiune în Evul Mediu. De asemenea, un rol important în coagularea oamenilor medievali în națiuni au avut religia (creștină) și biserica. În ciuda universalismului general creștin și apoi apusean (catolic) și răsăritean (ortodox), s-au făcut încă din Evul Mediu „biserici naționale”, cu specificul lor legat de înțelegerea tradiției, de cutume, de „sfinții naționali”, de rit și chiar de dogmă.

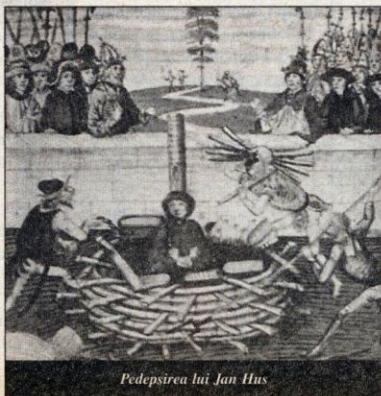
Astfel, încă din secolele XIII-XIV, se poate vorbi de un specific galican și anglican al bisericilor franceză și, respectiv, engleză. De asemenea, în mod curent, elitele medievale nu-i considerau, în general, drept membri ai unei anumite națiuni decât pe oamenii liberi și stăpâni, ceea ce reprezintă o serioasă restricție față de epoca modernă. În plus, națiunile medievale erau mari grupuri de oameni destul de

amorse, în cadrul cărora numai anumiți membri (mai ales preoți, monahi, poeți, curteni, știutori de carte, practicanți ai profesiilor liberale, negustori etc.) erau conștienți de existența națiunii, adică aveau convingerea că fac parte din marele corp național. De aceea, în Evul Mediu nu există decât puține mișcări de masă în numele națiunii. Așa au fost anumite manifestări din timpul Războiului de 100 de ani (1337-1453), legate mai ales de acțiunile Ioanei D'Arc, sau din ambianta „Revoluției huseite” (1409-1434), desfășurate în numele „națiunii cehe”.

Prin urmare, națiunile medievale au o existență predominant pasivă, se manifestă în surdina, în vreme ce națiunile moderne izbucnesc masiv, activ și spectacular ca protagoniste pe scena istoriei. Firește, nu înseamnă că, dacă unii oameni nu erau

conștienți de națiunile medievale, acestea nu existau. Numai că existența lor era adesea estompată de alte forme de comunitate.

Evul Mediu a fost deopotrivă o lume a particularismelor și a universalismelor. Pe de o parte, era domeniul feudal, senioria, regiunea, provincia, cu un stăpân bine cunoscut de toți și cu un puternic

Pedepsirea lui Jan Hus

spirit identitar, iar pe de altă parte era lumea creștină toată, întrupată în două ipostaze: spirituală, reprezentată de Sfântul Scaun, și politică, simbolizată de imperiu. Ambele structuri s-au dovedit însă de la un timp greu de susținut, aproape neguvernabile, și au rămas simbolice. Treptat se naște o realitate intermediară, de echilibru, care este numită în sursele vremii *națiune*.

Ea ne conduce cu gândul la noțiuni ca naștere, înrudire, relație de sânge, gintă, trib, clan, grupare mare de oameni, popor etc. Numai că, în această etapă a secolelor XIII-XV, termenul de *națiune* nu mai are nici o legătură cu tribul sau cu clanul, cu familiile înrudite, ci semnifică un grup mare de oameni, de pe un teritoriu bine delimitat, cu o origine comună (existență sau construită), vorbind aceeași limbă, cu aceleași cutume, religie, spiritualitate etc.

Națiunile medievale care au avut șansa să dispună de state care să le organizeze și stimuleze au ajuns, încă din secolele XIII-XIV, să fie în prim planul scenei politice europene. Aceste state au diminuat adesea particularismele locale până la omogenizare, pe de o parte, și s-au opus politicii universaliste a Sfântului Imperiu și a Sfântului Scaun, pe de altă parte. În acest fel s-au afirmat națiunea engleză, cea franceză, cea spa-

niolă, dar și cea burgundă sau cea florentină. Unele dintre ele au supraviețuit și s-au transformat în națiuni moderne, altele și-au încheiat cariera în Evul Mediu și în epoca modernă timpurie. Totuși, națiunile medievale nu au ajuns niciodată să subsumeze complet particularismele regionale și nici forțele integratoare universaliste.

Eliberați de inhibiții și clișee

La români, lucrurile nu au fost foarte diferite. Autorii străini, în secolele XIV-XVI, au lăsat zeci de mărturii prin care arată că românii se trag din romanii aduși de împăratul Traian și de urmașii săi în Dacia. Unii dintre acești autori – cei care au călătorit în Țările Române – afirmă că au aflat de la românii înșiși date despre originea lor romană. Zeci de surse din aceeași perioadă atestă caracterul romanic al limbii române, asemănarea sa cu latina și italiana, precum și efortul românilor de apărare și conservare a limbii lor (vezi Antonio Bonfini).

De asemenea, izvoarele insistă asupra credinței răsăritene a românilor, devenită mijloc important de individualizare, mai ales în raport cu catolicii, protestanții și islamicii. Se mai invocă uneori portul, tradițiile, cutumele, ocupațiile, teritoriul, principiile de drept etc., ca fiind mărturii ale specificului românilor în raport cu vecinii lor de alte etnii. Chiar sub numele de

rumân sau *român* (prin care se chemau românii pe ei înșiși) ori sub cel de *vlah* cu variante (prin care îi chemau străinii pe români) se ascund originea romană, limba neolatină, credința religioasă, ocupația, statutul social sau alte caracteristici. Cu alte cuvinte, cei care rosteau în Evul Mediu *rumân/vlah* aveau în minte cel puțin una dintre aceste particularități.

Mulți români și străini din Evul Mediu au avut convingerea (conștiința) că poporul român sau fragmente din acesta alcătuiesc un grup sau grupuri unitare, care se simt ca atare și uneori chiar acționează în consecință. Exemplele sunt coplesitor de multe, de la un autor care pretinde că i-a auzit pe români mândrindu-se că se trag din romani, până la convingerea regelui ungar Ludovic I că voievodul român Vladislav-Vlaicu, pe la 1364-1365, și-ar fi asumat suveranitatea asupra Țării Românești, „cu învoirea trădătoare și tainică înțelegere a românilor”, adică a locuitorilor respectivei țări.

Nu este vorba aici despre un act de felonie al unui vasal nesupus, ci de revolta unei „națiuni” grupate în jurul domnului său. La fel de tulburătoare este acuza adusă românilor din Tran-

silvania și Pă-
țile Vestice, pe la
1380, de către fran-
ciscanul Bartolomeu de
Alverna, conform căreia
aceștia comiteau „rele”
contra catolicilor îm-
preună cu românii din
țările vecine Ungariei,
adică din Țara Româ-
nească și Moldova. Sau
referirea pe care o făcea
Ștefan cel Mare la Țara
Românească, numind-o
„l'altra Valachia”, ca să nu mai
vorbit de imboldul românilor
din Transilvania de a se răzvrăti
la 1599 contra nobililor, „mă-
nați de încrederea că aveau un
principe de etnia lor”. Cu alte
cuvinte, domnul Moldovei con-
sidera drept lucru firesc ca țara
lui să fie privită ca o țară a
românilor, o Valahie, așa cum
românii ardeleni se simțeau
îmbărbătați de un suveran
român.

Prin urmare, ca la orice
popor medieval, și la români
existau anumite atribute iden-
tificate, conștientizate ca atare la
anumite niveluri și în anumite
medii. Firește, alături de ace-
stea, erau și numeroase particu-
larități locale, regionale sau
forțe înglobante, uni-
versaliste, generale,
inițial mult mai pu-
ternice decât etni-
citatea. Totuși,
această coeziune
în numele ori-
ginii, limbii sau
credinței comune
se înfiripă treptat,
crește și cuprinde
mințile oame-
nilor, mai ales
atunci când
au loc

dese confruntări cu străinii.
Istoricii români au sesizat de
timpuriu această unitate și au
numit-o adesea „unitate de
neam”; iar reflectarea ei men-
tală a fost numită „conștiință de
neam”.

Regimul comunist a încu-
raajat acest fel de distincții,
pentru că ele se pliau și pe
schema marxistă, pe de o parte,
răspunzând și propagandei
naționaliste din anii '70-'80 ai
secolului XX, pe de altă parte.
Numai că noțiunile de „neam”
și „conștiință de neam”, cu
toată rezonanța lor arhaică – de
sorginte slavo-maghiară, de
altfel – nu acopereau o realitate
medievală, fiind termeni noi,
pentru realități vechi. Docu-
mente latine și alte tipuri de
izvoare scrise din secolele
XIII-XVI folosesc invariabil
pentru realitățile invocate mai
sus, inclusiv pentru cele din
spațiul locuit de români, ter-
menul de *natio* (la plural *natio-
nes*) sau pe cel de *gens* (la
plural *gentes*; lingviștii și isto-
ricii medievali sunt de acord
că ambii termeni sunt adesea
sinonimi, deși al doilea, *gens*,
începe să semnifice, spre fina-
lul Evului Mediu, o comunitate

etnică mai pu-
țin coagulată și or-
ganizată decât națiu-
nea pe cale de a deveni
solidaritate modernă). În
plus, noțiunile de „neam”
și „conștiință de neam”
sunt, în general, intra-
ductibile în limbi străine,
ceea ce le face ori im-
posibil de înțeles, ori le
transformă în aspecte *sui
generis*, „pur românești”,
adică lipsite de credibilitate.

Prin urmare, eliberați de
anumite inhibiții și clișee, de
teama de a continua „națio-
nalismul comunist”, este firesc
să ne încadrăm și sub aspect
terminologic în istoriografia
europeană a temei, respectând
anumite reguli ale profesiei.
Una este aceea a caracterului
succesiv și repetabil al rea-
lităților istoriei: națiunea me-
dievală este mult diferită de
națiunea modernă, deși o
anunță și o pregătește pe
aceasta din urmă. Națiunea nu
este o realitate de prim plan a
omului medieval, cum este
confesiunea (și biserica), de
pildă, dar ea există, este numită
ca atare și trebuie consemnată
și azi ca atare, cu precizările de

rigor. Altminteri, ar fi
regretabil și fals să
nu acceptăm comu-
nitatea etnică me-
dievală, cum și
câtă a existat, din
cauza exagerării
până la absurd a
„unității, perma-
nenței și continu-
ității multimile-
nare a românilor”
din anii comu-
nismului cea-
ușist. ■

Joana d'Arc a fost transformată de englezi
într-un simbol național al poporului francez

BOBOTEAZA LA CURTEA DOMNEASCĂ DIN IAȘI

Botezul Domnului (frescă de la mănăstirea Bistrița, din Țara Românească)

SORIN IFTIMI

În ziua sărbătorilor de iarnă ziua de 6 ianuarie, când creștinii sărbătoresc Botezul Sfânt, a fost dintotdeauna la mare cinste.

În ziua dinainte – cum aflăm din *Con-dica de ceremonii*, redactată în 1762 de logofătul Gheorgachi – toți egumenii mănăstirilor din țară, moldoveni sau greci, veneau la Curtea domnească din Iași și se închinau cu plocoane domnului. Ei aduceau în dar blănuri alese, de vulpi și jderi, pești de munte (păstrăvi, loștrițe), proaspeți sau afumați cu meșteșug, în cetină de brad, la hârzob (coșuleț), brânză de oi, smântână de bivoliță, precum și altele asemenea, pe care logofătul al treilea

(tretilogofăt) le însemna într-un izvod anume. Domnul îi primea cu cinste, în-trebându-i despre traiul lor de la sfințele mănăstiri.

După aceea mergeau cu toții în para-clisul Curții, unde toate cele arhieresti erau îndeplinite, în această zi, nu de mitropolit, ci de episcopul de Roman, al doilea în ierarhia bisericii moldovenești (*Magazin istoric*, nr. 9/2002). Acesta săvârșea liturghia și osfeștania cea mare (sfințirea apei).

Ortodoxeși și catolici împreună

O altă ceremonie religioasă avea loc nu în biserică, ci în Sala tronului (Spătărie), fiind condusă tot de logofătul al treilea. După mărturia prelatului catolic Marco Bandini, prezent în Moldova din 1644 până în 1650, reprezentanții cinului clerical urau domnului, prin cântări, „o cârmuire fericită, ani fericiti și un mers norocos al lucrurilor“. În timp ce psaltii intonau troparul (cântare bisericească de laudă) și condacul (cântare scurtă în cinstea unui sfânt) zilei, preoții Curții domnești (cel al Bisericii „de pe Poartă“ și cel „de la Doamnă“) aduceau crucea cu care slujiseră liturghia și pe care domnul o săruta, însă numai din mâna mitropolitului, care îl aghesmuia. În acel moment se slobozeau trei tunuri și începea să cânte meterhaneaua (muzica militară). Apoi beizadelele (fiii domnului), arhieriei și marii dregători sărutau crucea și primeau aghiasmă, în ordinea rangurilor lor. După aceea se așezau cu toții pentru ascultarea orăției pe care diaconul Curții o rostea în numele preoților Curții domnești.

„Teremonia“ se relua de mai multe ori, fiind introduși pe rând, de către logofătul al treilea, egumenii greci (de la mănăstirile închinată la Locurile Sfinte),

apoi egumenii mănăstirilor „de țară“ și, în cele din urmă, protopopul, însoțit de preoții de parohie din Iași, „fîștecare având câte un om ales ce spunea orațiile, după ce se săruta crucea lor“. Domnul asista stînd în picioare, în fața tronului, cu capul descoperit, primind astfel binecuvîntările, aghlazma și sărutul crucii lor.

Urmau apoi, fapt demn de remarcat, preoții catolici din Iași (*pater prefectus*), ce sărbătoreau la 6 ianuarie Ziua Regilor, după calendarul bisericii lor (Bandini). Mitropolitul dădea crucea lor domnului, spre a fi sărutată, după care aceștia urau, în limba latină, domnului și întregii boierimi, „un an nou cu noroc!“. Apoi își primeau și ei bacșișurile de la Vistierie, ca și cei dinaintea lor.

Ieșirea „la Iordan“

În ziua Sfântului Botez, domnul ieșea de dimineață, la Biserica cea Mare (Sf. Neculai Domnesc), la slujba utreniei, urmîndu-se aceeași rînduială a *făcliilor de ceară*, ca și la Crăciun. „Numai atîta obicei

se mai adauge că se fac două făclii mari de la Vistierie, împodobite cu pînză și mătăsuri, în chipul făcliilor celor de Botez.“ Aceste lumînări încadrau pe domn în drum spre biserică, fiind purtate de doi curteni,

Vas pentru aghiasmă

îmbrăcați în dulămi de tafta. În timpul slujbei, o făclie era ținută înaintea icoanei Precistei, iar cealaltă înaintea icoanei lui Hristos. Ca de obicei la hramurile împărătești, se făcea și „polieleu“ cu cherdosie, adică se împărțeau lumânări aprinse egumenilor și călugărilor de față, în timpul cântării psalmilor. Ceremonia făcliilor, ce dădea un fast bizantin întregii adunări, fusese preluată, de fapt, de creștinism din cultul împăraților romani, din perioada „păgână“.

După doxologie (cântarea de laudă și preamărire a Sfintei Treimi), îndată mitropolitul și domnul, cu toată Curtea, în fruntea alaiului mergând cei doi cu făcliile înaintea, ieșeau „la Iordan“. Slujba sfințirii apelor se făcea sub cerul liber, pe malul unui râu din apropierea Curții (Bahlui), sau în piața din fața Porții Domnești, unde se țineau uneori și judecățile. În iernile foarte geroase osfeștania se făcea chiar „în meidanul curții dinlăuntru“, pentru ca doamna și jupânele să poată asista, chiar și din spatele ferestrelor.

Se scoteau pe malul râului icoanele făcătoare de minuni din bisericile Iașilor, cu deosebire cea a Precistei de la mănăstirea Golia (ce fusese adusă de Ecaterina Cercheza, doamna lui Vasile Lupu) și cea de la biserica Sfânta Vineri, precum și alte icoane și prapuri ale bisericilor, sau chiar moaștele unor sfinți. Obiceiul este amintit și de Marco Bandini.

Cal de investitură (secolul XVII)

Domnul, ieșind de sub cort („saivant“), se așeza în picioare, în dreptul tronului său. Doamna sosea la Iordan pășind în urma vornicului ei, ce era îmbrăcat în feregea de postav și ținea toiagul slujbei sale în mână. Se oprea și ea în picioare, în fața tronului ce o aștepta, iar în jurul său se rânduiau domnițele, jupânele și fetele de casă. Dregătorii țării, îmbrăcați în caftane noi, ocupau locurile bine

stabilite, după etichetă, asistând la slujbă în picioare și cu capetele descoperite. Erau prezenți curteni, oșteni și gloată destul de numeroasă.

Mitropolitul, îmbrăcat în toate veșmintele, cu mitra pe cap și paterița (cârja) în mână, după ce tămăia pe cei de față, săvârșea toată slujba Iordanului, citind Evanghelia „cu glas mare“. Binecuvântarea apei se făcea într-un vas mare de argint, așezat pe o masă, precum și în două căzi mari, înconjurate de sfeșnice cu picior înalt, pe care se aflau lumânări aprinse.

După ce domnul săruta crucea din mâna mitropolitului, își atingea fruntea de firul de busuioc muiat în această agheasmă proaspăt sfințită. Atunci se declanșau trei salve de tun, și se făcea șanlic (zarvă) cu tobe și trâmbițe, de către meterhaneaua domnească. Apoi domnul săruta icoana Precistei și moaștele ce erau de față. Doamna, beizadelele, arhierii și dregătorii, într-o ierarhie strictă, îi urmau

exemplul, sărutând crucea, icoanele și fiind stropiți cu agheasmă.

Parada cailor domnești

Urmând o străveche tradiție locală, dar influențată din plin și de ceremoniile otomane, în această zi se scoteau caii din grajdurile Curții spre a fi stropiți și ei cu apă sfințită. Domnul și dregătorii, așezați acum pe jilțuri, priveau cum, în ritmurile tobelor, țimbalurilor și ale trâmbițelor era trecută în revistă această superbă podoabă: herghelia domnească.

Erau aduși mai întâi telegarii (caii trăsurilor domnești). Urmau mai apoi povodnicii, cai pur-sânge arab, bogat înșeuaiți, primiți în dar de la sultan cu ocazia învestiturii domnului, precum și cele două tuiuri (un fel de steaguri din cozi de cal). În final, defilau armăsarii grajdurilor domnești, încălecați, ca și povodnicii, de tineri boieri, după care era adus „calul cel împărătesc care se numește tabla-bașa“. Acesta era calul de investitură a domnului, împodobit cu aur și pietre scumpe. El era încălecat în cadrul ceremoniei de către marele comis, șeful grajdurilor domnești și conducător al cavaleriei moldovenești.

De la Croix, secretarul ambasadorului francez la Poartă, prezent în Moldova în 1672 și 1676, arată că ceremonia Iordanului se

*Botezul lui Iisus icoană pe sticlă din
Scheie Brașovului, din a doua jumătate
a secolului XIX*

încheia cu botezul copiilor orfani, cărora domnul le da veșminte și bani, după care se retrăgea.

La Curte urma o altă liturghie săvârșită în biserică de către însuși mitropolitul țării, cu arhieriei și cu câți egumeni de țară rânduiește acesta. Doamna însă, mergea să asculte liturghia la biserica sa (un paracelis amenajat chiar în „casele despre Doamna“), împreună cu toate jupânele. După slujbă, domnul, însoțit de curtea masculină, intră în Sala tronului, unde urma aceeași tradiție ca și la

Crăciun, după eticheta țarigrădeană, cu vutcă (un fel de lichior; *Magazin istoric*, nr. 10/1998), cofeturi și cafea, iar dacă nu era pregătit vreun mare ospăț, boierii se împărăteau fără mare zăbavă pe la casele lor.

A doua zi după Bobotează veneau, tot la Spătărie, dascălii împreună cu cei mai vrednici ucenici ai lor și mai priciposiți la carte, învățăceii rostind *engomiile* (orațiile) către domn, după care primeau un mic bacșiș.

A treia zi iarăși, după vechiul obicei, făcea domnul divan „egumenilor de la Munte“. În aceeași zi se dădea și o masă călugărilor și se porunca de către domn, către logofătul al treilea, să isprăvească treburile lor și să le înmâneze „pecetluirile cele de sare“ (veniturile de la ocnele de sare) și să îi slobozească apoi a merge fiecare către mănăstirile lor. ■

RĂSCOALĂ SAU COMLOT?

ANTON CARAGEA

Cine nu a auzit de răscoala țăranilor din 1907? Timp de mai bine de 45 de ani, regimul comunist a considerat evenimentele ca pe un exemplu elocvent al caracterului capitalismului românesc, dur și nemilos, care a ajuns până într-acolo, încât a ordonat să se tragă asupra țăranilor nemulțumiți de condițiile de muncă și trai. Nu întâmplător, istoricul oficial al stalinismului românesc, Mihai Roller (Magazin istoric, nr. 10/2002), a strâns și publicat în 1948, cu o repeziciune demnă de o cauză mai bună, documentele răscoalei din 1907. Tot ceea ce susținea propaganda comunistă se afla acolo: execuții, intervenția armatei, cifra de 11 000 de morți preluată din articolele lui Constantin Mille și, în final, grozăvia ascunderii dosarelor de către însuși regele Carol I.

Astăzi, la peste 95 de ani de la evenimente, documentele ne spun o poveste diferită de aceea cu care marea majoritate ne-am obișnuit deja. Un adevăr ascuns prea mult timp în spatele discursului oficial.

Dacă Imperiul austro-ungar a avut, după 1866 (înfrângerea în fața trupelor prusace ale lui Bismarck), un an de care să fie cu adevărat mândru și în care să își retrăiască gloria, acela a fost, fără îndoială, anul 1908. Se împlineau 60 de ani de domnie a marelui împărat Franz Joseph, iar întregul aparat militar și diplomatic al imperiului trudise din greu să îi ofere un adevărat moment de neuitat. Conte Alois Aehrenthal, ministru al Afacerilor

Externe al Dublei Monarhii, era unul dintre partizanii doctrinei habsburgice „A.E.I.O.U.” (Austria est imperare orbi universo – Austria trebuie să conducă întreaga lume) și decisese că anul 1908 va deveni cel în care trebuia demonstrată valabilitatea axiomei.

Planul fusese gândit încă în urmă cu câțiva ani. În primul rând, Alois Aehrenthal pregătise anexarea oficială a Bosniei și Herțegovinei, provincii pe care imperiul le administra din

1878, ca urmare a prevederilor Tratatului de la Berlin. Le administra doar, căci suveranul nominal rămânea sultanul de la Constantinopol. Spre a-l împiedica pe acesta să intervină în apărarea drepturilor sale, Aehrenthal a pregătit o răscoală în insula Creta și proclamarea independenței Bulgariei, altă componentă nominală a Imperiului otoman. Toate cele trei evenimente au avut loc aproape simultan, punându-l pe sultan în imposibilitate de a reacționa.

Bulgaria a obținut astfel independența, Austro-Ungaria – Bosnia-Herțegovina, iar singurii care au plătit oalele sparte au fost cretanii, a căror răscoală a fost zdrobită, dar care, într-un final fericit, au reușit să se unească cu Grecia (1908).

Un alt început pentru primul război mondial?

A doua parte a planului conceput de Aerenthal presupunea distrugerea celor doi inamici tradiționali ai dublei monarhii, respectiv Serbia și Rusia.

După cum era și firesc, Serbia a respins încorporarea Bosniei-Herțegovinei, populată în special de sârbi, la Austro-Ungaria, cerând compensații și protestând vehement. Acesta era exact pretextul dorit de Aerenthal. Armata imperială a înconjurat Serbia și a amenințat cu războiul. Belgradul a solicitat imediat ajutorul Rusiei, urmând exemplul atâtor alte acțiuni din lungul istoriei. Dar în 1908 Rusia era o țară

devastată. În anii 1904-1905, flota și armata sa fuseseră distruse de japonezi, urmând apoi doi ani de revolte interne, finalizate printr-o revoluție ce aruncase de-a dreptul țara în haos. Totuși, țarul Nicolae II (1894-1917) a încercat să intervină, dar s-a văzut confruntat cu un dur ultimatum venit din partea Berlinului și a Vienei, prin care acestea îl amenințau cu un atac imediat în cazul sprijinirii Serbiei. Cauza sârbă trebuia abandonată...

Astfel anul 1908 aducea și umilirea internațională a Rusiei, înfrângerea Serbiei și gloria Austro-Ungariei. Adică, exact aceeași conjunctură care va conduce la izbucnirea primului război mondial în iulie 1914. Rădăcinile se regăseau în anul 1908.

O singură neîmplinire umbrea gloria imperiului: România. Și ea, ca și Serbia, avea teritorii naționale și populații asuprite de dubla monarhie; și ea visa la revanșă; și ea ar fi trebuit umilită și zdrobită în anul de grație 1908. Dacă planul lui Aerenthal ar fi reușit, atunci poate nu ar mai

fi existat nici momentul 1916 și nici Marea Unire din 1918. Dar, din fericire pentru noi, încercarea a eșuat.

Interesul Puterilor Centrale față de România nu era de dată recentă. Iar în preajma anului 1907, el se intensificase brusc. Istoricul Karl Scheerer (*Magazin istoric*, nr. 11/1974) a observat, la rândul său, noul tip de atenție acordat României în acest interval cronologic. O răscoală care ar fi pus puterea de la București în imposibilitatea de a mai guverna, urmată de intervenția, solicitată sau impusă de la Viena, a trupelor austro-ungare pentru ocuparea și „salvarea” situației în zonă. Și astfel se distrugea orice posibilitate a României de a acționa pentru eliberarea românilor transilvăneni.

Reteaua lui Eidinger

Centrul de unde se pregătea lovitura era orașul Cernăuți. Aici, generalul Fischer, șeful jandarmeriei austriece, înființase un birou de plasare de forță de muncă și bani (bineînțeleas și spioni!)

în România, birou condus de un anume N. Eidinger.

Acesta avea o sumară pregătire militară, iar tactica sa de infiltrare a spionilor în țara vecină se folosea de marile linii de cale ferată și de șosele. În anul 1905, el a deschis un birou comercial în sediul hotelului Athénée Palace din București și a început plasarea de muncitori agricoli pe tot teritoriul României. În plus, oferea importante câștiguri arendașilor, preluându-le produsele agricole și livrându-le apoi armatei austro-ungare. Unele dintre cele mai profitabile relații de amicitie, dar și comerciale le-a avut cu de-acum cunoscuta familie Fischer, marii arendași din regiunea Moldovei.

Alte ținte ale spionajului austro-ungar și care vor juca un rol important în evenimentele anului 1907 sunt reprezentate de tagma ziaristilor, în special de Constantin Mille și ziarul *Adevărul*. Spionul imperial Günther raporta în acest sens la Viena: „Afacerea ziarului *Adevărul* merge pe drumul cel bun, s-a operat asupra lui Mille cu mari sume“. În aceeași manieră se va „lucra“ și cu alte gazete, precum *Universul*, *Epoca*, ale căror „articole erau scrise – mărturisea același Günther – pe biroul meu“. Nu întâmplător, ele vor fi și cele care vor lansa cifrele de 10-11 000 de morți în tragicele evenimente. Cu alte cuvinte, până în 1907, Austro-Ungaria își crease o vastă rețea de spionaj și influență, mergând de la periferie și până în centru, implicând oameni politici, arendași, chiar și mii de simpli lucrători, plasați de Eidinger în puncte considerate strategice. Rețeaua părea bine pusă la punct și gata de acțiune.

Constantin Mille

Dacă foamea ar fi condus la răscoală, anul 1904 ar fi fost momentul cel mai propice în acest sens. În schimb, în 1907 se anunțau chiar recolte bune și anul venea, lucru extrem de important, după alți doi cu rezultate frumoase. Cum de a izbucnit totuși revolta?

O răscoală cu cântec

Un mare arendaș, Mochi Fischer, prieten cu Eidinger, a refuzat să semneze învoielile agricole cu țăranii săi pentru anul 1907. A amânat și refuzat orice ofertă, până când, la începutul lunii martie, țăranii dintr-un sat cu nume parcă predestinat, Flămânzi, temându-se că vor rămâne fără lucru și hrană, au cerut cu violență semnarea contractelor. Speriat, Mochi s-a refugiat la Cernăuți, la prietenul său, fără însă să semneze nimic și lăsându-i pe oameni de-a dreptul disperati. Pericolul lipsei de pământ, deci de muncă, era din ce în ce mai puternic.

Imediat, pe miile de hectare arendate de Fischer, apar personaje ciudate, care dau de băut la toată lumea și îndeamnă

la violență. Atacă primăriile, posturile de jandarmi; sunt înarmați și au o evidentă pregătire militară. Toate rapoartele de la Botoșani, din județul Neamț, arată același lucru: indivizi din afara satelor, cu uniforme ciudate și rute de deplasare pe linia Botoșani-Cernăuți sunt la rădăcina tuturor atacurilor. Carol I a înțeles rapid ce se întâmpla și, pe data de 7 martie 1907, a ordonat ca frontiera de la Suceava la Mihaileni să fie ocupată militar, pentru a împiedica infiltrările agenților austro-ungari. Dar era destul de târziu.

La începutul lunii martie, răzvrătirile din nordul Moldovei erau ținute sub control și liniștea începea să revină, când ziarul *Adevărul* a început o amplă campanie împotriva a ceea ce ziaristii de aici numeau „marile masacre“. Titlurile viiau: *Refuz de a ieși la munca câmpului, Ridicarea recoltelor cu forța, Se trage în țărani...*

Prefectul de Focșani, Aguletti, comunică lapidar Capitalei: „Ziarele răspândesc enorm spiritul de răscoală, publicând știri de zvon, fanteziste, exagerate. Bineînțeles, în fruntea tuturor se aflau *Adevărul* și *Universul*. Din acest moment apare într-adevăr și răscoala reală, căci ziarele relatează – fals – știrea conform căreia acolo unde oamenii au avut curajul de a se revolta, s-au și semnat contractele atât de dorite de țărani și comunitatea rurală. Și ce nu face omul pentru un ban. În plus? Chiar și o... răscoală.

În luna martie, răscoala se extinde, pe același tipar și cu ajutorul aceluiași agitatori. Sunt cuprinse județele Iași, Suceava, Vaslui, Fălciu, Tecuci, Neamț, Bacău, Tutova, Putna etc.

Europa se îngrijorează

Guvernul conservator se arăta incapabil de a controla situația. Primul ministru, „Nababul” Gheorghe Cantacuzino, a dat un ordin, cel puțin ciudat, solicitând reprimarea răscoalei „cu cea mai mare fermitate și blândețe”. Alți fruntași conservatori, precum Mihail Pherekyde, sunt de ani buni pe lista de plată a Austro-Ungariei și deci refuză să ia vreo măsură imediată. Două personaje au realizat însă gravitatea situației: Take Ionescu și Carol I. Primul, sesizând ciudătenia momentului în care marii proprietari nu își apără deloc pământurile, fuge la rege, solicitându-i intervenția imediată. Astfel, cei doi au provocat retragerea conservatorilor de la putere și venirea liberalilor, sprijiniți de Take Ionescu, pentru a pune capăt răscoalei (12 martie 1907).

Pasiunea pentru șosele a spionilor creați la școala lui Eidinger a început de-acum să dea roade. Urmând liniile de cale ferată și șoselele, răscoala s-a extins după 12 martie și în Muntenia. Radu Rosetti își amintea: „oameni călări mergeau în capul bandelor, îndreptându-se spre București, devastând, prădând, dând foc, omorând”.

Interesant este că în multe

locuri, după cum arată rapoartele, „țărani s-au înarmat și au apărat satul de răsculați”. Dar în alte zone, jaful și crima au întunecat judecata, țărani alăturându-se agenților imperiali.

De îndată ce în ziarele din România au apărut primele știri, mult exagerate, despre răscoală, presa vieneză n-a găsit un alt subiect mai interesant de dezbătut decât evenimentele din țara noastră. Carol I se mira chiar într-o discuție avută cu Alexandru Marghiloman de „depeșile fabricate la Cernăuți cu privire la masacrele antisemite, la prigonirile evreilor... mai cu seamă *Neue Freie Presse* (din Viena) s-a distins prin răspândirea acestor depeși... acest ziar a publicat toate știrile posibile”. Imediat, presa internațională a început să anunțe iminenta prăbușire a României.

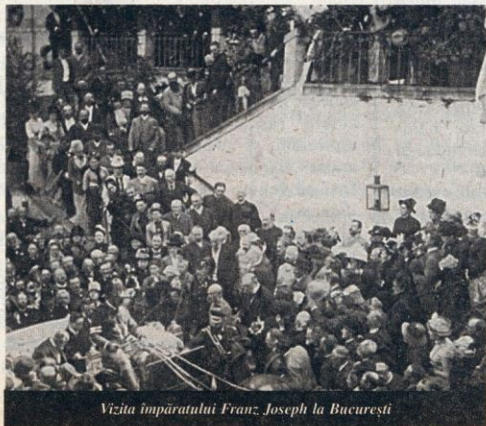
Încă înaintea izbucnirii evenimentelor, la 1 martie 1907, Aerenthal știa că va fi aici o răscoală și cerea Legației

din București o intervenție dură. La 26 martie, după ce „intuiția” remarcabilă a lui Aerenthal se împlinise, el anunța „că nu poate privi cu indiferență răscoalele care bântuie România [...] Trebuie să ne ocupăm de marile tulburări din țara dvs., întrucât avem o graniță comună foarte întinsă”. Corpul 12 armată austriac de la Brașov a fost mobilizat, aceeași situație înregistrându-se și în cazul celui de la Cernăuți, pentru o intervenție dincolo de Carpați. Se părea că în aplauzele Europei îngrijorate de masacrele din România, Aerenthal putea ocupa țara.

Wilhelm nu îl sprijină pe Franz

Deja planul austro-ungar devenise pentru mulți vizibil. Carol I i-a înlăturat pe conservatori de la putere și, un nucleu dur, în frunte cu I.I.C. Brătianu, ca ministru de Interne, și Alexandru Averescu, la Război, a primit de la

suveran autorizația de a pune ordine rapid în țară. La 18 martie 1907 se declară starea de asediu pe întreg teritoriul României, urmând apoi mobilizarea generală, la care au răspuns peste 140 000 de oameni, până la data de 29 martie. De data aceasta, curgea într-adevăr sângele de care vorbeau ziarele:

Vizita împăratului Franz Joseph la București

s-a tras cu tunul și s-au operat aproape 10 000 de arestări.

Curând, situația a început să se normalizeze și a apărut clar că noul guvern poate ține în mână situația. Lovitura finală dată planului lui Aerenthal a venit însă chiar de la Viena, din inima imperiului. Franz

Joseph nu cunoștea uneltirile sfetnicului său și în momentul în care a aflat că se pregătea o intervenție militară în România, a protestat vehement. Căci Carol I era prietenul său, făceau parte din aceeași lume și erau de aceeași vârstă. În plus, regina Elisabeta se înțelesese foarte bine cu soția împăratului, Elisabeta a Austriei. Astfel că Aerenthal nu numai că nu a primit regească susținere, ci Carol a fost cel căruia Franz Joseph i s-a adresat, într-o caldă scrisoare, felicitându-l pentru reprimarea răscoalei. Ziarele vieneze au înțeles imediat că suveranul se exprima în acest fel împotriva intervenției militare, părăsindu-l total pe Aerenthal și susținătorii acestuia.

Întâmplător sau nu, imediat după aceasta răscoala a luat sfârșit.

Carol I a înțeles rapid cine a fost în spatele răscoalei și a și numit-o de câteva ori deschis: agenția din Cernăuți. Ca atare, pe când Brătianu și Averescu se foloseau de arme pentru a înăbuși spiritul răscoalei, regele român s-a

Portret de grup al unor participanți la răscoală

adresat celor care puteau acționa direct la sursa răutăților: Franz Joseph și Wilhelm II. Împăratul austro-ungar și-a făcut datoria. La fel și Germania lui Wilhelm, care a anunțat imediat că nu consideră necesară o intervenție în România.

O enigmă care a tulburat generații

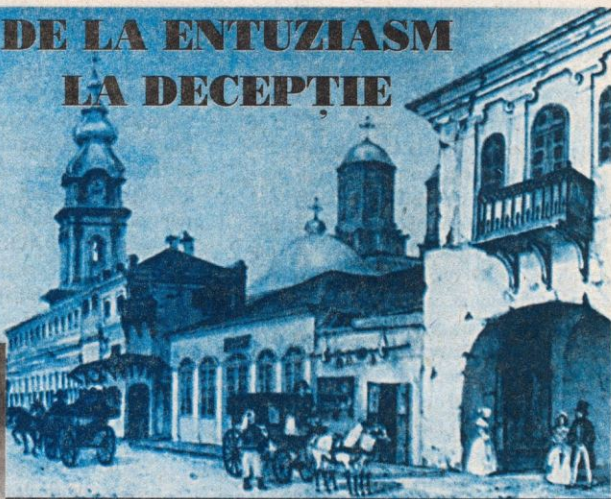
Răscoala a luat sfârșit ca prin farmec, lăsând în urmă doar oameni năușiți de cele întâmplare. O enigmă a persistat însă: de ce Carol I a solicitat lui Brătianu ca toate actele răscoalei și ale represiunii să nu rămână în arhive? Explicația oficială a fost că regele nu dorea o judecare a foștilor miniștri liberali, atunci când conservatorii vor reveni la putere. Motivul nu stă însă în picioare, căci regele interzisese deja două procese similare – al liderilor conservatori din 1871-1876 și cel al lui I.C. Brătianu în 1888, când Alexandru Candiano-Popescu

își amintește că regele le-a declarat conservatorilor că dacă persistă în intenția de a-l judeca pe Brătianu, el va merge zilnic cu trăsura la închisoarea lui Brătianu și îi va încredința guvernul. „amândoi conducând țara de la pușcărie”.

Se știa clar că regele nu va

accepta niciodată ca un guvern al lui să fie judecat și că va alunga de la putere pe cei care îi vor solicita un asemenea lucru. Însuși I.I.C. Brătianu, care avea tot interesul ca aceste documente să fie ascunse, a protestat în fața regelui pentru preluarea lor. Răspunsul adevărat trebuie căutat însă în originea evenimentelor. Astfel, cunoscându-se că perfida Austrie a fost în spatele răscoalei, rămânerea României în alianță cu ea sau alături de Puterile Centrale devenea de neconceput. Iar alianța cu acestea, respectiv cu Germania natală, reprezenta visul etern al lui Carol. Vis care îl va duce însă în mormânt, când se va prăbuși în septembrie 1914, în momentul în care România a refuzat să intre în război de partea Germaniei. Pentru a apăra acest vis, a ascuns regele român celebrele dosare care arătau clar că Austro-Ungaria – aliata noastră, dar și a Germaniei – încercase desființarea țării. Iar Carol I n-a putut să accepte prezentarea unui asemenea adevăr. ■

DE LA ENTUZIASM LA DECEPTIE

Iași secolului XIX și (în casetă) autorul

ARTUR GOROVEI

Cam aceasta este starea de spirit dominantă în memorialistica celor mai mulți dintre foștii socialiști români din perioada de început. Fenomenul s-a datorat în primul rând faptului că majoritatea celor care fuseseră atrași de mirajul socialist își făcuseră studiile în mari centre universitare din Occident, îndeosebi Paris și Bruxelles, și reîntorși în țară constataseră repede că societatea românească se afla într-o altă fază a evoluției istorice, cu realități altele decât cele pe baza cărora fuseseră elaborate teoriile socialiste.

În acea epocă romantică a mișcării noastre socialiste, Iași au jucat un rol aparte. Pe la sfârșitul deceniului opt al secolului XIX, aici s-a aflat unul din cele mai active nuclee socialiste, în rândul căruia se detașau studentul medicinist Eugen Lupu, emigranții Zamfir Arbore și dr. Nicolae Russel, fugiți din Rusia, unde ohrana țaristă îi urmărea din cauza participării lor la mișcarea narodnicistă, ai cărei adepți practicau

atentatele ca metodă de luptă pentru răsturnarea regimului țarist. Împreună cu frații Ioan și Gheorghe Nădejde, profesori la Liceul Național și, respectiv, „Ștefan cel Mare”, cu vărul acestora Theodor Speranția, cu Constantin Mille și V.G. Morțun, au reușit să atragă în jurul lor un număr de elevi și studenți ieșeni, încercând să impună noile idei.

În septembrie 1879, au editat primul ziar socialist, *Besarabia*, care se difuza și în Rusia, atrăgând atenția ohranei. La sfârșitul aceluiași an, la Iași s-a ținut și un fel de „congres”, în vederea unirii tuturor grupurilor socialiste din țară și adoptării unui program. Discuțiile au fost aprinse și se pare destul de confuze, din moment ce dr. Russel se simțise dator să atragă atenția celor prezenți că în România era nevoie de „un program special”, majoritatea populației fiind formată din țărani și „nu tot ce e bun pentru proletariatul din Occident se potrivește săteanului. Teoriile lui Marx trebuie bine cântărite”.

Dar dacă astfel de întruniri se desfășurau fără a atrage neapărat atenția cuiva, peste câteva luni doar, în martie 1881, socialiștii ieșeni aveau să iasă la rampă, stârnind măsuri aspre din partea autorităților. Se împlineau zece ani de la Comuna din Paris și pentru 6 martie au anunțat un mare banchet aniversar. S-a întâmplat însă că la 1 martie, țarul Alexandru II a căzut victimă unui atentat pus la cale de anarhiștii narodnici. Consulul rus de la Iași a interpretat banchetul anunțat ca pe o manifestare de satisfacție în urma morții țarului și a cerut interzicerea lui. Guvernul a acționat în forță: dr. Russel a fost expulzat, iar cei doi frați Nădejde suspendați din învățământ, în urma unui proces care a făcut valvă. Mulți elevi care frecventaseră întrunirile socialiste au fost, la rândul lor, exmatriculați.

Privit ca un martir al cauzei, Ioan Nădejde și-a transformat locuința din str. Sărării într-un centru de propagandă socialistă activă. În această casă și-a stabilit sediul Cercul muncitorilor înființat în 1887 și își aveau redacțiile publicațiile Contemporanul și Muncitorul. A intrat chiar în corespondență cu Engels, una dintre scrisorile acestuia către socialiștii ieșeni tipărint-o în nr. 6 din 1888 al revistei Contemporanul. Și pentru că înainte de a fi „bine cântărite“, teoriile lui Marx trebuia să fie cunoscute, în paginile aceleiași reviste a publicat, îndeosebi după 1885, numeroase fragmente din lucrările lui Marx și Engels.

Secondat de V.G. Morțun, Nădejde s-a deplasat în sate din județul Iași și nu numai, încercând să-i organizeze pe țărani în „bresle“ (sindicate), pentru a-și apăra interesele în fața marilor proprietari. În numele țăranilor, cei doi s-au manifestat și la tribuna Parlamentului, în 1888, fiind primii deputați socialiști din România. Ambii au adus o importantă contribuție – inclusiv materială – la crearea, în aprilie 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (P.S.D.M.R.).

Activitatea acestuia avea să confirme însă fragilitatea mișcării socialiste, iar ce doi fruntași s-au alăturat celor care, în 1899, ajungând la concluzia că era mai eficientă înglobarea lor în cadrul Partidului Național Liberal și crearea în sânul acestuia a unei puternice aripi radicale dispusă să grăbească procesul de modernizare și reformare a societății românești, au părăsit conducerea P.S.D.M.R. Acesta și-a încetat activitatea. „Generoșilor“, cum au fost numiți foștii socialiști înregimentați în partidul liberal, li s-a datorat în mare măsură procesul de radicalizare a liberalilor având ca rezultat marile reforme (îndeosebi agrară și electorală) lansate în 1913-1914 și înfăptuite după Războiul de reîntregire.

Am punctat câteva momente de la începuturile mișcării socialiste din România pentru ca cititorii să poată urmări cu mai multă ușurință mărturia inedită a unui contemporan al „pionierilor“ socialismului din țara noastră. Este vorba despre un text redactat în 1949 de către cunoscutul folclorist și etnograf Artur Gorovei (1864-1961), la solicitarea lui Victor Slăvescu, angajat atunci în elaborarea unei monografii consacrate mișcării socialiste din România, operă rămasă în manuscris. Într-o amplă scrisoare, păstrată la Cabinetul de Manuscrise al Academiei Române și al cărei conținut nu știm dacă a fost cunoscut de cel căruia îi era adresat, Artur Gorovei povestește despre mișcarea socialistă din Iași tinereții sale.

La distanță de șapte decenii, timp în care se consumase experiența bolșevică, iar procesul de comunizare și sovietizare a României era în plină desfășurare, mărturia lui Artur Gorovei poartă evidente accente ironice. Dată fiind valoarea ei documentară, ne grăbim a-i face loc în paginile revistei, cu precizarea că, atunci când le-am considerat necesare, am introdus scurte explicații sau completări cuprinse între paranteze drepte. Titlul ne aparține.

Marian ȘTEFAN

Stimate domnule Slăvescu,

Am întârziat cu această scrisoare și vă rog să mă scuzați dar puteți face orice uz de ea.

În 1880 isprăvisem gimnaziul din Fălticeni și eram elev în clasa a V-a a Liceului Național, fosta Academie Mihăileană, din Iași.

Printre colegii mei de clasă, erau câțiva pe care îi credeam socialiști și căutau să facă prozeliti. Nu-mi aduc aminte care dintre ei mi-a dat o broșurică intitulată *Jos socialiștii*, care se sfârșea cu niște versuri ale căror două rânduri le-am reținut: „Căci Mirza Schafi vă sfătuiește/merită bețe cel ce mintește“.

N-aș putea să spun ce cuprindea broșurica aceasta, pentru că n-am citit-o. Am început prima pagină, dar n-am avut tăria să merg mai departe și am sărit la ultima, pe care erau versuri.

Mai multă curiozitate făcea să mi se nască dl. [Vasile] Burlă, profesorul de limbă greacă și directorul liceului, care avea imprudența să ridiculizeze pe „Socrate din Sărări“, adică pe Ioan Nădejde, și să vorbească urât despre doctorul [Nicolae] Russel, care trăia la Iași, aproape de liceu, dar despre care nici nu auzisem până atunci.

Un coleg al meu, Niculeanu, băiat pipernicit, slăbănog, avea un cerc de admiratori, între care, dintre acei al căror nume a rămas mai târziu în amintirea noastră, erau [E.G.] Țurcanovici, Eduard Petrovici, Gheorghiu, Radu Kernbach.

Niculeanu a centigrafat [multiplicat] o gazetă socialistă, pe care o vindea cu 10 bani numărul și, pentru că eu aveam totdeauna câțiva golo-

gani în buzunar, o cumpăram. Când s-a descoperit această îndrăzneală, la cercetările făcute, m-au găsit și pe mine pe lista abonaților și chemat în cancelarie de directorul Burlă i-am dat-o, dar n-o citisem.

În Școala Normală de învățători se descoperiseră socialiști și se pornise contra lorurgia. În o scrisoare de

Victor Slăvescu

acasă, mi se spune că pe Teodorescu din Boroaia l-au dus în baionete de la Iași.

Pe Nicoleanu l-au dat afară din școală și nu l-am mai văzut. Un alt coleg Livezeanu, de prin Bacău, a avut aceeași soartă și cu aceasta s-a închis chestia socialismului în liceu, din care eu am plecat, ca și ceilalți fruntași socialiști din clasa mea.

Țurcanovici a intrat în Facultatea de medicină, înființată atunci în Iași, unde se primeau absolvenți de cinci clase de liceu; Petrovici s-a dus nu știu unde, Kernbach la București și au mai rămas revoltați de aceștia în cursul inferior. Între ei, se distingea Dimitrie Teodoru, din clasa a patra, eliminat din școală pe câteva săptămâni, pentru că

scrisese o nuvelă, *De-a musca-n gaură*, trivială și pornografică, și care circula prin tot liceul, de a scandalizat corpul profesoral pe multă vreme.

În nici un fel nu manifestasem credințe opuse aceluia cu care venisem la Iași. La „Socrate din Sărări“ nu fusesem niciodată, nu-l cunoșteam și nici nu-l văzusem; la întruniri, dacă s-ar fi ținut undeva, nu mă duceam.

Când eram în clasa a șasea, în Iași, un medic m-a găsit serios bolnav de stomac și mi-a recomandat un anumit regim de alimentație, liniște; nu puteam să am hrana recomandată la Leana Sadoveanu, mama vitregă a viitorului mare scriitor Sadoveanu, și părinții m-au chemat acasă și, pentru ca să am liniște, m-au trimis la moșie, la Bădiliță, unde să mă prepar pentru examenul de ianuar.

Era iarnă și eu singur în toată casa de la țară; se vede că nu am putut să mă prepar cum se cuvine și, ca să nu rămân corijent, m-am retras de la școală și m-am dus la Ioan Nădejde, reputat ca om învățat și bun preparator.

Eu credeam că ar trebui să învăț toată materia prevăzută în program și să ascult explicațiile lui Nădejde. Am văzut că el nu-mi cere aceasta și în timpul celor două luni o singură dată a luat o chimie în mână și m-a întrebat ceva despre „sublimatul corosiv“.

În Sărări, în casa lui Nădejde, am văzut pe Eduard Gruber, bunul meu prieten de mai târziu, om sentimental, care activa în mișcarea socialistă din Iași; pe acolo am văzut trecând mulți dintre acei care, peste câțiva timp, au avut de îndurat persecuțiile administrației și umilințe.

Eugen Lupu

Dr. N. Russel

Theodor Speranția

Cu mine, Ioan Nădejde n-a vorbit niciodată chestiuni relative cu ceea ce se numea socialism. Singura mea ocupație în cercul fiorosului „Socrate din Sărăriu” al lui Burlă era să lipesc adrese și timbre poștale pe revista *Contemporanul* și să pregătesc pachetele pentru poștă.

M-am despărțit de Nădejde și nu l-am mai văzut decât mai târziu.

Acasă, în vacanță, au venit doi „nemți” — așa ni spunea birjarul care a venit să ceară ospitalitate pentru ei — și tata i-a poftit la dejun. Nemții aceștia erau un franțuz și un belgian din București, amândoi din corpul diplomatic. Michelle de Velle și Fernand Gavary, foarte veseli că au cu cine să vorbească franțuzește.

Acești diplomați au trecut în Bucovina prin vama de la Cornu Luncii, ducându-se în Austria la o vânătoare, și tata avusese inspirația să le spuie că eu sunt socialist, ceea ce i-a mirat mult. Eu însă am avut îndrăzneala să-i reproșez tatii că mă recomandă ceea ce nu sunt în realitate.

La examen nu m-am prezentat și neputând să mai rămân la Iași, când foștii mei colegi erau acum studenți,

m-am dus la București, unde am fost înscris în clasa a șasea la Liceul „Sf. Sava”. N-am apucat însă a urma nici o zi cursurile, când un medic din București a găsit că mi se scurge măduva spinării și cei de acasă, înspăimântați, m-au chemat înapoi prin telegramă.

Acasă, tata, care făcea politică liberală, scotea o gazetă, *Gazeta de Folticeni*, la care am devenit și eu colaborator și iarăși am mai pierdut un an de școală.

Și astfel, disperat, m-am înscris la „Institutele Unite”; tot în Iași, și într-un singur an am trecut examenul de clasele a șasea și a șaptea și am trecut și baccalaureatul în „litere și științe”.

În „Institutele Unite” am avut colegi de clasă pe frații George și Constantin Diamandy, socialiști. Costică însă a avut curajul ca înainte de a isprăvi clasa a șasea să declare că socialismul este o farsă, iar George Diamandy a voit să înființeze un club socialist. Mi-a propus și mie să fac parte din club și m-a invitat la o ședință de constituire într-o cameră de la hotelul „Rusia”, din fața Consulatului rusesc.

Eu însă nu m-am dus și Diamandy a fost primul și ultimul asistent al acestei prime

și ultime ședințe a clubului care trebuia să-l aleagă... președinte.

În toamna anului 1886 m-am dus la București și m-am înscris la Facultatea de Drept.

În București m-am întâlnit cu Constantin Mille, pe care îl văzusem la „Socrate din Sărăriu”. M-a invitat să mă duc la el. L-am întrebat: „Ce face Gherea în Ploiești?”, unde aflasem că trăiește, dar nu-l cunoșteam. Mille mi-a răspuns că este profesor, pe când eu auzisem că-i restauratorul restaurantului gării din Ploiești.

M-a indignat această purtare a socialistului Mille, care îmi spusese un așa de mare neadevăr, și-mi dăduse o listă de subscripție pentru romanul său *Dinu Milian*, pe care-l tipărea atunci.

Mille mi-a cerut să vin la clubul socialist și să țin și eu o cuvântare pentru a se manifesta, astfel, și Universitatea în favoarea socialismului. Eu însă nu m-am dus și nici nu știusem despre existența acestui club.

Nu mă împăcam cu viața de București și la sfârșitul anului m-am întors în Iași, unde aveam colegi care îmi păreau mai cuminți, mai sinceri și mai serioși.

Gheorghe Nădejde

Când am ajuns în Iași am găsit o răceală între acei pe care îi credeam discipolii lui Nădejde, pe care nici nu i-am mai văzut; aceștia trăiau retrași de orice mișcare socialistă și erau bucuroși că au rupt orice relațiuni cu Nădejde.

Între aceștia, cei mai principali erau [Nicolae] Beldiceanu, Gruber, Petrovici și alții.

Beldiceanu voia să facă un cerc literar și nici nu se gândea să pună condiții acelor cari voiau să intre în cercul lui să aibă credinți socialiste.

Cercul acesta s-a înjghebat în scurtă vreme și mulți dintre „literații” din Iași s-au grăbit să vie totdeauna la întrunirile din casa lui Beldiceanu, unde se petrecea, se citea, se discuta, dar niciodată nu am auzit un singur cuvânt despre socialism. Eu nici nu știam că Beldiceanu s-ar fi înclinat spre credințele socialiste, desigur din cauză că era profesor și lea fa ce o primea era singurul lui mijloc de existență. El era un mediu de audiență colorată [experiențe spiritiste], chestiune care preocupa pe Gruber, care la un congres din Londra a făcut o comunicare despre cazul

Era o modă

Dacă viața politică a partidelor de guvernământ nu ne interesa, începuse să ne intereseze, în schimb, noul partid, care atunci căuta să-și facă loc, mai activ, pe arena vieții publice – Partidul Social-Democrat [al Muncitorilor din România]. Fără aderente în masa largă a populației orașului, acest partid era încă tot în faza de propagandă doctrinară și teoretică – propagandă ce se făcea mai ales printre tinerimea școlară, agenții ei fiind în special intelectuali evrei, repede căștigați pentru ideologia marxistă. În acest scop circulau printre noi broșurile de propagandă ale partidului și ziarele *Lumea nouă* și *Munca*.

Atras și eu de acest curent, m-am dus, o singură dată, la clubul partidului, undeva pe lângă hale, într-o încăpere modestă, cu intrarea direct din stradă și unde erau adunați vreo 20-30 de asistenți cărora le vorbea Ion Nădejde, conducătorul spiritual al partidului. Altă dată m-am dus la o grădină, în Tătărași, unde se serba ziua internațională a muncii, 1 Mai, și unde se făcea o chetă pentru ca ziarul partidului, *Lumea nouă*, să fie transformat în cotidian – manifestațiuni cărora, în oraș, nu li se atribuia vreo importanță mai deosebită.

Mișcarea interesa și pentru că era la modă – modă adecă pentru orice tânăr care ținea a fi privit ca intelectual înaintat – progresist, cum se zice astăzi – să fie social-democrat, întrucât cei ce nu se afiliuau acestui curent erau considerați ca înapoiți, retrograzi. Aveau și ținuta de rigoare: păr lung dat peste cap, plete chiar, pălărie mare, neagră, cu boruri late, lavalieră, haine închise, cu buzunarele pline de cărți, reviste și ziare pe care le citeau chiar și când mergeau pe stradă...

N-am fost prins de acest curent. Am cetit și eu literatura de propagandă socialistă ce circula printre noi, am fost, cum am arătat, o dată la club, altădată la o serbare muncitorească, dar, ca și cei mai mulți dintre colegii mei, atât.

Alexandru Lapedatu, *Amintiri*

Ioan Nădejde

extraordinar de audite colorată pe care l-a studiat cu Beldiceanu ca mediu.

Era și Beldiceanu un revoltat contra persecuțiilor în contra socialiștilor, dintre care unii au fost umiliți, fiind obligați de administrație să rostească, la întruniri, discursuri în care să critice cu asprime pe socialiști, pentru a-și putea menține slujbele. Aceasta l-a făcut pe Beldiceanu să scrie versurile: „Când ești număr, când ești minte/Pentru ce mai stai la gând?/Înainte! Înainte!/Milionule flămând”.

În cercul literar al lui Beldiceanu era Ion Creangă, Artur Stavri, gingașul nostru poet, era Elena Sevastos, premiata Academiei Române,

pentru un volum de folclor, și alți scriitori mai tineri, cari nu au ajuns să fie cunoscuți în literatură, încât nedrept se credea în Iași că cercul lui Beldiceanu este în opoziție cu gruparea din jurul lui Nădejde. Era în opoziție cu mișcarea literară ce se făcea în revista *Contemporanul*, pentru că Beldiceanu se căznea să inaugureze un alt gen în poezie.

George Diamandy nu era între noi; el făcea armata și scria un roman, în genul lui Zoja; multe pagini pentru a arăta cum iese fumul dintr-o sobă. Apoi a plecat la Paris, unde farsele lui au făcut zgomot între socialiști, încât [Jean] Jaures, când a întâlnit un

român, sosit acolo, îndată l-a întrebat: „Ce face farsorul Diamandy?”

Mai târziu eram inspector agricol în județul Tecuci, unde aveam doi colegi de școală: Diamandy și conservatorul-democrat Nestor Cincu. Socialistul Diamandy făcuse ofertă pentru islaz comunal rupturile din dealurile din stânga Siretului, pe care „nici caprele nu pot să umble”, după cum spuneau procesele-verbale ale tuturor comisiunilor care au respins oferta socialistului. ■

Text selectat de
Ioan LĂCUSTĂ

(Va urma)

Bd. Timișoara nr. 58, sector 6, București; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro

Din colecția
Mari civilizații

EDITURILE ALL VĂ RECOMANDĂ

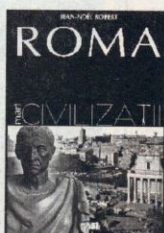
GRECIA CLASICĂ

Autor: Anne-Marie Butler
Preț: 129 000 lei

CHINA CLASICĂ

Autor: Ivan P. Kamenarović
Preț: 129 000 lei

ROMA

Autor: Jean-Noël Robert
Preț: 129 000 lei

**ISLANDA MEDIEVALĂ
VIKINGII**

Autor: Régis Boyer
Preț: 129 000 lei

Călătorii în timp și spațiu, pe urmele civilizațiilor apuse!

Exclusivitate

Născut la sfârșitul anului 1918, noul stat cehoslovac, predestinat sferei de influență franceze, și-a căutat aliați printre statele apărute pe ruinele fostelor imperii prăbușite după primul război mondial. Alături de Regatul sârbilor,

croaților și slovenilor (mai târziu Iugoslavia), care i-a devenit aliat firesc încă înainte de terminarea războiului, atenția diplomației cehoslovace s-a îndreptat spre România.

Palatul Hradčany, simbolul orașului Praga

RELATIILE CEHOSLOVACO-ROMÂNE DUPĂ MARELE RĂZBOI

MIROSLAV TEJCHMAN (Praga)

Președintele T.G. Masaryk a purtat tratative cu politicieni români privind colaborarea postbelică încă din octombrie 1917, din timpul șederii sale la Iași. Apoi negocierile au fost continuate în Conferința de pace de la Paris de către oameni politici ca Edvard Beneš și Š. Osusky, în cadrul întâlnirilor cu I.I.C. Brătianu și Take Ionescu.

În concepția lui Edvard Beneš, România, alături de Iugoslavia, juca un important rol în alianța menită a se opune eforturilor dictatoriale ale marilor puteri ale Antantei. Dar, înainte de toate, alianța trebuia să ofere protecția necesară împotriva revizionismului Ungariei, care arătase clar că nu intenționa să se împace cu *status quo*-ul teri-

torial postbelic, creat după apariția statelor succesoare și confirmat juridic prin Tratatul de pace de la Trianon.

Un rol important l-au jucat și interesele economice ale burgheziei cehice, care a căutat o compensare a piețelor de desfacere pierdute de fosta monarhie austro-ungară în Iugoslavia agrară și în România, bogată în alimente și în materii prime.

Interes pentru o legătură cât mai strânsă cu Republica Cehoslovacă avea și o parte dintre politicienii și oamenii de afaceri, în vreme ce altă parte ar fi acordat prioritate alianței cu Polonia sau, mai târziu, apropierii economice de Germania. În favoarea alianței cehoslovaco-române pledau și bogatele tradiții ale multiplelor relații reciproce și, mai ales, necontrovertate,

care dateau încă din secolul XIX.

După încheierea primului război mondial, o misiune militară specială, condusă de căpitănelul Emil Švec, reprezenta în mod neoficial interesele cehoslovace în România. A sosit la 12 noiembrie 1918, rolul ei principal fiind să asigure repatrierea trupelor cehoslovace din România și, bineînțeles, să protejeze pe cetățenii cehoslovaci și averea lor. Încercările de a constitui instituții asemănătoare la Cernăuți și Chișinău nu au fost încununate de succes, pentru că, de fapt, relațiile diplomatice nu erau încă stabilite și nu se recunoscuse *de jure* apariția Republicii Cehoslovace.

Din ianuarie 1919 activa în București și un consulat temporar cehoslovac, ce se ocupa

în special cu repatrierea cetățenilor cehoslovaci. Din februarie, alături de acesta, lucra și o reprezentanță comercială (reprezentantul comercial român a sosit la Praga de abia la sfârșitul anului).

În mai 1919 a început să lucreze la București maiorul Jaroslav Čermák, sub titlatura de „împuternicit special al Republicii Cehoslovace la București”. Activitatea sa, după cum raporta la Praga, în iunie 1919, era complicată de faptul că, în realitate, nu exista nici un fel de document juridic legal emis de guvernul cehoslovac care să delimiteze competențele misiunii. Și, din acest motiv, maiorul a solicitat celor de acasă să fie recunoscut și să i se trimită acreditarea, unde „să se sublinieze că este vorba despre o reprezentare generală, nu exclusiv militară”.

Încă la 11 august 1919, ministrul Afacerilor Externe, Edvard Beneš, l-a informat pe colegul său din București asupra faptului că guvernul cehoslovac trimite în România drept împuternicit al său pe inginerul Bohumil Čermák, care a fost învestit cu funcția de agent diplomatic și care a primit drept sarcină să creeze la București o misiune permanentă. Trei zile după aceasta, Beneš a solicitat acordul pentru Čermák, ca trimis al Republicii Cehoslovace în România.

Drept act al stabilirii de relații diplomatice se poate

considera răspunsul pozitiv al părții române, din data de 1 septembrie 1919, predat de către Ambasada română din Paris reprezentanței diplomatice cehoslovace de acolo. Bohumil Čermák și-a prezentat scrisorile de acreditare abia la 30 ianuarie 1920, în cadrul unei audiențe la regele Ferdinand. Totodată, l-a prezentat și pe reprezentantul său militar – Jaroslav Čermák.

Din partea română, șef al misiunii speciale din Praga era Constantin Isopescu Grecul. El a fost numit delegat al guvernului român pe lângă guvernul cehoslovac la 3 februarie 1919, iar pentru prima oară a apărut în lista corpului diplomatic praguez la 7 mai 1919, cu mențiunea „neoficial”. Primul trimis (ministru) român, Constantin Hiott, și-a prezentat scrisorile de acreditare președintelui Masaryk de-abia la 15 septembrie 1920. Concomitent, a fost publicat decretul de stabilire a relațiilor diplomatice.

Încă de la începutul lunii martie a anului 1919, ministrul român al Industriei și Comerțului a numit o comisie cu trei

membri, care a purtat la Bratislava primele tratative economice orientative. În august 1919, a fost semnat la Cluj acordul cehoslovaco-român privind transportul feroviar.

Din primăvara lui 1919, mari firme cehoslovace, precum Bata, Poldi, Škoda și altele, făceau comerț cu România pe bază de compensare. S-a ajuns și la primele tratative la nivel interstatal privind importul a 500 de vagoane de țigări românești, în schimbul a 300 de vagoane de cocs cehoslovac, iar un an mai târziu 1 050 de vagoane de făină românească pentru 300 de vagoane de zahăr cehoslovac.

Drumul spre o colaborare politică mai strânsă a fost grăbit de unele demersuri ale marilor puteri, ca, de exemplu, planul francezesc al Federației Dunărene sau ezitățile americane privind ratificarea Tratatului de la Versailles, care au silit Praga, Bucureștiul și Belgia să refuze – toate împreună – orice încercare privind punerea la îndoială a tratatelor de pace, în primul rând cu Ungaria.

Jean Louis Barthou în vizită la Praga

Doamna Titulescu – gazda aliaților din Mica Antantă:
E. Beneș (stânga) și M. Stoiadinovici

Interesele și pericolele comune făceau din România și Cehoslovacia aliați firești, imediat după primul război mondial

Singurul diferend dintre cele două state îl reprezenta delimitarea graniței comune, în zona Maramureșului, episod puțin cunoscut în istoriografia română

Primul-ministru Alexandru Averescu vorbind la Camera

Sărbătoarea națională a României, 10 Mai (primul din stânga: Emandi, ministrul român), la Praga

În timp ce la Praga era clar viitorul alianței cehoslovaco-româno-iugoslave, care ceva mai târziu a devenit Mica Antantă, la București existau încă rețineri. Ministrul de Externe Take Ionescu continua să condiționeze alianța cu Praga și Belgradul de participarea la această alianță a Greciei și, în special, a Poloniei (*Magazin istoric*, nr. 1/2001). Iar liberalii se temeau de colaborarea politică – deci și economică – mai extinsă cu Cehoslovacia, țară dezvoltată economic, care – mai mult – era și independentă din punct de vedere agricol. O consolidare mai rapidă a relațiilor reciproce era împiedicată și de diferendul în jurul problemei delimitării graniței comune cehoslovaco-române.

În mod concret, era vorba despre câteva sate (Apsa de Sus și Apsa de Jos, Biserica Albă, minele de sare de la Ocna: în total cu cca. 10 000 de locuitori de naționalitate română) de pe teritoriul Rusiei subcarpatice cu populație majoritar română, în primul rând din

partea cea mai de răsărit a teritoriului care lega România de Polonia. Așa-numita linie Clemenceau tăia de fapt calea ferată de la Satu Mare prin Hust, până în Maramureș și din Maramureș prin Sighet și Korosmezo până la Delatina.

În cadrul intervenției împotriva Republicii Ungare a Sovietelor, armata română a ocupat o parte însemnată nu doar din teritoriul Ungariei, ci și din cel al Ucrainei subcarpatice, pe care Conferința de pace o atribuisese Cehoslovaciei. Chiar dacă, în cele din urmă, sub presiunea marilor puteri, România a început evacuarea teritoriilor ocupate, ea a temporizat evacuarea militară din Ucraina subcarpatică. După intervențiile cehoslovace, oficialii militari au dat vina pe guvern, iar acesta, dimpotrivă, a arătat spre dificultățile tehnice de natură militară.

În cea de a doua jumătate a lunii martie 1920, ministrul român de Externe, Take Ionescu, s-a interesat dacă Praga mai insistă pe evacuarea Rusiei subcarpatice și dacă ar

fi dispusă să discute problema modificării granițelor. În răspunsul lui Beneș, din ziua de 23 martie, se arăta: „Teritoriul trebuie mai întâi să fie complet evacuat și de-abia după aceea putem purta tratative”.

Guvernul român a continuat tactica de tergiversare, iar la Praga au apărut suspiciuni că, prin amânarea evacuării, se urmărea obținerea a cât mai multor concesii și câștigarea timpului necesar pentru ca armata să poată lua cât mai multe alimente, materii prime și utilaje.

Din ocele de sare de la Slatina, armata română a transportat 1 500 de vagoane de sare extrasă, la Mukacevo a rechiziționat locomotive și material feroviar. S-au luat și utilaje pentru ecartament îngust, aparate de telegraf și telefon, chiar cai de prăsilă, s-a intenționat și un inventar general a daunelor provocate de armata română prin ocuparea Ucrainei subcarpatice, pentru a se putea cere despăgubiri la București.

Doar o presiune puternică a marilor puteri la Paris asupra premierului român Vaida și disponibilitatea declarată a Cehoslovaciei pentru alte eventuale tratative privind granițele au forțat Bucureștiul ca, la jumătatea lunii iunie, să cedeze. Evacuarea a început în termen de 14 zile, iar la jumătatea lunii iulie s-a încheiat, practic. Doar o parte din calea ferată Hust-Sighet, care lega România de Polonia,

Principalul pericol comun îl constituiau tendințele revizioniste ale Ungariei, care aveau să lovească, peste două decenii, și România și Cehoslovacia

1923, I.L.C. Brătianu, regina Maria și Ferdinand Veverka, ministrul Cehoslovaciei

Ministrul României la Praga, Horia Grigorescu, prezentându-și scrisorile de acreditare

a rămas încă două luni sub administrația armatei române. Pe aici românii îi aprovizionau cu material de război pe polonezi, care luptau cu Rusia sovietică. Feroviarul cehoslovaci blocaseră transportul de materiale de război pentru Polonia și, de aceea, Beneš a fost de acord ca acea cale ferată să mai fie controlată de armata română. De-abia acum au putut începe tratativele privind granițele.

Guvernul cehoslovac a cedat României opt comune în comitatul Maramureș, în suprafață totală de 175 km pătrați, prin schimb cu trei comune maghiare, în suprafață de 65 km pătrați. Înțelegerea i-a nemulțumit pe naționaliștii extremiști români, dar marea majoritate a societății românești a acceptat-o.

Astfel a fost aplanat singurul moment de litigiu mai important cehoslovaco-român. Abia pe data de 7 august 1920, ministrul român al Afacerilor Externe a solicitat în mod oficial agreementul pentru Constantin

Hiott, fost deputat, care a devenit astfel primul reprezentant român la Praga.

La sfârșitul lunii noiembrie, trimisul cehoslovac la București, Bohumil Čermák, a solicitat un concediu medical. Nu s-a mai întors la post, în locul lui sosind un diplomat cu experiență, din vechea școală austriacă – dr. Ferdinand Veverka. Ca emisar al Adunării Revoluționare Naționale, acesta prezentase, încă de la începutul lunii aprilie a anului 1919, un cuprinzător memorandum privind necesitatea unor relații cât mai apropiate și multilaterale cu România. La puțin timp după aceea, fusese numit secretar al Legației cehoslovace în Londra. Încă din luna noiembrie 1920, Veverka a primit acordul guvernului român, pentru a deveni noul ministru cehoslovac la București, unde și-a preluat funcția în mod oficial la 6 februarie 1921. La sfârșitul anului 1924, a fost înlocuit de Zdenek Fierlinger.

Pe fondul accentuării campaniei antirevizioniste ungare,

Beneš și-a urgentat călătoria la Belgrad. La 14 august 1920, el a semnat acordul de apărare împotriva Ungariei. La București, ministrul de Externe, Take Ionescu, și premierul Averescu aveau păreri diferite în privința componenței viitorului bloc, dar lui Beneš i-au făcut promisiunea verbală de susținere în cazul unui atac venit din partea ungarilor.

În forma sa finală totuși, Mica Înțelegere s-a definitivat conform ideii cehoslovace și iugoslave. Procesul de integrare a fost grăbit în primul rând de tentativa de restaurare a Habsburgilor în Ungaria, în martie 1921 (*Magazin istoric*, nr. 11/1999). La scurt timp după aceasta, la 23 aprilie, a fost semnată Convenția cehoslovaco-română, iar la începutul lunii iunie Convenția româno-iugoslavă.

Primul Acord comercial cehoslovaco-român a fost semnat la București, la 23 aprilie 1921. Prima Convenție pe linie de cultură și învățământ a fost încheiată de abia nouă ani mai târziu. În schimb, deja la sfârșitul anului 1920, a luat ființă la Praga Liga cehoslovaco-română. Ea a primit în dar o colecție de cărți românești, pe care în anul 1919 le-a dus la Praga profesorul Nicolae Iorga, ca dar din partea Ligii școlilor din București. ■

**În românește de
Miruna MANU**

SINGURĂTATEA UNUI AMBASADOR DE CURSĂ LUNGĂ

Anatoli Dobrînin a fost ambasadorul U.R.S.S. la Washington de la începutul anului 1962 până în martie 1986, adică un sfert de veac, un record de longevitate în istoria diplomației ruse și sovietice. A colaborat, în această calitate, cu șase președinți americani (John F. Kennedy, Lyndon Johnson, Richard Nixon, Gerald Ford, Jimmy Carter, Ronald Reagan): firi diferite, caractere și temperamente deosebite, diferiți și ca atitudine față de Imperiul sovietic. Dobrînin i-a cunoscut personal pe președinții Henry

Truman, Dwight Eisenhower și George Bush, fiind singurul martor al tuturor întâlnirilor sovieto-americane la nivel înalt, începând de la conferința de la Geneva, din 1955.

Dincolo de conflicte și acorduri, de tratative tensionate, de propuneri și contra-propuneri, de discuții pe muchie de cuțit, ambasadorul a păstrat relații personale și de afaceri, uneori de prietenie, cu multe oficialități americane, deși în Washington a prins perioada cursei înarmărilor, a războiului rece – pe care a făcut tot ce a putut să nu-l transforme în război cald, cum povestește în volumul său de memorii – intitulat *Strict confidential* și apărut la Moscova în 1996. În anul 1999, când a împlinit 80 de ani, fostul președinte Reagan, lideri ai altor țări, oameni politici din toate colțurile lumii au marcat într-un fel sau altul momentul.

Anatoli Dobrînin este cel care e deschis canalul confidențial de comunicare dintre Ambasada U.R.S.S. și președintele S.U.A., despre care știau foarte puțini, chiar din rândul membrilor guvernului. Nu departe de cabinetul său, într-o cameră protejată fonic, exista un telefon cu o sonerie specială, prin care diplomatul rus avea acces direct la președintele american, fără secretari și subalterni. Desigur că el nu a abuzat de

această posibilitate, dar atunci când a fost nevoie, în timpul crizei rachetelor, de pildă, a făcut-o.

Stăpânind impecabil limba engleză, Dobrînin nu-și lua niciodată translator, intra în convorbiri singur, nici măcar cu un funcționar care să noteze conversația. Iar el nu își însemna nimic în timpul întâlnirii, ceea ce pe americani îi cam irita. Nu erau, la început, foarte convingeți că va putea transmite la Moscova mesajele Casei Albe sau ale Departamentului de Stat, cu toate nuanțele lor, de aceea

uneori îl verificau pe diplomat prin ambasadorul lor la Moscova. Întotdeauna, fără să-i poată reproșa nimic. Având o memorie fenomenală, când se întorcea de la tratative, Dobrînin se închidea în cabinet și, cu un scris mărunt, nota conținutul discuțiilor.

Indiscutabil că Anatoli Dobrînin aparține unei perioade în care ideologia era suverană la Moscova și în toate ambasadele ei în lume. În 1985, odată cu venirea lui Mihail Gorbaciov la conducerea U.R.S.S., politica Kremlinului, îndeosebi cea externă, avea să sufere o schimbare radicală, imprimând un alt curs evoluției întregului bloc al țărilor socialiste. Dobrînin, care și-a slujit cu onestitate țara mai bine de 50 de ani, va încerca să înțeleagă calcaada transformărilor, să-l înțeleagă pe Gorbaciov, în primul rând, și resorturile mișcărilor sale pe tabla de șah a lumii și istoriei. Noul, graba de nestăvilit a desfășurării evenimentelor, ritmul lor irepresibil îl fac să fie critic, chiar dur cu liderul sovietic, care pare a nu mai stăpâni logica avansurilor și cedărilor în dialogul său cu Occidentul, fostul inamic. Dobrînin nu-i iartă nimic, deși pe fond aprobă prăbușirea sistemului sovietic, evident neviabil. Cine altul mai bine decât un ambasador trăit la Washington un sfert de secol putea înțelege superioritatea, măcar economică, a lumii occidentale?

Octombrie 1986. Întâlnirea de la Reykjavik. La cele două capete ale mesei: Gorbaciov și Reagan; pe mijloc, față în față, Shultz și Șevardnadze

Am considerat că un document istoric de valoare a consemnărilor făcute de Anatoli Dobrînin merită să fie adus în atenția cititorilor revistei *Magazin istoric*. Eliberați de angoasa fostului vecin de la Răsărit, trebuie să încercăm să-i înțelegem mentalitatea și modul de a acționa. Un personaj de talia ambasadorului Moscovei la Washington vreme de 24 de ani, din cei aproape 45 ai războiului rece, este foarte potrivit pentru un asemenea scop. În plus, el ne ajută să înțelegem mai bine și cum ne-am câștigat libertatea în 1989.

Fără îndoială că dinamismul lui Gorbaciov a impulsionat relațiile sovieto-americane. La o ședință a Biroului politic – după a doua sa întâlnire cu Reagan, la Reykjavik, în 11 octombrie 1986 – el a declarat că momentul a meritat, pentru progresul dezarmării. Liderul sovietic era destul de iritat de „încăpățănarea” lui Reagan, dar se gândea deja la a treia întâlnire. Treptat-treptat însă, stilul său de a dezbate problemele în Biroul politic a devenit tot mai autoritar. Își luase o libertate totală de a purta tratative cu liderii altor state. Nu mai analiza în detaliu

aspectele cu membrii Biroului politic, nu-i mai consulta asupra hotărârilor sale.

Membrii Biroului politic sunt uluiți

Gorbaciov – spune Dobrînin – improviza în materie de relații externe, făcea compromisuri total neașteptate, de fapt, ceda unilateral în fața americanilor. Un singur exemplu. În aprilie 1987 a sosit în vizită la Moscova secretarul de Stat George Shultz, pentru tratative privind eurorachetele. Conducerea sovietică hotărâse să cadă de acord cu partea americană asupra distrugerii reciproce a rachetelor cu rază medie de acțiune (SS 20, cele sovietice, odată cu rachetele americane analoage, Pershing 2 – numite astfel după numele comandantului trupelor expediționare ale S.U.A. trimise pe continentul european în timpul primului război mondial –, dispuse în Europa din 1983).

Practic era recunoașterea faptului că încercările sovietice de a-i opri pe americani să-și instaleze rachetele în Europa dăduseră greș. Rachetele cu rază medie aveau o bătaie între 500 și 1 500 km. Conform

acordului, ele trebuia distruse. U.R.S.S. avea, în același timp, în înzestrare mai multe sute de rachete noi SS-23, de o precizie superioară, dar cu o bătaie maximă de până la 400 km. De aceea, militarii sovietici au insistat ca aceste rachete să nu intre sub incidența acordului, deși americanii cereau ca și ele să fie incluse.

Înainte de sosirea lui Shultz, Gorbaciov le-a cerut mareșalului Ahromeev și lui Dobrînin să pregătească o notă în care să prezinte pozițiile ambelor părți și recomandările de făcut. Ahromeev a subliniat că Shultz, probabil, va insista asupra eliminării rachetelor SS-23 și că partea sovietică nu trebuia să aprobe. Conducerea armatei sovietice considera că Șevardnadze era înclinat să cedeze în fața americanilor, în problema rachetelor SS-23. În Biroul politic el nu ridicase această problemă, dar militarii știau că pe lângă Gorbaciov insistase.

După o discuție foarte lungă, Shultz i-a spus lui Gorbaciov că poate veni încrezător la Washington (cum era planificat demult) cât de curând, pentru a semna acordul atât de important privind lichidarea rachetelor cu rază medie, dacă este de acord să introducă în tratat rachetele SS-23. După câteva ezitări, Gorbaciov, spre uluiala celorlalți participanți sovietici la discuție, a declarat: „Ne-am înțeles!” Apoi i-a dat mâna lui Shultz și s-au despărțit.

Mareșalul Ahromeev era uimit. L-a întrebat pe Dobrînin dacă nu știe cumva de ce și-a schimbat poziția Gorbaciov în ultimul moment. Acesta era însă la fel de năucit. Ahromeev a mers imediat la Gorbaciov. Peste jumătate de oră s-a întors, vizibil răvășit. Când l-a întrebat pe Gorbaciov de ce a aprobat atât de repede distrugerea unei întregi clase de rachete noi, fără să primească nimic în schimb, acesta i-a răspuns la

Primire la Papa Ioan Paul II. Mareșalul S.F. Ahromeev este introdus de Mihail Gorbaciov

inceput că a uitat de recomandările din memorandumul primit, apoi că, evident, a făcut o greșală.

Ahromeev i-a sugerat pe loc să-i comunice lui Shultz, până ce acesta nu părăsea aeroportul din Moscova, că s-a petrecut o încurcătură, o neînțelegere și să modifice acordul dat în privința rachetelor SS-23. La care Gorbaciov, vădit nemulțumit, a izbucnit nervos: „Adică cum? Propui să-i spun secretarului de Stat că eu, secretarul general, sunt incompetent în probleme militare și că după ce mi-au adus corecturi generalii sovietici îmi schimb poziția și îmi retrag cuvântul dat?”

Ministrul Apărării demisionează

Cu asta s-a încheiat istoria rachetelor SS-23. În câteva secunde de dialog cu Shultz, fără să întrebe pe nimeni, fără să capete nimic în schimb, el a fost de acord să lichideze rachete noi, care costaseră țara miliarde de ruble. Gorbaciov avea o memorie excelentă. Cu siguranță că nu uitase nimic din ce i se spusese despre rachetele SS-23. Dar înțelesese că dacă ar fi pus problema lor

în dezbaterile Biroului politic, greu ar fi primit sprijinul Statului Major General, care era împotriva distrugerii lor. De aceea, a preferat să discute acest aspect în Biroul politic când el era fapt împlinit, deschizând ușa spre semnarea acordului cu S.U.A. Mulți membri ai Biroului politic nu știau exact ce sunt acele rachete SS-23, pentru că Gorbaciov atinsese problema indirect, în treacăt, iar ministrul Apărării, Iazov, nu intervenise în discuție, pur și simplu tăcuse.

Este evident curajul fostului secretar general al P.C.U.S. de

a înfrunța lideri ai complexului militar-industrial sovietic. Abilitatea cu care a condus procesul de *perestroika* și *glasnost* va putea constitui, încă multă vreme, un model de studiat. Este la fel de evident că el a beneficiat de sprijinul unor cercuri puternice și din armată și din serviciile secrete, fără de care nu ar fi putut rezista multă vreme.

La 8 decembrie 1987, când Gorbaciov a sosit la Washington pentru semnarea acordului, a acceptat, tot fără o negociere serioasă – consideră Dobrinin –, încă o concesie: să distrugă toate rachetele SS-20 nu numai din partea europeană a U.R.S.S., ci și din cea asiatică, deși în Asia ele reprezentau atât apărarea împotriva bazelor europene din Japonia și Oceanul Indian, cât și o contrapondere la armele nucleare chineze.

La Moscova lucrurile erau privite în mod diferit. Poziția lui Șevardnadze era considerată una de cedare totală în fața americanilor. În Biroul politic aveau loc deja înfruntări deschise între ministrul Apărării, mareșalul Sokolov, și Șevardnadze. Lucrările comisiei mixte pentru elaborarea unei poziții în tratativele cu S.U.A., comisie formată din reprezentanți ai Ministerului

În 1985, ministrul de Externe E. Șevardnadze, alături de un coleg diplomat, G.M. Kornienko

Apărării și ai Ministerului Afacerilor Externe, se aflau mai tot timpul în impas. Gorbaciov a făcut atunci următoarea mișcare: a numit în fruntea ei pe un membru al Biroului politic care se ocupa de industria de apărare, avea bune relații cu militarii, dar care, vechi activist de partid, nu ieșea din cuvântul secretarului general. Din acel moment, spune Dobrînin – care participa și el la lucrări, comisia începuse să meargă, deși nu atât de repede cum vroiau Gorbaciov și Șevardnadze. Cel din urmă, când se ciocneau opinii de neîmpăcat în cadrul comisiei, intervenea spunând: „Bine, haideți să lășăm aspectul acesta, vorbesc eu cu Mihail Sergheevici”.

Canalul confidențial

La început, Gorbaciov evitase să intre în conflict deschis cu militarii. I-a venit în ajutor o întâmplare considerată chiar de atunci drept ciudată. La 29 mai 1987, un avion sportiv, monomotor, condus de un pilot amator din R.F.G., aterizase exact în Piața Roșie din Moscova. Trecuse granița și parcursese întregul traseu, într-una din cele mai bine păzite zone din U.R.S.S., fără a fi detectat de apărarea antiaeriană sovietică.

Gorbaciov se grăbise să folosească acest caz în interesul său. A doua zi, la 30 mai, convocase o ședință extraordinară a Biroului politic. Conducerea Ministerului Apărării trebuia „să explice poporului și partidului” incidentul. Comandantul apărării antiaeriene fusese îndepărtat din funcție, Sokolov, ministrul Apărării, obligat de Gorbaciov să-și dea demisia și, în locul lui, după 15 minute de pauză a ședinței, fusese propus, tot de Gorbaciov, generalul

Iazov, care în cadrul ministerului se ocupa de probleme de cadre, așadar era legat de aparatul C.C. al P.C.U.S.

Același Iazov avea să facă parte, în vara anului 1991, din grupul de complotiști care l-au blocat pentru câteva zile pe Gorbaciov în Crimeea. Problemele tratativelor cu americanii și cele legate de dezarmare îi erau total străine lui Iazov. Șevardnadze putea acum să se comporte și mai la largul lui în negocierile cu americanii. Forțele armate suportaseră, așadar, „o lovitură de stat pașnică”.

În 1988 Gorbaciov a inițiat un program de reducere unilaterală a forțelor armate sovietice, cu o jumătate de milion de oameni. Efectul a fost enorm, în țară și peste granițele ei – scrie Dobrînin. Aproape toți l-au omagiat. Dar nici el, nici guvernul sovietic nu au avut un program bine elaborat pentru reintegrarea acestei imense mase de oameni în economia civilă.

Din 1990 autoritatea lui Gorbaciov a început să scadă vertiginos în partid, în armată, în popor. Situația economică grea a țării a accentuat acest proces. În străinătate, în schimb, popularitatea lui a crescut. În șase ani cât a condus țara, el a întreprins 40 de călătorii peste graniță, vizitând 26 de țări: în Franța a fost de patru ori, în S.U.A. și R.D.G. de trei, în Polonia, Italia, Finlanda, R.F.G., India, Anglia – de două. Nici un alt conducător de mare putere nu a ieșit atât de des peste hotare. „Desigur că trebuie să remarcăm meritele sale personale în îmbunătățirea relațiilor cu Occidentul – scrie Dobrînin – și în progresul simțitor al tratativelor cu S.U.A. în ce privește reducerea radicală a armamentelor nuclear și convențional. Dar, privind înapoi, trebuie să și recunoaștem că diplomația lui Gorbaciov, sub aspectul realizărilor ei practice, adesea nu a reușit să obțină de la S.U.A. și aliații lor rezultate bune pentru noi, la care de altfel eram îndreptățiți.

Gorbaciov a folosit activ canalul personal în comunicarea lui cu cercurile americane de rang înalt, dar diplomația sa personală i-a izolat pe diplomați profesioniști, pe experți. Începând din 1989, el a fost tot mai înclinat să neutralizeze greutățile din țară și popularitatea lui internă, în vizibilă scădere, prin succesele de politică externă, reale sau închipuite.”

Din fericire pentru poezia Europei de Est, intrate la sfârșitul celui de-al doilea război mondial în sfera de dominație sovietică, istoria a avut evoluția pe care o cunoaștem. ■

Florentina DOLGHIN

(Va urma)

LUCMAN - DICȚIONARE

GH. BULGAR

**Dicționar de
SINONIME**

editie îmbogățită și revizuită

Librării și Cartea prin poștă
Bd. Al. I. Cuza 91, sector 1, București,
tel: 021/315 39 96; 021/223 77 55
fax: 021/315 39 97
email: comenzi@lucman.ro

ALBUM DE IARNĂ

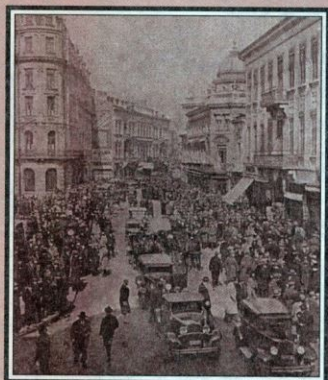
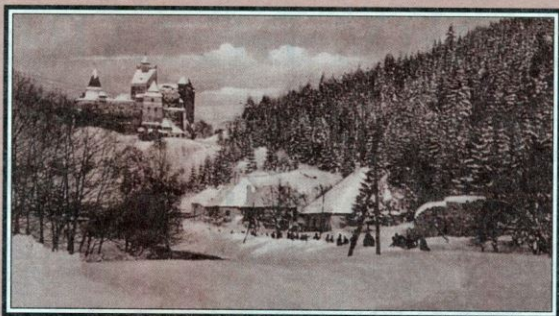

În Cișmigiu

De Bobotează, pe Calea Victoriei

*Peisaj
de iarnă
la Castelul
Bran*

*Zi de primăvară...
în ianuarie,
pe Calea Victoriei*

Defilare a Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul”

*Vânzător de
sorcove*

*Patinatori în
Cișmigiu*

Tramvai cu plug pentru zăpadă

Constanța, portul...

... și Piața Ovidiu

Celor trei dictatori descriși în numerele precedente, regele Carol II, mareșalul Ion Antonescu și primul secretar al partidului comunist (nr. 10-12/2002) Gh.Gheorghiu-Dej, profesorul Sorin Alexandrescu le adaugă, în suita sa de portrete, pe secretarul-general Nicolae Ceaușescu, ultimul lider al partidului comunist român.

Casa părintească din Scornicești,
fotografie apărută în ziarul Le Monde

DICTATURA LA ROMÂNI

SORIN ALEXANDRESCU

Nicolae Ceaușescu intră în P.C.R. din fragedă tinerețe fără a juca, evident, vreun rol important. Devine un favorit al lui Dej încă din închisoare, fără a întrerupe însă atunci relațiile cu Foriș. Avansează rapid în aparatul de partid după război, acționând cu brutalitate în timpul colectivizării împotriva țăranilor. Nu ia parte direct la anchetarea lui Pătrășcanu, de care se ocupa Drăghici, dar este greu de presupus că nu a știut nimic despre aceasta, în climatul de enclavă asediată pe care o prezentau Biroul politic și secretariatul C.C. al P.M.R. în anii '50. De altfel, Ceaușescu este cel care, alături de Drăghici, îl recomandă drept președinte al completului de judecată pe colonelul Ilie Moisesescu, un „tovarăș de încredere”. Tot Ceaușescu este cel care, cum am văzut, citește raportul de la Plenara C.C. din iunie 1958 contra diverșilor „deviaționiști”.

Dacă nu se știe cu exactitate în ce măsură a luat el parte la deciziile represive ale lui Dej din anii '50, este desigur imposibil a crede, cum a pretins, că nu a fost deloc implicat în ele. Propria sa propagandă l-a absolvit mai târziu de acele represii, reținând numai implicarea sa în acțiunile „pozitive” de apărare a independenței economice a României în C.A.E.R., în cadrul discuțiilor

de după 1958 (Paul Niculescu-Mizil, în memoriile sale, atestă, sumar, acest rol și de încercare de aplanare a conflictului sino-sovietic, prin participarea la vizite internaționale).

Când a început Ceaușescu lupta pentru putere la vârful partidului, după ce înaintase încet, dar sigur, spre acesta, după 1944? Greu de spus. Este mai plauzibil faptul că, în ciuda unei anumite rivalități cu Drăghici ori a invidiei față de

alți fruntași, el nu s-a angajat înainte de 1965 într-o luptă directă cu ei, precum Dej între 1944-1954 (sau în 1958). După afirmațiile lui Maurer, Dej nu a desemnat pe nimeni ca urmaș (deși Apostol – neconfirmat de altcineva – a susținut că el ar fi fost cel desemnat), așa încât el, Maurer, l-ar fi propus pe Ceaușescu ca secretar general, pentru că era cel mai tânăr dintre ei. Motivul lui Maurer putea fi că „baronii” lui Dej mai curând acceptau un out-

sider ca Ceaușescu decât candidatura oricăruia dintre ei. Nimeni nu a bănuat atunci în tânărl și impetuosul Ceaușescu, cum nu bănuise nici în 1930 în cazul Carol, pe viitorul dictator. O aceeași naivitate, s-ar zice, a caracterizat elitele politice, altfel atât de diferite, în creditarea celor doi candidați.

Mai departe, putem spune că puterea i-a fost oferită pe tavă lui Ceaușescu, în același fel ca lui Antonescu, dar altfel decât lui Carol și Dej, care au avut ani de zile de „muncit” pentru a primi nominalizarea. Altfel decât Antonescu, dar la fel precum Carol și mai ales Dej, Ceaușescu era însă un produs integral al sistemului pe care urma să-l conducă, outsider fiind doar în raport cu alți posibili candidați. Altfel decât Dej însă, el nu avea un trecut politic de ilegalist, care să-i legitimeze alegerea, și nu beneficia nici de apartenența la o dinastie, precum Carol, sau de reputația de militar integru, nepoliticianist a lui Antonescu.

Ceaușescu, la fel ca Dej, ajunge la putere în condiții de prea plin politic, nu de vid politic. Precaritatea poziției sale îl împinge la declanșarea luptei pentru putere *reală* imediat după alegere. El joacă mai întâi cartea politică a lui Dej, ca urmaș fidel, accentuând independența de Moscova, democratizarea internă de partid și promovarea „tinerilor curăți” contra „bătrânilor corupți”, pentru a se delimita de baronii lui Dej, precum Chivu Stoica, Gheorghe Apostol, Alexandru Bărlădeanu.

La plenara din 1967 și la congresul din 1969 Ceaușescu,

*Dreptatea fără putere
este neputincioasă,
puterea fără dreptate este tiranică.*

Blaise Pascal

prin diverse manevre statutare, se înconjoară de tineri fideli și ajunge rapid să controleze partidul. Trebuie spus că, altfel decât pentru Dej în anii 1951-1952, nici unul dintre baronii mai sus numiți nu manifestase vreo tentativă de acaparare a puterii împotriva, sau alături, de Ceaușescu. Ei intrau toți în aceea categorie de rivali prezumptivi ori fantasmatici, în care intraseră și cei epurați de Dej în anii 1954-1958.

Altfel decât Dej așadar, care se luptase o vreme cu adversari reali, Ceaușescu se luptă numai cu umbrele. Mai departe, într-un al doilea moment însă, el îl atacă pe Drăghici, ca responsabil de crimele Securității, mai ales asupra lui Pătrășcanu, și în cele din urmă pe însuși spiritul său tutelar, Gheorghiu-Dej. O destalinizare tardivă a P.C.R. — întârzierea unor decizii la cei patru dictatori, în raport cu decizii similare în alte țări, a mai fost consemnată aici —, dar o destalinizare iluzorie, pentru că privea doar câteva persoane, nu metode sau structuri.

Decizia lui Ceaușescu în 1968 de a se împotrivi invadării Cehoslovaciei, un gest în sine admirabil, constituie apoi baza triumfalistă a întregului său succes intern și internațional. Acum se creează mitul omului providențial, care avea să dureze decenii în continuare, chiar pentru lumea

politică occidentală. Totuși, prin tezele din aprilie 1971, cartea liberalizării este schimbată, după ce aceasta îl ajutase să scape de rivali prezumptivi și să câștige popularitate,

pentru cartea unui nou spirit autoritar, prin care Ceaușescu dorește să-i țină la respect pe proprii săi baroni (o schimbare de macaz ignorată în Occident!).

Un ultim obstacol prezumtiv este înlăturat în 1974, anul retragerii lui Maurer și al „înscăunării”, la propriu, a lui Ceaușescu drept președinte al țării. Astfel se descotorosește Ceaușescu de cel care îl ajutase la obținerea postului de secretar general în 1965, după cum înainte se lepădase, simbolic, de Gheorghiu-Dej, cel căruiia îi datora întreaga lui carieră în partid.

În nouă ani, între 1965-1974, Ceaușescu își consolidează într-atât puterea, încât trece la exercitarea unei dictaturi personale absolute timp de 25 de ani, până la executarea sa în 1989. Teama de rivali rămâne însă permanentă. În jurul lui 1980 se desparte de proprii săi baroni, precum Virgil Trofin, ori de Vasile Patilineț, coordonatorul reabilitării lui Pătrășcanu, ambii de altfel decedați în condiții ciudate, și trece la o nouă formă a personalizării puterii, anume instalarea în posturi cheie a membrilor de familie. „Rotația” cadrelor devine apoi un principiu general al gestiunii statului. Ceaușescu atinge astfel un nivel de nevroză a puterii rămas străin tuturor predecesorilor săi. El nu diferă însă de (unii dintre) ei în liniile de

bază ale tehnicii acaparării puterii absolute.

Ceaușescu se bazează astfel pe o camarilă asemănătoare cu cea a lui Carol, deși acesta era înconjurat de

amantă, nu de nevastă, și de rudele sau favoriții acesteia ori ai lui însuși. Camarila nu existase la Antonescu, este drept, dar nu ocolise cu totul tipul de conducere al lui Dej în ultimii săi ani. Tot apropiat stilului politic carlist rămâne principiul rotației liderilor la Ceaușescu, președintele de acum nediferind mult de regele de altădată în schimbarea neîncetată a miniștrilor. Excepțiile sunt puține, precum fidelul Tătărescu altădată și servilul Dăscălescu în anii '80.

Nici în schimbarea întempestivă a ideologiei legitimize nu diferă Ceaușescu – de la naționalism trece la distrugerea valorilor naționale (biserici, sate, instituții de cercetare etc.), de la atitudine pro-occidentală la închidere în sine autarhică, de la liberalism la abuz terorist de Securitate – de Carol, care în 1938-1940 virează dezinvolt de la o atitudine pro-engleză la cea pro-germană (tardivă, ineficientă și ridicolă), de la monarhie constituțională la dictatură, de la reprimarea legionarilor și asasinarea lui Codreanu la primirea lui Sima în guvern etc: schimbări de atitudini de la valori (văzute astăzi drept) pozitive la valori negative, spre

*Cu cât ai mai multă putere,
cu atâta trebuie să abuzezi
mai puțin de ea.*

Lucius Annaeus Seneca

deosebire de schimbarea lui Dej de la valori cert negative în anii '50 la valori pozitive în 1964-65. O diferență netă a celor trei de Antonescu, omul integru rămas pe aceeași linie de conduită (deși greșită și dezastruoasă pentru România), de la începutul până la sfârșitul activității sale politice.

In fine, retorica dictaturilor pare similară: naționalismul, viziunea triumfalistă asupra prezentului și mai ales a viitorului, lauda de sine, acceptarea rolului de *Pater Patriae*, confundarea adevărului obiectiv cu adulara curtenilor, pierderea simțului realității sunt la Ceaușescu esențial aceleași cu cele care au funcționat la Carol, Antonescu (totuși, cel mai decent dintre ei patru) și Dej, în ciuda faptului că megalomania lui Ceaușescu a întrecut-o cu mult pe oricare alta din trecut.

Dar cel mai tragic îmi pare ultimul parametru de comparație: așa cum clasa politică, în toate cele patru cazuri, a ales drept „providențial” oameni care au devenit

rapid dictatori, tot așa „opinia publică”, partidul sau instituțiile care au secondat clasa politică, în ultimă instanță chiar o mare parte a populației, a plusat conștient delegarea și concentrarea puterii de la instituții la un singur om, printr-un iresponsabil cor de laude, un cult al personalității adesea abject, amestec de ură ascunsă și servilism public.

Carol a beneficiat de acest cult în 1940, la sărbătorirea a zece ani de la Restaurație, dar cu numai câteva luni înainte de abdicare(!), ca și Antonescu, considerat salvator al țării, în ciuda evidentei lui înfeudări, și încă neproductive, în fața lui Hitler. Este imposibil să nu concludem că prima fază, consolidarea puterii în cadrul instituțiilor, s-a făcut cu sprijinul unei părți a elitei politice respective contra unei alte părți din aceasta, dar că a doua fază, distrugerea instituțiilor prin acapararea puterii

personale absolute, a fost posibilă numai prin pasivitatea întregii populații, prăbușite într-un atavic premodernism, inspirată de la inacțiunea politică de secole a iobagului român, dar și de nepăsarea lașă, dacă nu chiar interesată, a boierului. ■

(Va urma)

Mereu în preajma celui pe care îl va seconda (Gheorghiu-Dej)

CÂMPINA - 500

La 8 ianuarie 1503, registrul vigesimal (de taxe vamale) de la poarta cetății Brașov consemnează că un anume Manciu (Mancsul) din Câmpina a dus spre vânzare 425 de livre [1 livră = 0,475 kg] de ceară de albine. Se pare că produsul avea mare căutare, în același an fiind menționați în registru alți doi câmpineni, Șerban și Costea, veniți și ei cu ceară de albine la Brașov. Este prima atestare documentară a așezării ce împlinește în această lună 500 ani de existență.

Așezată într-o poziție geografică favorabilă, pe o terasă a râului Prahova, la confluența acestuia cu Doftana, Câmpina a fost un fel de poartă de intrare spre partea superioară a văii Prahovei, prin care se făcea legătura dintre Țara Românească și Transilvania. Încă din 1422, din timpul domniei lui Dan II, documentele menționează „Vama Prahovei”, fără să existe indicii în privința locului unde funcționa aceasta. Într-un hrisov de la Duca Vodă, din 12 martie 1674, se vorbește însă despre vama de la Câmpina și despre faptul că poșta crăiască folosea trecătoarea de la Rucăr, „iar drumul Câmpinei este numai poteci și scală de neguțatori”.

În primele decenii ale secolului XIX, Câmpina era prima vamă a Țării Românești. Dar în anii domniei lui Gh. Bibescu (1842-1848) s-a tăiat un nou drum pe valea Prahovei, iar vama s-a mutat, mai întâi la Breaza, iar mai apoi la Predeal.

Pentru o perioadă de câteva decenii, orașul de la poalele Bucegilor a stagnat, rămânând un mic târg de provincie. Începând însă din 1880, când un câmpinean, Dumitru Hernia, a organizat exploatarea petrolului prin procedee moderne, săpând puțuri adânci de 120-125 metri, localitatea a intrat într-o nouă eră a existenței sale. D. Hernia și prietenul său, ing. Ion Gheorghiu, a instalat în 1887 prima sondă la Câmpina, cu producții zilnice de aproape 500 tone. În 1890 exista deja un număr de cinci sonde în exploatare, constituind nucleul primei schele petroliere din Româ-

nia. În 1895 s-a înțemeiat prima mare societate petrolieră cu capital austriac, francez, ungar și românesc, denumită „Steaua Română”. Ea a deschis drumul exploatarei moderne a petrolului în România și a marcat puternic viața orașului Câmpina. „Steaua Română” a cumpărat de la moștenitorii lui D. Hernia întregul platou sudic al terasei pe care este așezat orașul, deosebit de bogat în petrol. Societatea a construit o rafinărie modernă, cu utilaje aduse din Germania și având o capacitate de prelucrare de 1 200 tone pe zi. La timpul ei, era cea mai mare și modernă rafinărie din Europa.

În 1905, pe malul râului Prahova s-a construit o termocentrală ce în numai câțiva ani a atins o putere instalată de 11 500 KW, fiind considerată, până la cel de al doilea război mondial, cea mai mare din țară. Ea furniza curent electric pentru șelă, rafinărie, schelele de la Buștenari și Moreni, iar din 1908 și pentru nevoile orașului Câmpina. Încă în 1898, „Steaua Română” ridicase un grup de ateliere pentru repararea și confecționarea utilajului petrolier, iar pentru înlesnirea procesului de rafinare s-a construit și o fabrică de acid sulfuric cu o producție de 35 de vagoane pe lună. În 1904 s-a înființat o școală de maiștri sonatori și rafinori, la vremea ei, unicat în Europa.

În chip firesc, orașul și-a schimbat înfățișarea. Au apărut străzi asfaltate, s-a introdus apa la robinet, s-au construit școli și spitale și s-a trecut la iluminatul electric. Numărul populației a crescut rapid: 2 715 (1897), 8 500 (1912) și 15 000 (1930).

Atrași de câștig, în perioada interbelică, la Câmpina sunt înregistrați peste 1 100 cetățeni străini, iar pe stradă se vorbeau curent engleza, germana sau olandeza. Majoritatea celor veniți erau persoane cu calificare și au imprimat orașului un caracter occidental. „Câmpina – remarcă savantul C.I.

Istrati – s-a transformat într-un Pittsburg și un Baku luate la un loc”, făcând aluzie la centrul metalurgiei americane și la capitala petrolului rusesc. ■

Silviu Dan
CRATOCHVIL

Castelul „Julia Hasdeu” din Câmpina

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1903

GEORGETA FILITTI

Guvernul liberal are convingerea unui succes de proporții când reușește să convertească în rentă amortizabilă în 40 de ani un împrumut încheiat cu trei ani în urmă de guvernul conservator. Problemele economice își găsesc însă cu greu rezolvarea; taxe noi, impozite mascate, scutiri nejustificate, escrocherii de tot felul caracterizează finanțele gestionate de liberali. Prea slabi ca să replice eficient liberalilor, conservatorii se mulțumesc să critice și să se apere neconvingător.

Viața mondenă își urmează cursul strălucitor, căci suntem în plină „belle époque“.

„Economia, munca, progresele materiale de tot felul sunt la ordinea zilei în România, existând o înțelegere absolută între popor și guvernul său“, declară primul ministru D.A. Sturdza la începutul anului 1903. Colaboratorii săi, mai ales ministrul Finanțelor, Emil Costinescu, îi întăreau spusele, susținând că șeful guvernului „îi dezvăță pe români de ideea statului-Providență“. Trecuse timpul când, potrivit lui P.P. Carp, șeful conservatorilor junimiști, românul se năștea bursier, trăia funcționar și murea pensionar.

Ce-i făcea pe guvernanți să fie atât de euforici?

Ei reușiseră să convertească împrumutul contractat în străinătate de conservatori în 1899

(și scadent în 1904), de 175 milioane de franci, în rentă amortizabilă de 5% până în 1943. Pentru aceasta statul împrumutase din nou 185 de milioane de franci de la două bănci germane (*Diskonto Gesellschaft* și *Bleichröder*). Cu diferența de 10 milioane trebuia plătite timbrele, primele de conversiune și comisionul băncilor. Astfel, țara fusese „salvată“ de împrumutul „sălbatic“, „balcanic“ făcut de conservatori fără acordul Camerei. Martoră pentru succesele României era luată foaia germană *Frankfurter Zeitung*, care până de curând îi socotise „barbari“ pe români și criticase violent actele guvernului conservator. Acum aceasta saluta politica „prudentă a lui D.A. Sturdza“ de

1903

Calea Victoriei la început de veac XX

Reclamă pentru mașinile de scris

„trecere a prăpastiei” și aprecia că „România e un element de ordine în Orient și un factor de importanță considerabilă pentru menținerea păcii”. Conservatorii, cititori și ei ai foii germane, constatau însă că aceasta „face duș scoțian României”, pentru că numai peste câteva zile ziariștii ei blamau obiceiul împrumuturilor anuale. România avea o datorie de 1 400 de milioane de franci, iar plata anuităților înghițea 40% din buget. *Berliner Tageblatt* era și mai neîndurător: administrație risipitoare, împrumutare „cronică”, salarii exagerate, nici o înlesnire de 30 de ani pentru țărani, fântâni luminoase în Cișmigiu, lux nemăsurat – cam asta ar fi caracterizat monarhia de la Nordul Dunării.

Liberalii reușeau însă în continuare să acrediteze în Europa ideea prosperității țării. În *Revue économique et financière de Paris* era salutat programul „eroic” de „austeritate” care duse la „distrugerea aristocrației bugetivore”, la crearea excedentului comercial și anularea „obiceiurilor primitive” ale fostului guvern conservator. Autorul era atât de cucerit de exemplul românesc, încât îl recomanda și comisiei bugetare a Parlamentului francez, pentru ca pe viitor masa contribuabililor din Hexagon să nu mai plătească „prostia guvernului”.

Partidul liberal considera că operase în același timp „o reformă morală” în societatea noastră printr-un efort „fără seamă în istoria popoarelor”. „Discernământul patriotic al primului ministru”, „devotamentul său fără margini pentru cauza publică” reușiseră „evitarea celui mai mare pericol ce pândise România de la renașterea ei”: controlul străinilor și pierderea autonomiei, căci subjugarea economică însemna „sclavaj politic”. *La Roumanie* însă, foaia conservatoare, observa cu sarcasm: „Trebuie să nu cunoști România ori

să-ți bați joc de lume ca să îndrăznești să vorbești de frica ce ar putea avea un funcționar liberal de a se vedea înlăturat sub guvernul D.A. Sturdza. Toată administrația e populată cu creaturile primului ministru. Au fost eliminați doar simpatizanții conservatori.” De altfel, lucrul se vedea și din configurația Camerei unde erau doar doi parlamentari ai opoziției.

Un element esențial de susținere a politicii guvernamentale îl reprezenta poliția. Noul prefect al Poliției, Saita, dorea să reorganizeze instituția, căci subcomisarii apăreau mai curând ca „degradați decât gradați”. Îi lipseau însă fondurile. Pentru început le interzice subordonaților să vândă (citește: să vâre pe gât cetățenilor) bilete de teatru și loterie. Saita începuse să recruteze personal din rândul studenților în Drept, chiar dacă pentru moment trebuia susținuți material de părinți. Apoi preveniții urma să fie aduși la secție nu între baionete, câtă vreme vina lor nu era dovedită. Poliția a mai interzis accesul ofițerilor inferiori pe Calea Victoriei (între Prefectură și hotelul Athénée Palace); ofițerilor superiori nu le era permis să mai stea pe la colțuri de străzi „și să se aștepte de damele trecătoare”.

În această atmosferă de entuziasm a autorităților izbucnește scandalul de la Ministerul de Finanțe. Câțiva funcționari de la serviciul Datoriei Publice, în frunte cu Parisianu și Behar, speculează pe marginea împrumutului de la băncile germane amintit mai sus și iață cum: „Behar avea o rudă comisionar la una din băncile germane și prin acesta afla numerele de la titlurile cumpărate. El își anunța complicități din țară, care le scoteau din circulație, iar la tragere le declarau câștigătoare. Operația se făcea doar cu titlurile cele mai mari (de 5 000 de franci). La anchetă s-a dovedit că fraudă data încă de la contractarea împrumutului în 1899, iar creierul ei era Dan Albahany, bancher pe picior, cu un

1903

Librăria Socec, viitorul magazin Lafayette

Hora din Rucăr

biro în strada Lipscani și fost procurator al băncii falite Aftalion. La un moment dat, Parisianu a fost avansat, devenind directorul Contabilității generale a Statului, încât rețeaua nu mai putea funcționa. Ca să tacă, Behar și Albahany (aflați unul la Viena și altul la Paris) au cerut 500 000 de franci. Autoritățile române au fost sesizate de băncile germane creditoare de aceste malversațiuni. Ancheta deschisă la București a dat la iveală elemente burlești: Parisianu avea o leafă de 600 lei pe lună. Ca să pară sărac, el împrumuta din când în când câte o sută de lei de la părinți. Asta în timp ce își cumpăra o casă de 15 200 de franci pe strada Azilul de Noapte, instalând acolo lumină electrică de 3 500 de franci; i-a trimis fratelui său la Hamburg 3 500 de franci pentru studii și alți 4 000 ca să se căsătorească. Apoi, i-a împrumutat 4 000 de franci fostului soț al nevestei. La Banca Agricolă s-au găsit 5 000 de franci în rente pe numele soacră-si. Subdirectorul Băncii Agricole, fiind sărac și trebuind să depună o cauțiune de 40 000 de franci, fusese atras în combinație ca să obțină bani. Când totul a fost dat în vileag, E. Măcărescu s-a sinucis. Închis la Văcărești, Parisianu s-a îmbolnăvit imediat și destui bucureșteni miloși au încercat să protesteze pentru reținerea lui. Autoritățile au căutat să minimizeze cazul declarând, prin vocea ministrului de Finanțe, că „se întâmplă și în țări mai bine organizate. Nu trebuie să ne alarmăm... trebuie folosit fierul roșu”.

În timp ce guvernării și presa dirijată de ei cântau osanale politicii economice oficiale, *Curierul comercial*, „cel mai mare ziar economic și comercial”, condus de Gabriel Urzică, discuta – la obiect – între altele, legea accizelor, comerțul ambulant și legea zahărului. E. Costinescu, ministrul Finanțelor, sporise accizele la produsele alimentare foarte solicitate.

În schimb, erau scutite de accize ciocolata, parfumurile, patiseria fină. Ziarul era de acord cu taxarea severă a stafidelor de Corint, folosite la producerea vinurilor artificiale. Aceasta nu împiedica ziarul să facă reclamă „fabricii de cognac, mastică, romuri și diferite lichioruri” a lui Stavri Papaiani din strada Buzești nr. 100. La fel, insera reclama lui Constantin Samos din strada Sălcuței 27 pentru „fabrica de distilerie de băuturi spirtoase precum renumitul cognac Coroana, mastică de Hio, romuri, bitter de tot felul și anason de Moldova”. În încheiere, cititorii erau înmăiați cu această invitație absconsă: „Trimite la cerere prețuri curente gratis și franco”.

Presa opoziției e mai înclinată să stăruie asupra vieții mondene, a curiozităților de pretutindeni, împănate uneori cu înțepături la adresa liberalilor. *La Roumanie*, „jurnal cotidian” (!) face cronică spectacolelor și a balurilor – marea distracție de iarnă în epocă. Margherita Iulia e prezentată de Celestin Floridor ca „o contraltă înzestrată cu exuberanță meridională... adesea deplasată... mai ales când nu cântă singură” (*Gioconda* de Ponchielli, la Teatrul Național din București). În schimb, Agatha Bărsescu, în *Fedra*, spectacol jucat la Ploiești, e socotită a fi „o Messalină de geniu”. Cronicarul nu caută corespondentul francez al cuvântului *impresar* și scrie entuziasmat că „les impresarii” Cârjă și Popovici „au știut să aducă elemente bune în jurul stelei”.

Dintre baluri, cel al înaltei societăți izraelite din Botoșani, unde se dansase până la 5 dimineața, adunase „tot orașul civil și militar”. Străluciseră doamele Segal, Slesniger, Merdingher, Abramovici („admirabilă și frumoasă ca de obicei”) și domnișoara Sneider („într-o minunată toaletă albă, regina balului prin grație și distincție”). Pentru balul Curții regale, desigur cel mai important și mai așteptat,

1903

Emil Costinescu,
ministru de Finanțe

MAGAZIN DE CONFIENȚĂ
Cel mai bine cunoscut în CĂDĂRII pentru țigări,
„Măgura”, „București”, „Căminul” și „Jurnalul”
— CEL MAI BINE CUNOSCUT —
9 bis, Bulevardul Elisabeta 9 bis, București

Cele mai ieftine cadouri
la La Radivon

Gh. Gr. Cantacuzino

conservatorii relevau și... rentabilitatea lui, căci nu era doar un prilej pentru etalarea luxului la femei și a jocului de cărți la bărbați. Pe lângă oportunitatea pentru rege de a cunoaște „ideile supușilor săi”, balul stimula comerțul: regele cheltuia cam 40 000 de franci, fiecare invitat (din cei 2 000) dădea cca 200 de franci pe toalete, coafură și trăsură. Într-o singură zi, croitorii, cizmarii, coaforii, bijutierii și vizitii câștigau o sumă egală cu bugetul lor anual.

Pentru a reaminti cititorilor îndatorirea felicitărilor, ziarul dă lista personalităților purtând numele sfinților de iarnă Vasile și Ion, mult folosite de români. O notă scurtă precizează că de la biroul telegrafic din București se expediaseră 50 000 de felicitări (foile guvernamentale dădeau cifra de 80 000). Oricum, nu conta numărul, pentru că viscolul întrerupsese comunicațiile, încât telegramele rămăseseră netrimise... Și trenurile stau înzăpezite două zile la Făurei. Orient Express-ul fusese blocat la Fetești, iar expresul de Berlin se opri, inexplicabil, două ore în gara Buzău.

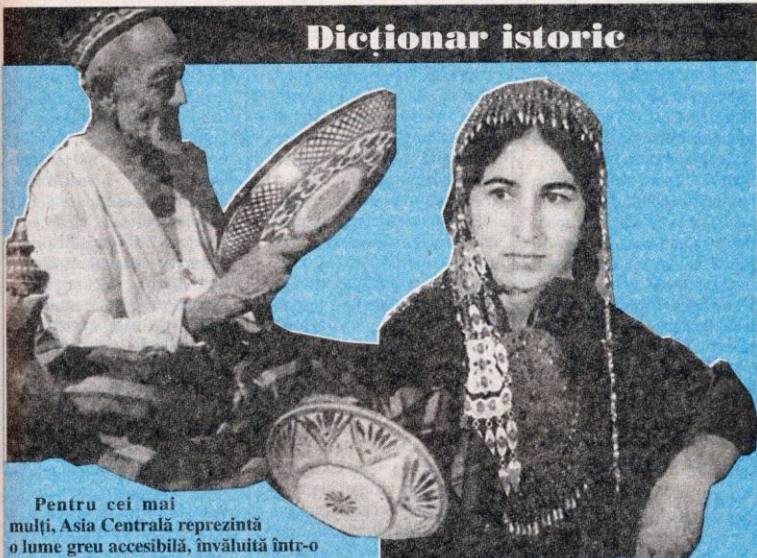
La Roumanie preia din *Patriotul* spaimile unui „vechi militar” titrând: *România în fața unui război în Orient*. Fostul ofițer constata că Turcia se înarma, Serbia comandase milioane de cartușe, Parlamentul bulgar votase toate creditele cerute de ministrul de Război și încuviințase organizarea legiunii macedonene; în fine, în sudul Rusiei 250 000 de soldați erau pe picior de război. „Conflagrația sta să înceapă!” România ce aștepta? Planurile ei militare erau cele de acum 20 de ani, armata era „excelentă”, dar total dezorganizată, fiind condusă de „un civil incompetent”, autorul nu-și dădea seama cu cine vom lupta în curând, cu Rusia sau cu Austria? „E de rău!”.

Ca pretutindeni, publicul românesc gustă știrile de senzație, curiozitățile, ciudățeniile. Și iată ce află. La Paris se pun bazele unei noi limbi

internațională, *esperanto*. Corespondentul Ioan Măgură ar dori ca ea să fie nu numai utilă, ci și frumoasă. Moda tatuajului, „acest obicei bizar”, câștigă tot mai mulți adepți, mai ales pentru marcarea marginii pleoapelor, încât „privirea câștigă în langoare orientală”. La Londra, dr. Maher și-a deschis un cabinet stomatologic pentru cai, tratând până acum peste 300 de bidivii. Un abces la falcă a fost operat pentru 250 000 de franci. La cerere, doctorul puneă dinți de aur sau de platină prețioaselor cabaline. Englezul Cecil Ayston a jucat baccara timp de 50 de ore, câștigând 9 milioane de franci. S-a jurat să nu mai joace un an și jumătate, ca să poată cheltui „în mod util” cei 500 000 franci pe lună! În Turcia leașa cea mai mare o avea ministrul Marinei (414 000 franci), urmat de marele vizir (331 000), ministrul Finanțelor (190 000) și cel al Pădurilor și Minelor (138 000). Explicația acestor discrepanțe stătea în posibilitatea, nemărturisită, de rotunjire a salariilor pentru marele vizir și ceilalți...

Iată, în sfârșit, o relatare din *La vita internazionale*, sub titlul *Înfrățirea latină*, despre vizita unei delegații de studenți italieni în România condusă de Giovanni Piersico. Cele 12 zile petrecute la noi au fost „un ceas fermecat de vis și de amor”. „Mic popor de eroi, demni în ochii lumii de marea misiune încredințată de Traian când i-a pus între Dunăre și Marea Neagră ca o sentinelă a latinității”, românii i-au întâmpinat încă din gara Predeal [punct de graniță la acea dată cu monarhia austro-ungară — n.n.] cu *Cântecul gîntei latine* pe versurile lui Alecsandri. Li s-au oferit țigări *Corda fratres* fabricate înadins pentru oaspeți. După ce a luat cuvântul de 30 de ori în fața românilor, șeful a declarat că „Bucureștii poate rivaliza, în frumusețe și eleganță, cu cele mai celebre orașe din Europa și pe care desigur le întrece prin curățenie și igienă”. ■

Dicționar istoric

Pentru cei mai mulți, Asia Centrală reprezintă o lume greu accesibilă, învăluită într-o aură de mister și, așa cum remarcă un specialist occidental (Patrick Karaam), o lume percepută mai degrabă prin prisma imaginarului, decât a cunoștințelor. Este locul în care europeanul secolelor trecute plasa îngrozitorul Tartar, în care călărețul se contopea, precum centaurul, cu armăsarul și linia orizontului.

LA CAPĂTUL LUMII, LA ÎNCEPUTUL TARTARULUI...

MIRCEA MELNICU

Din punct de vedere administrativ, Asia Centrală cuprinde fostele republici sovietice Kazahstan, Kirghizia, Turkmenistan, Uzbekistan și Tadjikistan, Turkestanul chinez (*Xin Jiong*), Mongolia și regiunea nordică a Afganistanului. Se întinde așadar pe suprafețe aproape nesfârșite, din Pamir până la taigaua siberiană și de la Marea Caspică până în vestul Chinei.

În anul 1860, Bronislas Zalewski, deportat într-unul dintre avanposturile fortificate ale Rusiei, descria stepa, zugrăvind „momentele sale de feerie, care ar trezi admirația pictorilor și a poezilor”. Dar Asia Centrală este un tărâm al contrastelor; în același timp pământ al poeziei, misterului și magiei, dar și al cruzimii și pasiunilor fără limite. Orientalistul ungar Arminius

Vambéry, care a traversat Asia Centrală deghizat în derviş, în a sa *Călătorie a unui fals derviş în Asia Centrală* (1863), prezintă scene de execuție oribile, care l-au șocat profund prin cruzimea lor irațională.

Pasiunea este, în aceeași măsură, trăită extrem de intens. Poetul polonez Gustav Zielinski povestește tragică istorie a doi tineri obligați să fugă călare din *ail-ul* unde

locuia tatăl fetei, acesta nefiind de acord cu căsătoria lor. Neputând să-i prindă, următorii angajați de părintele nemulțumit au dat foc ierburilor de stepă, cei doi îndrăgostiți pierzându-și viața în incendii produs.

Diversitatea raselor și a cutumelor întâlnite în spațiul Asiei Centrale oferă un spectacol frapant pentru privirile uimite ale străinului călător. Figuri iraniene se întâlnesc la fiecare pas, capete fine, turbane albe sau albastre, femei plecate... O lume ciudată, aproape dincolo de granițele obișnuite ale cunoașterii.

Sedentarii uzbeki și tadjiici

Uzbekii sunt rezultatul amestecului populațiilor locale iraniene din regiunea Mării Aral cu cele tătice. Acest proces de formare s-a desfășurat între secolele XI și XII, desăvârșindu-se apoi în perioada post-mongolă și în timpul statului timurid. Iar etnogeneza poporului tadjiik, bazată pe aceleași vechi populații iraniene, s-a conturat între secolele IX-X; limba tadjiikă – *dari* – având un rol important în formarea limbii literare persane.

Uzbekii și tadjiicii reprezintă două popoare sedentare, tipul lor specific de așezare fiind *kâslak*-ul, înconjurat de ziduri înalte de lut – *duval*. Casele tradiționale erau confecționate din lut, cu fațade fără ferestre, așezate de-a lungul unor

ulice foarte înguste. Casa uzbekilor era împărțită în două sectoare: partea exterioară cuprindea încăperea destinată exclusiv bărbaților – *taşkari* – și cea pentru musafiri – *nihmon-hona* –, în timp ce partea interioară – *icikari* – era destinată femeilor.

În centrul *kâslak*-ului, străbătut de numeroase canale, se afla moscheea și „casa focului” – *alu-homa* –, un fel de club exclusiv masculin, unde erau admiși și oaspeții mai de seamă.

Reprezentativ pentru mentalitatea și stilul de viață al celor două popoare este unul dintre sporturile tradiționale și anume *buzkași*, foarte dur, constând dintr-o întrecere a călăreților ce trebuie să smulgă din plin galop corpul decapitat al unui țap, totul reprezentând, în fond, o învălmășeală teribilă, în care orice fel de lovituri sunt permise.

Alături de uzbeki și tadjiici, Asia Centrală păstrează și alte numeroase neamuri. Nu pot fi uitați uigurii, unul dintre cele mai vechi popoare de limbă turcă, foarte influențați de cultura și civilizația chineză, populațiile din Pamir, ale căror femei, spun călătorii, sunt la fel de frumoase și misterioase ca și locurile în care trăiesc,

sau evreei întâlniți cu precădere în zona comercială a Buharei. Despre sosirea acestora în Asia Centrală o veche legendă povestește că emirul locului dorea cu disperare un urmaș, pe care tânăra sa soție bolnavă, nu i-l putea dăruia. Orice încercare a vrăcilor locali de a o tămădui dăduse greș (și trebuie amintit că „vindecarea” se făcea fără consult direct, deoarece islamul interzicea unui bărbat necunoscut să examineze femeia altuia). Și auzind emirul de o comunitate a evreilor din Imperiul persan, în care se spunea că ar exista medici foarte buni, a trimis să i se aducă unul. Iar pentru a evita interdicția religioasă, inteligent, medicul evreu a recurs la o stratagemă, reușind să o vindece pe mult iubita soție. După nașterea copilului, bucuria emirului a fost atât de mare, încât evreul și, împreună cu el, din ce în ce mai multe familii au fost invitate să rămână, la mare cinste, în societatea locală.

Timpul e altul pentru populațiile nomade

Armatele islamului înregistrează în Asia un mare succes împotriva chinezilor, pe râul Talas, obligându-i să se retragă pentru aproape 1 000 de ani de pe teritoriul Asiei Centrale. Dacă stăpânirea arabă nu se va extinde asupra întregului Kazahstan, procesul de islamizare va fi mult mai diversificat,

În pp. 42-44: obiecte aparținând popoarelor din Asia Centrală

în funcție de zone și de populațiile locale. Astfel, prozelitismul va fi mult mai slab la nord de fluviul Sâr Daria, unde tentativele de islamizare eșuează, triburile nomade fiind refractare la noile dogme.

Islamul va cunoaște însă o deosebită înflorire în partea meridională a Asiei Centrale, zonă dominată de elementul iranian. Un celebru orientalist rus, I. Radlov, susține teza conform căreia în aceste spații „asistăm la lupta dintre două elemente – cel popular turk și cel musulman arabo-persan”. „Din nefericire, continuă specialistul, acesta din urmă a preluat conducerea și a frânat dezvoltarea popoarelor. Progresul nu ar fi posibil decât dacă elementul popular turk ar putea beneficia, din partea civilizației europene, de un ajutor apt să paralizazeze supremația musulmană”.

În partea de nord a Asiei Centrale, ca și la sud și sud-vest de fluviul Amu-Daria, trăiesc popoare preponderent nomade, printre care turkmenii, kazahii, kirghizii și karakalpicii.

Tipul preferat de așezare la populația turkmenă este tot *ail*-ul și iurta. În interiorul acesteia din urmă impresionează numărul mare de covoare extrem de frumoase și viu colorate, ornate cu motive geometrice în diferite nuanțe de roșu, clasicul simbol al fertilității. Alături de covoare, pe pereții iurtelor atârnă desagi făcuți din țesături de covoare, în care se păstrează hainele și toate obiectele casnice.

În folclorul turkmen, un loc aparte îl ocupă cântăreții populari – *bakși* –, acompaniați de *dotar*, un instrument muzical cu două corzi, și poemele lor dedicate isprăvilor fabuloase ale *djighiților* – cavalerii deșerturilor și ai stepelor central-asiatice. Un erou deosebit de popular prin aceste locuri este și Nasredin, cunoscut mai ales la noi cu numele de Nastratin Hodjea (Efendi), renumit prin înțelepciunea sa tipic orientală. Pe străzile Buharei poți întâlni și astăzi povestitori care să te încante cu năzdrăvăniile acestuia. Una dintre anecdotele cele mai pline de savoare este cea care povestește răspunsul dat de Nasredin mollahului care l-a muștră că și-a ras barba înainte de a se duce la moschee, insistând asupra asemănării cu barba profetului Mohamed. „Barba țăpului meu – a replicat atunci personajul – este mai lungă decât a domniei voastre, dar să însemne oare aceasta că e mai credincios el?!“...

Alături de turkmeni, în partea nordică a Asiei Centrale se întâlnesc și alte popoare nomade, cum sunt kazahii – a

căror etnogeneză s-a desăvârșit în perioada post-mongolă – și kirghizii – formați ca popor, după cum glăsuiesc legendele lor, în regiunile sud-siberiene. În opera sa, *Vaporul alb*, scriitorul kirghiz Cinghiz Aitmatov evocă o asemenea legendă populară, care vorbește despre descinderea acestui neam dintr-un... cerb. În cronicile chineze de secol II, aceștia din urmă apar cu denumirea de *kion-kuen*, iar în secolele VI-IX exista un stat kirghiz pe fluviul Ienisei, perioada lor de glorie venind însă în 840, când reușesc să-i cucerească pe uiguri din regiunea Mongoliei.

Karakalpicii – o altă populație nomadă din această zonă – trăiesc în regiunea Aral, mai exact în delta fluviului Amu-Daria. Cronicarii greci le sesizaseră prezența aici, denumindu-i „massageții din mlaștină și de pe insule”. În secolul XII se impune și etnonimul *karakalpak* sau „căciuli negre”, după exprimarea cronicilor rusești.

La aceste populații nomade se impun uneori și așezările cu case de lut, tradițional la kazahii fiind

konak-ul, camera de oaspeți, pe perețele căreia atârnă un covor denumit *tüşkiz*. La populațiile kirghize din sud, unde s-a dezvoltat într-o măsură mai mare agricultura, satele sunt de tipul *kâşlak*-urilor uzbece și tadjice. Odăile acestor locuințe dau într-o terasă mare, unde vara oamenii mănâncă, lucrează și dorm.

Portul feminin diferă de la populație la populație. Astfel, în ceea ce privește culoarea turbanului, ea este albă la kirghize și divers colorată la karakalpace, acest acoperământ de cap având și diferite tipuri de înnodare, în funcție de regiune și cutumă.

Șamani, tobe, incantații

După cum observam și anterior, la populațiile nomade din Asia Centrală, islamul a cunoscut o slabă dezvoltare. În stepele kazah-kirghize exista o religie puternică, ce reușea să tranșeze simultan atât problemele metafizice, cât și cele de ordin cotidian, respectiv șamanismul.

Astfel că șamanii – *bakși* – au jucat un rol important în viața acestor populații, încercând să împace cele două zeități contradictorii – *Tangri* (cunoscut și sub alte denumiri ca *Tengri*, *Tangere*), cu sălașul în ceruri, și *Erlik Khan*, stăpânul infernului și al morților, cu locuința în interiorul pământului. Călătoriile șamanice ascensionale erau marcate și printr-o cățărare simbolică pe o prăjină cu nouă creștături, reprezentând cele nouă ceruri.

De cele mai multe ori, vocația șamanică apărea brusc la tineri ce începeau să se comporte straniu, să aibă crize de irascibilitate și să caute tot mai mult singurătatea. Atunci, aceștia erau luați sub aripa ocrotitoare a unui șaman consacrat, care îi iniția, după parcursuri lungi, anevoioase și extrem de dureroase,

în tainele artei vindecării și căutării eterne.

În această lume aproape închisă în cutumele proprii, islamul a încercat să se impună încă din primele etape ale expansiunii sale în sudul Kazahstanului. Astfel, în secolul XII, aici au fost ridicate moschei foarte frumoase, nereușind să atragă însă decât pături subțiri, reprezentante ale claselor bogate. Islamizarea a fost târzie și ineficientă în ansamblu, practicile religioase fiind în continuare marcate de riturile ancestrale. Mollahul nu a ocupat niciodată un loc deosebit în societatea kazah-kirghiză, fiind continuu învins de șaman, cel la care locuitorul zonelor acestora se adresa mereu pentru orice sfat sau vindecare. Numeroase proverbe kazahe merg până acolo, încât ridiculizează Coranul și pe propovăduitorii lui. Acestea, în orice țară musulmană, ar fi considerate de-a dreptul blasfemii și ar indigna marea masă a credincioșilor. Unul dintre ele are similitudini uluitoare cu un proverb românesc: „Ascultă ce zice mollahul, dar nu face niciodată ce face el”.

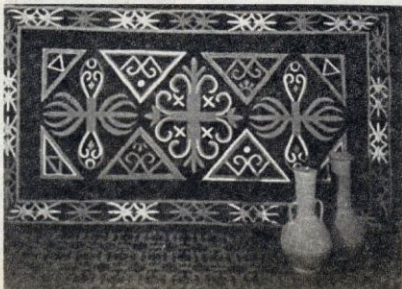
La kirghizi și kazahi există și un întreg panteon al ființelor demonice cu influențe malefice atât asupra omului, cât și a vitelor. Dintre ele putem aminti: *mite* – vampirul, *djest-tárnak* – femeia cu cioc și gheare de aramă ce-l atacă pe vânător sau *albarsti* – demonul ce provoacă rău femeilor însărcinate. Împotriva lor, oamenii locurilor poartă numeroase amulete, la mare cinste în aceste societăți.

Poezii și femei

În folclorul kazah un rol important îl ocupă și așa-numitul *aitâși*, concursul poetic public în care *akânii* – cântăreți improvizatori – se întrec, acompaniindu-se cu *dombra* – instrument muzical de ciupit, cu gâtul lung și corzi făcute din vine de berbec, având și despărțituri clare pentru digitație.

Viața socială a populațiilor din Asia Centrală, în trecut, era reglementată de o serie de reguli ce alcătuiau așa-numitul *adet* sau dreptul cutumiar. De multe ori, aceste reguli erau absurde și inumane, mai ales în ceea ce privește soarta femeilor în societate. În anu-

nite regiuni din Uzbekistan și Tadjikistan, cum ar fi spre exemplu Valea Fergana, femeile erau obligate la ieșirea din casă să poarte *fergeaua*, halatul mantie și *ceacivan*-ul – plasa deasă de culoare închisă care acoperea în întregime fața. În schimb, femeile turkmene sau uigure, în general, deși nu purtau *ceacivan*, trebuia să-și acopere obrazul

cu un colț al basmalei atunci când se adresau unui bărbat străin.

În marea lor majoritate, formele de contractare a căsătoriei erau de-a dreptul aberante. Ea se făcea după voința tatălui, a cărui autoritate reprezenta legea absolută în familie. Bătrânii, numiți *aksakali* („bărbă albă”), se bucurau de o putere despotică în familie și în societate. Pentru contractarea unei căsătorii, era necesară plata *kalâm*-ului, suma pe care pretendentul trebuia să o achite familiei miresei. Aceasta varia în funcție de posibilitățile mirelui, dar mai ales de frumusețea fetei, calitățile ei (țesutul covoarelor și gătitul

fiind la mare căutare) și de reputație. În Tadjikistan există și cutuma conform căreia mirele trebuie să presteze o serie de munci în casa viitorului socru.

Uneori apare și obiceiul leviratului, prin care văduva era obligată să se recăsătorească cu un frate sau o rudă apropiată a soțului defunct. Cei mai bogați își puteau permite și o familie poligamă (la kirghizi existând o soție oficială, *baibișei* și o a doua, *tokal*). Dar, în general, condiția femeii era mult mai bună în Kazahstan și Kirghizia. Aici, ea nu și-a acoperit niciodată fața, iar datorită funcțiilor războinice pe care le-a deținut dintot-

deauna, la kirghizi, în speță, s-a bucurat de un statut social mult mai înalt în comparație cu femeile din Asia Mijlocie. În secolul XIX, chiar o reprezentantă a sexului slab – Kurmandjan Datka – este aleasă han al Kirghistanului, guvernând undeva în jurul a 50 de ani.

Astăzi, după cum subliniază unii istorici, situația acestor popoare începe să capete evoluții diferite. Astfel, în sudul Asiei Centrale se simte din ce în ce mai mult influența curentelor politico-religioase ale Orientului Mijlociu, în timp ce în partea nordică se evidențiază afinitățile cu lumea siberiană. ■

În numărul din luna decembrie a anului trecut, domnul Adrian Nicolae Petcu a debutat în revista noastră cu articolul Misiunea română în Transnistria (1941-1944). Din păcate, tânărul istoric aflat la început de drum a încredințat o formă ușor modificată a textului și unei alte reviste de istorie. În momentul în care el a apărut în respectiva publicație, revista Magazin istoric era deja la tipar și nu am mai putut reface articolul.

Nici în momentul în care a dat bunul de tipar, nici în perioada scursă până la apariția textului, domnul Petcu nu a informat redacția noastră despre gestul său, care ne-a pus într-o situație neplăcută față de cititori, cărora le cerem scuze.

ÎN RONDUL DE NOAPTE (Biverb: 7, 6)

4^R = A

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția careului ISTORIE ÎN CIFRE:

1848 – 1821 – 768 – 313 – 81 – 1 – 1453 –
149 – 51 – 89 – 1521 – 384 – 195 – 9 – 155 –
99 – 27 – 79 – 1601 – 71 – 1 – 362 – 1462 –
1495 – 496 – 4 – 1646 – 1917

Soluția jocului din nr. 12/2002, p. 80:

ÎNTRECERE DE CARE
(ÎNTRE-CE-RE/DE-CA-RE)

Soluția aritmogrifului din nr. 12/2002, p. 88:

SERBAN – STEFAN – DRAGOS –
MIHNEA – BADICA – MOVILA

Chipuri uitate

Poet, eseist, traducător din lirica italiană și franceză, domnul C.D. Zeletin este profesor de biofizică la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila” din București, membru al Academiei de Științe Medicale și președinte al Societății medicilor scriitori și publiciști din România. Ultimul său volum, pregătit pentru tipar, este intitulat *Marea pianistă, principesa Elena Bibescu* și a stat la baza articolului pe care îl publicăm.

ELENA BIBESCU

C.D. ZELETIN

Într-un codicil al con-vorbirilor lui Bernard Gavoty cu George Enescu, marele muzician român observă că nu a omagiat cât se cuvine figura mării pianiste pariziene, principesa Elena Bibescu, sprijinitoarea începuturilor lui muzicale, ființă care l-a iubit și prețuit. În consecință, își exprimă dorința ca *întreaga* lui operă anterioară lui *Oedip*, și care nu poartă dedicație, să fie închinată nobilei sale memorii. Puține sunt omagiile atât de mișcătoare în istoria muzicii...

Figura primei ocrotitoare a marelui compozitor a rămas însă într-o penumbră nedreaptă. Aceasta se datorează atât forței de iradiere a celeilalte protectoare, Carmen Sylva, prima regină a Ro-

mâniei, cât și morții timpurii a principesei care... n-a apucat să asculte măcar *Rapsodiile*!

Smulgerea din uitare

Cu toate acestea, a avut revelația genului acestui tânăr moldav încă de la *Poema română*, ceea ce ne aduce aminte intuiția prin care Titu Maiorescu a perceput fără greș valoarea tânărului Eminescu numai pe temeiul poeziilor de până la *Venere și Madonă*... Dar nu numai atât; deși era convinsă de talentul lui interpretativ ieșit din comun, Elena Bibescu a așezat înaintea acestuia harul componistic, ceea ce corespundea și realității, și dorinței celei mai arzătoare, și felului său de a se vedea pe sine. Posteritatea a

confirmat intuițiile principesei artiste.

Nu încapă îndoială că Elena Bibescu adora în întregime talentele de excepție ale tânărului Enescu. Dar mai era ceva. Intelectualitatea română din Paris trăia disperarea de a nu vedea România impusă în atenția Europei printr-o modalitate înaltă. Or, ea a izbutit să impună România în ochii Franței printr-un geniu artistic, nu prin cuantumul extracției petroliere, prin ritmul descărcării grâului la schelele Brăilei ori prin energiile risipite în hățișurile diplomaticești, prin care pulsa țara noastră, firavă în plasma începuturilor vieții ei moderne.

Tatăl Elenei, Manolache Kostaki Epureanu (Bârlad, 1824 – Schlagenbad, Germania, 1880), cel dintâi mol-

Carmen Sylva își iscălea scrisorile către adolescentul George Enescu „a doua ta vice-mamă”. La parcurgerea lor rapidă, cititorul ar crede că prima ar fi Maria Enescu, mama adevărată, care trăia. În realitate, regina artistă făcea aluzie, dându-i întâietatea cuvenită, la „prima vice-mamă”, principesa Elena Bibescu, prietena ei, pianistă de notorietate europeană, trăitoare în Franța. A cântat deseori în saloanele artistice din București și de la Peleş ale reginei și în primele concerte desfășurate în noul edificiu al Ateneului Român, în a cărui creare și-a angajat prestigiul și talentul.

Fiică a importantului bărbat de stat Manolache Kostaki Epureanu și a Mariei Sturdza Bărlădeanu, Elena a fost o ființă providențială în impunerea geniului enescian în Franța sfârșitului de secol XIX. Coborâtoare dinspre tată din familia marelui om politic Costache Negri, moștenise de la acesta noblețea, generozitatea și o însuflețire patriotică fără seamăn.

Căsătorită cu prințul Alexandru Bibescu, fiul cel mic al fostului domnitor muntean, Elena s-a stabilit în 1873/1874 la Paris. Salonul ei artistic a fost frecventat de cei mai mari artiști ai vremii, de la Liszt la Wagner, de la Camille Saint-Saëns la Marcel Proust, de la Vasile Alecsandri la Ignacy Paderewski. Existența ei este foarte puțin cunoscută, fapt regretabil, cu atât mai mult cu cât din salonul său artistic și-a luat zborul George Enescu.

George Enescu
la începuturile carierei

dovean doctor în drept în Germania, revoluționar surghiunit în 1848, mare unionist, ministru și prim-ministru în 1869 și 1876, conservator, dar având unele vederi liberale, era unul din cei mai cultivați oameni ai vremii. Era mai mult decât prețuit, era iubit de Eminescu, poetul descoperind în viața și în activitatea lui conceptele fundamentale pe care se rezema gândirea lui politică. Împătimit de muzică, Manolache Kostaki Epureanu lăcrima ascultând lucrările lui Beethoven. Era mândru că fiica lui avea în repertoriu *Imperialul* compozitorului german.

Mama Elenei, Maria Sturdza Bărlădeanu, era o muziciană cunoscută în saloanele aristocratice ale Moldovei. Bătrânul Radu Rosetti, „drăcosul boier moldovan”, cum îl prezintă Ionel Teodoreanu în *Masa*

umbrelor, ne informează în privința ei: „Frumoasă – frumoasă, de neam bun – de neam bun, învățată – învățată. Scria ca un filosof, vorbea ca un diplomat, cânta ca o privilegiată!” Așadar, pe lângă atâtea minunate însușiri, mama viitoarei principese pianiste cânta ca o privilegiată!

Înzestrare muzicală avea și vărul primar al lui Manolache, Costache Negri: mânuia vioara și compunea romanețe ce s-au transmis până târziu. Le-am apucat și eu în copilărie, cântate de lăutari în nordul fostului județ Tecuci. Însă o pianistă de excepțional talent, cultivat în Parisul copilăriei și al adolescenței sale, a fost unica fiică a lui Negri, Josefina (1836-1903), născută dintr-o misterioasă legătură de tinerețe a frumosului moldav (Costache Negri n-a fost căsătorit). Elena Kostaki

Epureanu (născută în 1855) a deprins cele dintâi noțiuni muzicale în casa de la Bărlad și la conacul din Epureni. Venită prin 1868 la București, a studiat aici pianul cu Ana Barozzi, viitoare profesoară la Conservatorul din Iași. La rândul ei, aceasta studiasse la Berlin, cu ajutorul unei burse oferite din caseta personală a domnitorului Carol, avându-l profesor pe Alois Tausig, pianist de geniu al curții regale prusace, considerat de contemporani *un feu follet*, un vulcan în erupție. După completarea studiilor la Paris, s-a întors la București. Profesoară particulară, își uimea compatrioții, pe Ion Ghica de pildă, cu neîndurătoarea disciplină a muncii. A fost mama celebrului pianist Georges Boscoff (1882-1960), care a trăit cea mai mare parte a vieții în Franța.

Triumful de la Teatrul Mare

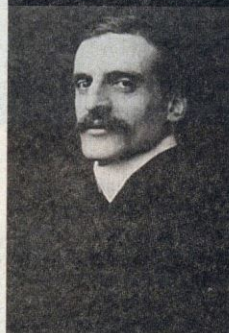
Îndemnată de Ana Barozzi să-și continue studiile la Viena, Elena Kostaki Epureanu se va perfecționa, în particular, cu celebrul pianist și compozitor rus Anton Rubinstein, urmând și cursurile Conservatorului ca student benevol. Doi ani la rând, a obținut Marele Premiu și Medalia de aur, „fapt pentru care și-a atras admirațiunea lumii muzicale vieneze” (Cezar Bolliac). Grigore Ventura evocă o întâlnire din acei ani cu tatăl ei, între două ședințe ale Camerei Deputaților. Iradiind de fericire, părintele tinerei pianiste i-a spus: „Știi? Fata mea a obținut Marele Premiu pentru pian!” și criticul de artă continuă: „Cred că atunci toate onorurile, toate gloriile l-ar fi lăsat nepăsător în fața succesului copilei sale adorate!”

Mai târziu, după ce s-a căsătorit, Elena îi va boteza pe cei doi băieți ai ei, dându-le numele ființelor celor mai iubite: Emanuel (Manolache), numele tatălui, și Anton, numele marelui ei profesor... Prinții Emanuel și Anton Bibescu vor avea un rol fundamental în existența scriitoricească a lui Marcel Proust.

După trei ani petrecuți în străinătate, Elena revine, în 1873, acasă. Vorbea șase limbi și scria poezii în franceză, engleză, germană și italiană. Toate s-au pierdut... Moștenind mărinimia tatălui său, era voioasă din fire și receptivă la misterul de dincolo de înfățișarea lucrurilor.

Manolache Kostaki Epureanu

Emanuel...

...și Anton Bibescu

Debutul ei a avut loc miercuri, 14 februarie 1873, la Teatrul cel Mare, cum mai era numit pe atunci Teatrul Național, cu un concert în folosul săracilor. Gerul și nămeții ce blocaseră străzile Capitalei săptămâni întregi și, la Mircești, îl îngroziseră pe Alecsandri, care își anunțase participarea, începuseră brusc să dea înapoi, iar Bucureștii respirau un ațâțător aer de falsă primăvară. Prezența în lojă a domnitorului Carol și a Elisabetei-doamna sporea prestigiul unui eveniment artistic așteptat cu multă curiozitate. Apoi, era vorba de o pianistă al cărei tată, fost președinte al Consiliului de Miniștri și stâlp al făuririi națiunii române moderne, era ministru de Justiție.

Programul cuprindea *Concertul nr. 1 pentru pian* de Franz Liszt, *Concertul nr. 2 în fa minor pentru pian* de Frederic Chopin, *Carnavalul* de Robert Schumann și câteva piese de Weber și Henselt, orchestra fiind dirijată de Eduard Hübsch, compozitorul viitorului Imn regal. Succesul a fost excepțional, cum Bucureștii nu mai cunoscuseră de la recitalurile lui Franz Liszt. Cronicile i-au subliniat suavitatea și liniștea, unite cu bravura și forța. Le iscăleau: B.P. Hasdeu, Cezar Bolliac, Grigore Ventura, Ulysse de Marsillac, iar, sub pseudonimele Claymoor și Valréas, Mihai Văcărescu, fiu al poetului Iancu Văcărescu. Tânăra de nici 19 ani, negricioasă – era doar din neamul Negri! –, zveltă, cu ochii mari,

cu părul pe spate în două cozi grele și cu un surâs ce-i puneă în acord splendoarea dinților cu alb/negrul claviaturii, a fost inundată de valurile freziilor, azaleelor și ale cameliilor albe. Antonin Roques, poet și dramaturg, i-a oferit o liră ce avea prinsă între corzi poezia în limba franceză ce i-o pregătise dinainte, deoarece o ascultase pe artistă în străinătate.

S-a întâmpnat însă ca, atras de afiș, să intre la concertul tinerei pe care n-o cunoștea și prințul Alexandru Bibescu (1841-1911), fiul cel mic, pe nedrept ostracizat și nerecunoscut, al fostului domnitor. Crescut în străinătate, multă vreme sub numele de Alexandru Mavrocordat, venise să-și vadă mama, Zoe Bibescu, fosta doamnă a Țării Românești, moștenitoarea titlului și averii ultimului Brâncoveanu, pusă sub interdicție de către fostul soț. Una dintre cele mai triste povești... Lingvist, poet și muzicolog, deprins cu viața de concert din Paris, tânărul prinț a rămas uluit de interpretarea *Concertului nr. 2 pentru pian de Chopin* și de pianistă, care fără să fie o frumusețe – l-a fascinat.

A cerut-o în căsătorie a doua zi. Tânăra pe-reche a plecat la Paris. Toamna, au călătorit la

Pesta, cu prilejul jubileului Franz Liszt, unde îl cunosc personal pe muzicianul ce se bucura de o glorie rar întâlnită. Bătrânul o ascultă pe Elena, într-un salon al Hotelului Hungaria. În scrisoarea din 11 noiembrie 1873 către prietena lui, Carolyne de Sayn-Wittgenstein, Liszt scria: „O tânără principesă Bibescu, excelentă pianistă, a strălucit; va sta aici o săptămână.”

Salonul artistic din Paris

Situat în imobilul de pe strada Courcelles 69, salonul principesei române a fost unul din cele mai glorioase ale Orașului Lumină. Veneau aici muzicieni: Franz Liszt, Richard Wagner, AnTON Rubinstein, Gabriel Fauré, Camille Saint-Saëns (care i-a și dedicat *Valse nonchalante*), Charles Widor, Jules Massenet, Léo Delibes, Ambroise Thomas, Théodore Dubois, Edouard Colonne, Vincent

d'Indy, Henri Vieuxtemps, Claude Debussy, Charles Lefebvre, Berthold Damcke ș.a. Marele pianist polonez Ignacy Paderewski, care avea să facă o carieră mondială și să devină președinte al Poloniei, în salonul ei a debutat. Veneau scriitori: Jules Lemaître, Anatole France, Maurice Maeterlinck, Ernest Renan, Pierre Loti, Lecomte de Lisle, René Doumic, Francis de Croisset, Henri Bernstein, Léon Blum, Colette, Georges de Porto-Riche, Anna de Noailles, nepoată a Elenei Bibescu, Sully Prudhomme etc. „Era firesc, scrie prințul Anton Bibescu, ca o ființă curioasă în privința vieții sociale ca Marcel Proust să fi vrut să cunoască salonul mamei mele” – și l-a cunoscut! Veneau și scriitori români, ca Vasile Alecsandri ori Ion Ghica, prieteni intimi ai lui Manolache Kostaki Epureanu. Veneau pictori, sculptori, graficieni: Edouard Vuillard, Adolphe Willette, Pierre Bonnard, Cottet, Puvis de

Chavannes, Henri Martin, care i-a făcut și portretul, Odilon Redon, Aristide Maillol care, târziu, scria: „Dacă principesa Bibescu nu mi-ar fi cumpărat în 1897 prima mea statuie, m-aș fi lăsat de sculptură și m-aș fi reîntors la meseria de podgorean”.

Serată muzicală în salonul reginei Carmen Sylva (în picioare): la vioară George Enescu

Veneau diplomați și istorici: ducele D'Aumale, lordul Salisbury, șef al Partidului Conservator și prim-ministru al Marii Britanii, Leon Ursov, ministrul Rusiei la București, la Roma, la Viena și la Paris, care a tânjit o viață după traiul din România, contele Giuseppe Tornielli, fost ministru plenipotențiar al Italiei în România, contele Wolkenstein, ministru al Austriei, Monson, al Angliei etc.

Enescu îi fusese prezentat dirijorului Edouard Colonne la 3 octombrie 1897 de către principesa, în salonul ei artistic. Termenii prezentării erau encomiastici. La 6 februarie 1898, la Teatrul Châtelet, Edouard Colonne i-a dirijat, cu orchestra ce-i purta numele, *Poema română*. Succesul a fost neobișnuit de mare. Teatrul se cutremura de aplauze. Colonia română din Paris era în al nouălea cer... Ministrul României, George Cretzianu, de față la strălucitul debut comic, specifica într-o notă către președintele Consiliului de Miniștri, D.A. Sturdza, faptul că astfel de entuziasme nu intră în uzanța vieții concertistice pariziene.

În zilele următoare au apărut în presă peste 40 de cronici, în marea lor majoritate extrem de laudative, subliniind nouitatea și valoarea compoziției, care aducea ecouri dintr-o țară latină îndepărtată, a cărei configurație artistică era o necunoscută. Gédalge și Saint-Saëns parcurseră dinainte manuscrisul partiturii și-l prețuiau. Astfel, tânărul compozitor deveni, de pe o zi

pe alta, o celebritate a Parisului.

După concert, principesa a oferit o recepție în salonul ei, rezervând oaspeților și o surpriză: interpretarea unui *Trio pentru vioară, violoncel și pian* de George Enescu, avându-l la vioară pe compozitor, la violoncel pe R. Loys, iar la pian pe Elena Bibescu. Mulți ani mai târziu, marele muzician mărturisea: „Nu pot să nu evoc imaginea, atât de prețioasă mie, a principesei Bibescu. Multumită admirabilei ființe superioare care a fost principesa Hélène Bibesco, am fost prezentat lui Colonne și mi-a fost cântată *Poema română*. Principesa Bibescu mi-a deschis porțile Parisului. În salonul ei, în care pe lângă amfitrionă străluceau principii Anton și Emanuel Bibescu, se aduna floarea spiritului, grației și artei franceze din acea vreme“. În drum spre unul din primele concerte de vioară ale lui Enescu, susținut tot la Teatrul Châtelet, principesa a fost aceea care l-a condus, silindu-l să-și pună mâinile în manșonul ei de astrahan pentru a nu avea degetele reci. Enescu va mărturisi în repetate rânduri că fiii principesei i-au fost, într-un anume fel, frați...

Dorul de acasă

Pentru Elena, țara natală era o permanență, întoarcerea acasă – o fericire. Aproape an de an, mai ales după 1880, venea la București, la Sinaia, la Bârlad și la Epureni în ținutul Tutovei. Principesa era

una dintre prietenile intime ale reginei Elisabeta. În scrisoarea din 25 decembrie 1872 către socrul său, prințul Carol Anton de Hohenzollern, doamna țării vorbea despre „geniala fiică a lui Epureanu“. Elena a purtat cu mândrie veșmântul național românesc introdus la Curte de regina care, uluită de splendoarea lui, îl purta ea cea dintâi... Recent, Paul Nadar, fiul celui dintâi „fotograf al artiștilor“ francezi, Félix Nadar, a publicat la Paris albumul *Le monde de Proust* (1999, Éditions du Patrimoine), unde, printre crinolinele de o finețe complicată și somptuoasă ale aristocratelor ce i-au servit de model marelui romancier, figurează, plasată într-o poziție importantă, *princesse Hélène Bibesco, née Kostaky Epureanu*, în port național românesc. Prin frenetismul trăirii naționale, prin respirarea aerului alpin al artei, Elena Bibescu este așezată de posteritate lângă Grigorescu și Andreescu, Eminescu și Alecsandri.

Eternele întoarceri acasă, pe cât de glorioase au fost atunci, pe atât de uitate sunt astăzi... Fericirea ei a stat în devoțiunea față de țară, iar țara ar trebui să nu o uite.

La 18 octombrie 1902, bolnavă și revenită acasă pentru unele treburi de familie, dar care în fond ascundeau dispoziții finale, principesa este transportată în grabă de la Epureni la Iași, unde încheie pentru vecie ochii. A fost înmormântată la Bârlad, alături de tatăl ei. Avea numai 47 de ani. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

- Octavian Iliescu – ISTORIA MONETEI ÎN ROMÂNIA (c.1500 î.e.n-2000) CRONOLOGIE-BIBLIOGRAFIE-GLOSAR.

Editura Enciclopedică, București, 2002, 168 pp.

- Marian Chiriac Popescu – RELAȚIILE MILITARE ROMÂNNO-POLONE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ (1918-1939).

Editura Sigma, București, 2001, 176 pp.+24 anexe.

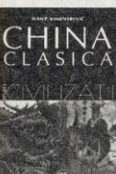
- Gheorghe Calcan, Ion Agrigoroaiei – ROMÂNIA ȘI CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS, 1919-1920. STUDII ȘI DOCUMENTE.

Editura „Prahova”, Ploiești, 2001, 150 pp.

- Anne-Marie Buttin – GRECIA CLASICĂ (traducere de Lia Decei).

Editura ALL, București, 2002, 271 pp.

- Ivan P. Kamenarović – CHINA CLASICĂ (traducere de Ruxandra Vișan).

Editura ALL, București, 2002, 285 pp.

- Jean-Noël Robert – ROMA (traducere de Simona Ceaușu).

Editura ALL, București, 2002, 306 pp.

- Claudio Rendina – PAPI. ISTORIE ȘI SECRETE (traducere de Radu Gădei).

Editura ALL, București, 2002, 892 pp.

- Petre Pandrea – CRUGUL MANDARINULUI. JURNAL INTIM (1952-1958) (ediție îngrijită de Nadia-Marcu Pandrea, prefață de Ștefan Dimitriu).

Editura Vremea, București, 2002, 527 pp.

- Marius Oprea (coordonator), Nicolae Videnie, Ioana Cirstoceana, Andreea Năstase, Stejărel Olaru – SECURISTII PARTIDULUI. SERVICIUL DE CADRE AL P.C.R. CA POLIȚIE POLITICĂ. STUDIU DE CAZ: ARHIVA COMITETULUI MUNICIPAL DE PARTID BRAȘOV.

Editura POLIROM, Iași, 2002, 358 pp.

- Constantin Dobrescu – ISTORICUL SOCIETĂȚII „ASTRA ROMÂNĂ” (1880-1948).

Editura Scrisul Prahovean, Cerașu, 2002, 288 pp.

- EXERCITII DE SPERANȚĂ. ROMÂNIA ÎN CARE AȘ VREA SĂ TRĂIESC (postfață Ana Blandiana, editor Romulus Rusan).

Fundația Academia Civică, 2001, 289 pp.

- STUDII ȘI ARTICOLE DE ISTORIE ȘI ISTORIA ARTEI (coordonatori: dr. Diana Foteșcu, Marian Constantin).

Editura Sigma, București, 2001, 480 pp.

SCRISOARE CĂTRE IULIU MANIU

LAURA COSOVANU

La mai bine de o lună de la instaurarea dictaturii, regele Carol II hotărâ, la 30 martie 1938, desființarea partidelor politice din România. Partidul „Totul pentru țară” – forma de organizare politică a Gărzii de Fier – se autodizolvase deja de la 21 februarie. În același timp, mișcarea legionară dezvoltase structuri clandestine, care acționau cu tot mai multă forță.

În noaptea de 16 aprilie, conducătorul Gărzii de Fier, Corneliu Zelea Codreanu, a fost arestat. La 8 mai, mai multe căpetenii legionare, care aveau domiciliul obligatoriu la Tismana, i-au trimis regelui un memoriu în care anunțau că nu mai erau membri ai partidului „Totul pentru țară” și îi declarau supunere. Era o manevră prin care încercau să-și atragă îndurarea suveranului. Peste nouă zile, autoritățile deschideau un nou proces contra lui Codreanu și a Gărzii de Fier.

O serie de oameni politici – I. Mihalache, C. Argetoianu, Al. Vaida-Voevod, D.R. Ioanițescu, Gr. Iulian, în general, membri ai P.N.Ț. – își anunțaseră inițial intenția de a depune mărturie în favoarea lui Codreanu. Pe măsura desfășurării procesului și a dezvăluirilor făcute privind activitățile legionarilor, ei au renunțat.

După sacrificarea Cehoslovaciei prin Acordul de la Munchen, regele Carol II a mers, în noiembrie 1938, într-un turneu în Occident, cu puncte principale de oprire la Londra, Paris și Berchtesgaden, reședința lui Hitler. Întâlnirea cu acesta din urmă nu s-a soldat cu rezultatele dorite; mai mult, a plecat cu convingerea că Hitler susținea în continuare pe Codreanu.

În acest timp, în cadrul mișcării legionare se conturaseră două tendințe. Un grup, care urma indicațiile lui Codreanu, recomanda abținerea de la orice act de violență. O altă grupare, condusă de Horia Sima, susținea că rezistența cu arma în mână era singura soluție. Ținând cont de legăturile lui Sima cu Moruzov, conducătorul Serviciului Secret de Informații, cel dintâi spera că prin astfel de acțiuni putea grăbi decizia regelui de a-l lichida pe Codreanu. Atenatul organizat de legionari împotriva rectorului Universității din Cluj, Ștefănescu-Goangă, a fost pretextul așteptat pentru lichidarea lui Codreanu și a încă 13 legionari arestați. În vreme ce reprezentanții grupării lui Horia Sima au fugit în Germania, unii lideri legionari apropiați lui Codreanu și-au căutat scăparea încercând să se refugieze în fostele partide politice.

În fondul de documente românești păstrate la Hoover Institution se află și scrisoarea pe care o prezentăm în continuare.

Onorate Domnule Prezident,

În ziua de 14 Aprilie 1937, a doua zi după întrederea pe care ne-ați făcut onoarea a ne-o acorda, stăpânul nostru, în urma celor povestite de noi, s-a rostit astfel:

„Când n-oiu mai fi eu, voi să ascultați de sfaturile acestui om. Indiferent de ce ne deosebește ca ideologie, acest om este cel mai luminat și cel mai corect. Poate singurul corect. Ar fi groaznic să rămâneți cadou în brațele unor oameni artificial apropiați de ideologia noastră, dar necinstiți sufletește, încorecți.”

Această hotărâre rămâne, pentru noi toți, cu putere de testament.

În aceste momente de mare durere și tragică răspântie pentru neamul nostru, am socotit, noi cei cari mai avem posibilitatea, să vă aducem la cunoștință această hotărâre.

Dumnezeu să v-ajute!

Să trăiți,

Dr. D.J. Ciorogaru, fost șeful deleg.
din 13 April 1937, fost deputat de Bihor și
Gorj, Șeful org. Oltenia,
C. Dumitrescu Zăpadă,
fost adjutant personal al Căpitanului

THEO STĂNESCU-STANCIU

Astăzi putem spune că trăim în plină epocă a reclamei. Ea ne-a invadat existența, pe care aproape că ne-o stăpânește în totalitate. Un analist estima că, în medie, americanii, poate cei mai atacați de noul virus, sunt expuși la 50-100 reclame în fiecare dimineață, înainte de ora 9. Iar la un timp mediu de vizionare a programelor TV de 22 ore pe săptămână, adolescenții din Statele Unite vizualizează 3-4 ore de reclame comerciale pe săptămână, acestea însumând cel puțin 100 000 în perioada scursă de la naștere până la absolvirea liceului. Deci, o adevărată „guerilla” a reclamei.

Reclamele comerciale au pătruns peste tot: în sălile de clasă, în cabinetele medicale, în intrigile filmelor, ale noilor best-seller-uri, în sălile de jocuri, interperse între semnalele telefonice (cazul unor linii telefonice amplasate pe aeroportul din Kansas City) sau, chiar, afișate pe... cabinele WC-urilor publice. Ne-au invadat și apar chiar și în locuri foarte greu de imaginat - cum ar fi cazul unei companii americane, Viskase, din Chicago, care oferă doritorilor posibilitatea de a imprima sloganuri comerciale pe tradiționalul... hot dog, iar compania Eggverts International folosea o tehnică similară pentru imprimarea de reclame pe mile de ouă ce se vând pe teritoriul Israelului. Și trebuie subliniat că mai sunt încă „multe nebanuite posibilități ale acestei arte moderne”, cum observa creatorul romanului Ulysse, James Joyce.

Secolul XX aduce și cele mai spectaculoase investiții în reclamă. Statele Unite sunt lider de necontestat în domeniu. Câteva cifre, de ieri sau de azi, vorbesc de la sine. Astfel, conform unor statistici din 1931, sumele cheltuite pe reclame au crescut considerabil: în 1925 – peste 70 de firme oferind mai mult de 2,5 milioane dolari, fiecare; în 1929, numai pentru reclama radiofonică, s-au cheltuit 18 729 571, iar în 1930 – o sumă totală de 26 819 156 dolari (cel mai mult fiind alocat produselor alimentare – aproximativ 40 %, apoi urmând articolele de toaletă – 15 %, aparatele de radio, tutunul, țigăretele sau automobilele). În ansamblu, cheltuielile pentru publicitate au crescut în S.U.A. spectaculos, de la 198 % pe cap de locuitor în 1950, la 498 % în 1989. În același timp, cheltuielile globale totale cu reclame comerciale au crescut de la circa 39 miliarde dolari în 1950, la 237 miliarde în 1989, deci mult mai rapid decât orice indici economici.

Și costurile reclamelor raportate pe cap de locuitor al planetei au resimțit același trend ascendent – de la 15 la 46 dolari, în unele țări creșterea fiind mult mai spectaculoasă, ca în cazul Indiei, unde cheltuielile pentru reclamă au urcat de cinci ori în perioada anilor '80-'90.

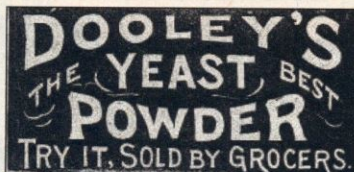
Bani cheltuiți pentru obținerea altora noi. Dar strămoșii noștri au apelat oare la acest mijloc de vânzare a produselor?

„Lăcomia omenirii este de nepotolit“, observa sec filosoful grec Aristotel, în urmă cu aproape 23 de secole. Iar latinul Lucretius, cu un veac înainte de Christos, continua metaforic: „Am pierdut gustul nostru pentru ghindă.

De asemenea, am abandonat culcușurile noastre așternute cu ierburi și frunze. La fel s-a dus și moda hainelor din piele de animale sălbatice... Piele – zilele trecute, purpură și aur – astăzi, acestea sunt fleacurile care întristează viața oamenilor cu resentimente“.

Istoria e simplă: din ce în ce mai multe nevoi, niciodată, desigur, destule împliniri. Progresul societății este de neoprit. Iar lucrurile dorite se diversifică pe zi ce trece. „Caută printre oameni, de la cerșetor la milionar, unul care să fie mulțumit cu ceea ce are și nu vei găsi nici unul dintr-o mie – nota Lev Tolstoi. Astăzi trebuie să cumpărăm un pardesiou și galoși, mâine un ceas și un lăntșor; apoi va trebui să ne instalăm într-un apartament cu sofă și lampă de bronz; apoi vom avea nevoie de covor și de halate de catifea; apoi de o casă, cai și trăsuri, tablouri și decorațiuni“. Lumea merge înainte și odată cu ea și nevoile noastre, mereu sporite.

Dar, sunt într-adevăr nevoi?! Sau achiziția e din ce în ce mai mult datorată altor tipuri de cauze? Care, peste noapte, transformă lucruri inutile în cele mai necesare existenței. Conform rezultatelor unui studiu american din preajma celei de-a doua conflagrații mondiale, deci în plină dezvoltare economică, motivația pentru cumpărarea unui

produs nu seamănă deloc, cu trebuințele anticilor. Procentele grăiesc de la sine: 31,2% dintre clienți cumpărau pentru că ... aveau încredere în ofertă, 26,1% – pentru că alegeau astfel mărfuri mai ieftine, 21,5% – din cauza prezentării și numai 21,2% efectiv pentru că aveau nevoie de produsul respectiv.

**Publicitatea ne insulă
privirile, falsifică epite-
tele, strică peisajele și
corupe toate calitățile.**

Paul Valéry

Și nu e vorba numai de secolul XX. Cu aproape două veacuri în urmă, călătorul român Dinicu Golescu descoperea un țăran bavarez extrem de dotat în gospodărie. „Apoi, m-au îndreptat în alte trei odăi, unde era tot polițe, deasupra căroră avea toate felurimile de vase, din fieșcare mai multe decât ar fi putut fi trebuincioase

unii bune și bogate gazde; și din toate arăt numai un feli, că avea peste 50 năștrăpi [câni – n.n.] de apă, din care 30 era de sticlă, și celelalte de pământ alb... Atunci l-am întrebat pentru ce din fieșcare feli are o așa mul-
time? El me-au răspuns că... le-a cumpărat la vreme de târg, căci se vând cu prețul jumătate.“ De pe atunci, reclama se dovedea... „sufletul comerțului“.

Cu strigături și desene

Pentru mulți, apariția noțiunii de reclamă se leagă de primele schimburi comerciale. Cele dintâi produse – primele campanii de prezentare și cucerire. La început, până la descoperirea tiparului în secolul XV, reclama se baza aproape exclusiv pe cuvântul rostit și pe desen sau incrustație: papirusurile lipite pe coloanele dezgropate la Pompei, ce anunțau sosirea la Roma a unor mărfuri sau luptele de gladiatori, băile de apă dulce și reprezentațiile de comedii. Cu sau fără tentă comercială, evenimentele trebuia ... „media-
tizzate“ și impuse atenției generale. Căci, după cum observa filosoful renascentist Marsilio Ficino, „omul se străduiește să rămână în gura semenilor lui

pentru tot viitorul“. Omul și, din ce în ce mai mult, evenimentele pe care le patronează.

Întâlnim chiar, în acest spațiu vestit al Antichității, și o altfel de publicitate. Mult mai șocantă, trimițând, după unii specialiști (Paul Veyne) la „o exhibiție de publi-

tate funebră a unui Broadway al lumii de dincolo". E vorba deci de acea „publicitate a morții”, atât de cunoscută în urbele romane. Îți ajungea doar să pășești în afara localităților și să afli, prin intermediul șirurilor de așa-numite „pancarte funerare”, așezate de o parte și de alta a drumului, viața celor defuncți. Putem spune chiar că se asista la o adevărată competiție de atragere a atenției trecătorului. Tehnicile erau destul de diverse, chiar dacă arta publicității era de-abia la începuturi...

Destul de repede, și spațiul mitologic primește noi „locuitori” și se redistribuie „sarcini”. E cazul legendei zeiței Faima, flica Speranței, după cum povestește un filosof grec, ce locuia într-un palat în centrul Universului și se ocupa de împărțirea veștilor bune. Cu timpul, ea s-a hotărât să aducă la cunoștința pământenilor și alte lucruri mult mai lumeste, cum ar fi, spre pildă, calitatea ... strugurilor de Corint, a vinului de Falerno sau a stridiilor din Ostia. Noua modă pătrundea în anticamera zeilor.

Dar, printre primele adevărate „instituții” ce patronau noua meserie, se pare că a fost „Corporația strigătorilor din Paris”, înființată prin secolul XIII. Cei mai renumiți membri ai ei făceau „reclamă” la vin – *les crieurs de vin*. Aceste strigăte erau atât de familiare, încât își fac loc și în piesele de teatru ale marelui Shakespeare. Un personaj declamă abătut: „Geamătul meu de durere e mai puternic decât al strigătorilor de pe stradă ce-și prezintă marfa”.

Bizantinul Teodor Prodromos, în *Epistola sa către basileu*, vorbește de mulțimea de negustori ambulanți ce anima, strigându-și marfa, străzile Constantinopolului: cizmari, vânzători de zer, negustori de țesături, fabricanți de rășnițe pentru piper, hamali etc. Pe la 1825, Dinicu Golescu, descriind Veneția, le amintește și ei importanța: „Acest oraș fiind

**Reclama este floarea
vieții contemporane, o
afirmare a optimismului
și a veseliei.**

Blaise Cendrars

tot zidit în mare, nu are nici un loc de a da cele trebuincioase spre hrana orașanilor, dar numai că nu lipsește nimic din cele ce sunt printr-alte orașe, ci poci zice că sunt și mai cu prisos decât într-alte părți, aducându-se cu înlesnire, de prin prejuratele sate, toate felurile de verdețuri, legumi, poame, păsări, care, după ce se vând în multe locuri hotărâte, umblă și mulți oameni pe drumuri cu

coșuri pline, până și cu găini, rațe, găște, toate jumulte, strigându-le pe dinaintea ferestrelor.”

Și venind mult mai aproape de zilele și de ținuturile noastre, nu trebuie decât să facem

un efort de memorie și să ne gândim la zarzavagii sau iaurgii perioadei interbelice sau mult mai contemporanii geamgii... Un strigăt mai puternic, un text mai ingenios și gata, piața e câștigată și marfa vândută.

Ziare specializate

Leagănul reclamei moderne pare a fi spațiul francez al anilor 1600. La Paris apare, prin 1630, un adevărat oficiu al noii „arte”, condus de medicul Théophraste Renaudot (*Magazin istoric*, nr. 5/1978), cel care a scos *La Gazette*, o publicație ce cuprindea și anunțuri cu plată. Primul de acest gen, apărut în numărul 6 al revistei, este dat de un confrate al lui Renaudot și vorbește tocmai de binefacerile tratamentului pe care îl prescria.

La 13 mai 1751, vede lumina tiparului și primul jurnal exclusiv de publicitate comercială, simbolic intitulat *La petite affiche* (*Micul afiș*), gestionat de abatele J. L. Aubert. Iar din 1771, apare și *Le journal de Paris*, în care se publicau adesea numeroase reclame, urmat din 1799 de *Le journal de débat*, plin de anunțuri cu plată pentru publicul larg.

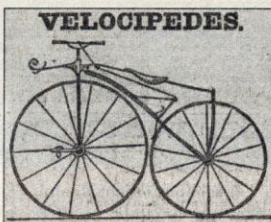
Și în spațiul britanic, povestea este cam aceeași. Astfel, în 1658, ziarul *Mercurius Politicus* con-

ține prima reclamă la, ce altceva decât la ceai. Dar, atenție!, la ceai... chinezesc. Până pe la sfârșitul secolului XVII, în aceste gazete apăreau maximum trei-patru reclame pe număr, situația schimbându-se radical abia prin secolul următor, când se va înființa și o instituție specială dedicată reclamei, și anume General Advertising.

Regula se păstrează în linii mari și în ceea ce privește țara noastră. Numai timpii sunt ceva mai târzii. Conform *Enciclopediei Române*, printre primele anunțuri scrise din presa românească pare a fi fost cel apărut în anul 1840, la Galați, în gazeta *Mercur*, care anunță sosirea vapoarelor cu mărfuri străine, prezentând și numele importatorilor. Proveniența mărfii devenise extrem de importantă în procesul achiziționării. Apoi, încetul cu încetul, anunțul cucerește spațiul gazetăresc. Apar astfel *Anonciatorul Biuroului pentru anonciuri, informațiuni, comisiuni și espedițiuni, La publicitate roumaine* (din 1880, devenită în 1884 – *Publicitatea română*), *Anonciatorul central* (din 1899) sau *Reclama* (din 1909). Un studiu din anii 1940 calculează că presa din acest domeniu număra la noi nu mai puțin de 200 de ziare și 600 de reviste. Nu mai era nevoie de strigătul dezamăgit al lui Dickens, din scrisorile sale de pe la 1880: „ceea ce vreau e un mic ziar de anunțuri“...

Și nu numai reclama de ziar, ci, din ce în ce mai puternic, și afișul publicitar se impune. Astfel, putem aminti de momentul 1881 și de sosirea, mediatizată prin afișe, a unui celebru circ în urbea Londrei. Sau

de primul afiș colorat, tot în același spațiu britanic, pictat de un anume J. Millais, pentru un fabricant de săpun și înfățișând un copil rubicond ce se distra suflând baloane de săpun.

Publicitatea este o formidabilă întreprindere de constrângere și forțări, tratând omul ca pe unul dintre cele mai obtuze animale.

Georges Duhamel

Violonistul Hopa-Mitică

Noile metode prind repede, ajungând și la noi. Pictorul Ary

Murnu a creat o reclamă pentru mașini de gătit. Adolf Hitler încerca, după ce fusese de mai multe ori respins la examenul de admitere la Academia de Arte (în 1908, interzicându-i-se chiar și prezentarea la examen!), cariera de pictor de afișe. Printre „creațiile“ sale s-au numărat o reclamă la o pudră contra transpirației – Teddy Prespiration Powder – și alta dedicată unui anume tip de lumânare de pom, ce-l înfățișa pe Moș Crăciun comercializând exact acel sortiment, voios decorat.

Constantin Bacalbașa, în ale sale amintiri, pomeneste de „o nouă distracțiune și o nouă senzație“ ce a trezit târgul Bucureștilor pe la 1873: descoperirea unor izvoare feruginoase în apropierea mănăstirii Văcărești. Un anume doctor Penescu făcându-le intensă reclamă, extrem de repede s-a încropit acolo un adevărat stabiliment, unde „mai ales sămbăta și duminica era lume multă, doamnele veneau să flirteze, tinerii tot la fel, dar moda era ca fiecare să poarte în mână o ceșculiță plină cu apă și să se plimbe de colo până colo, căci așa era prescripția medicală“. Afacerea nu s-a terminat aici. Atât de mult li s-a dus vestea acelor izvoare, încât, notează Bacalbașa, marele artist Matei Millo, „acum în mare declin“, s-a hotărât, pentru a-și salva cariera, „să facă o piesă cu titlul *Apele de la Văcărești*“ (prezentată pentru prima oară în sala Bossel de pe Calea Mogoșoaiei, la 19 noiembrie/1 decembrie 1872). Și „această piesă a avut un număr destul de mare de reprezentații pentru vremea aceea“. Vorba ceea, „cui pe cui se scoate“ și reclama aduce... reclamă.

Bacalbașa pomenește și de sosirea unui circ foarte la modă în epocă, *circul Suhr*, sosirea fiind anunțată prin numeroase afișe ce împânzeau străzile și prezentau cu amănunte cele 16 numere din „marea reprezentațiune briliantă de gală”. Dintre acestea, amintim doar pe cele ale patronului – *Albert Suhr* – „ce va escala mai cu osebite în producțiunea sa mimică pe cal, sub titlul: *Matrozul pe timpul furtunii*” sau pe cele ale domnului *Cotaki*, ce „se va distinge prin miraculoasele jocuri japoneze cu membrele pe picioare”.

Tot de un circ se leagă și o afacere ceva mai spectaculoasă, grație reclamei făcute.

Este vorba de *circul Bauman*, ce călătorea prin Anglia anilor 1880, dar ale cărui spectacole mergeau din ce în ce mai prost. Însă, minune!, compania ajunge într-un mic orașel, unde lucrurile par a se schimba brusc, faima fiindu-i din nou în urcare și sălile arhipline. Explicația a venit doar la sfârșitul reprezentației, când publicul s-a revoltat și a cerut banii înapoi. Se spunea că numerele înscrise pe afiș, care atrăseseră atâta lume, nu se țineau în realitate. La prima vedere, imposibil! Afișele erau aceleași peste tot, numai că un lipitor neatent le inversase poziția și, astfel, în programul *circului Bauman* apăruse un muzicant care interpreta la vi-

oară cu o extraordinară dexteritate, dar cu picioarele în sus și capul în jos. Așa că publicul avusese dreptate și patronul a trebuit să returneze nemulțumirilor banii.

Reclama aducea faimă, dar nu întotdeauna lucrul acesta era singur de ajuns pentru clădirea unei afaceri prospere. Căci, conform unui slogan al anilor '70, lansat de agenția franceză *Dupuy-Compton*, „Un bun anunț e adesea format dintr-un titlu, dintr-o imagine sau un text. Exact ca și unul... prost”.

Povestea reclamei continuă, dar în numărul următor. ■

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 20 februarie 2003, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Concursul nu are talon.

– Care au fost primii deputați socialiști din România?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna noiembrie 2002 este:

1280

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Florescu Corneliu**, din Craiova.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2003.

Editura

CORINT

vă recomandă din colecțiile de istorie

CORINT Difuzare

Tel.: 222.19.49;

223.19.28

Fax: 222.40.34

e-mail: corint@dnf.ro

DIN SPUMOASA ISTORIE A ȘAMPANIEI

„Vinul, cea mai îndrăgită băutură, se află pe pământ de la facerea lumii, lucru pentru care trebuie să-i mulțumim fie lui Noe, care a plantat vița de vie, fie lui Bacchus, care a stors suc din struguri...” – sunt cuvintele lui Brillat-Savarin, mult mai cunoscut în lumea întreagă prin sortimentul de prăjitură creat după numele său. „Am dorit adesea să fi fost primit la masa frugală hărăzită de Horațiu unui vecin pe care l-a poftit să-i cinstească pragul – continua francezul în a sa Fiziologie a gustului, călătoria vinului – sau unui necunoscut pe care vremea rea l-a împins să-i ceară găzduire și să guste din puiul de găină, iedul (bine îngrășat, fără îndoială) și, la desert, din struguri, smochine și nuci. Adăugând la toate acestea vinul tras în butoaie în vremea consulatului lui Manlius[...] și conversația voluptuosului poet, îmi pare că aș fi cinat foarte bine.”

Odată cu apariția șampaniei, s-a asistat la o adevărată revoluție a gusturilor. Spumoasa băutură a fascinat curți, a generat averi fabuloase și nume de legendă. Îmbujorând obraji, pecetluind afaceri de inimă sau de birou, a depășit secolele... Revista L'Histoire consacră un studiu destinului șampaniei, pe care colaboratoarea noastră ILEANA ȘOLDEA îl prezintă într-o formă adaptată.

Istoria consemnează că Regele Soare a fost cel dintâi cap încoronat care a auzit zgomotul făcut de dopul unei sticle de șampanie. Cu toate acestea, gustul ușor înțepător al băuturii nu le era total necunoscut francezilor de rang înalt. Căci asemenea licori se puteau degusta cu ocaziile festivităților de încoronare. Și trecerea lor era destul de mare, dacă luăm în calcul că la masa oferită de Filip de Valois, în 1328, s-au comandat nu mai puțin de 300 de recipiente cu această băutură.

Cu cincisprezece secole înainte, probabil că și Clovis degustase, cu ocazia creștinării sale, vinul oferit de Sfântul Remi. Acesta a intrat în istorie mai mult grație actului cu pricina, decât pasiu-

nii sale de viticultor. Amintind numai faptul că în testamentul său, redactat în jurul anului 530, Remi menționează cinci tipuri de vii. Pașiunea capătă contur și știința cultivării viței de vie și producerea vinului – strămoși celebri.

După ea, femeia rămâne frumoasă

Pe la 1223 se înregistrează și una dintre primele prezențe ale vinului cu calități efervescente în versurile unui poet normand, Henri des Andelys. În poemul *Bătălia vinurilor*, vorbește ironic despre vinul regiunii Chalons ca despre „domnul Petardă”.

Dar titlul de părinte al mult iubitei, astăzi ea și ieri, șampa-

nii îi revine faimosului domn Pérignon, călugărul oenolog al abației d'Hautvillers, născut și mort în aceeași an cu Ludovic XIV, respectiv 1638 și 1715. Ocupându-se, între 1668 și 1715, de crama fraților săi întru credință, Pérignon a adus la lumină o adevărată comoară, îmbuteliind vinul spumos în sticle cu dopuri de plută. Cunoscut în Franța încă de prin 1665, obiceiul acesta de îmbuteliere provenea din Anglia și fusese importat prin intermediul Spaniei.

Ar fi hazardat să se ofere o dată precisă sau un loc anume pentru apariția primei șampanii. Mai ales că nu se poate exclude gustul recunoscut al englezilor pentru vinurile ușor înțepătoare, acele „sparkling wines”, produse prin utilizarea unor ingrediente specifice,

Povestea unor acte mici

ORAȘUL CONTRASTELOR

SIMION CÂLȚIA

Secolul XIX a fost – nu numai în România – martorul unei adevărate explozii urbane, care s-a continuat și în prima jumătate a secolului următor. Cu toată strălucirea unei capitale care trecuse de trei sferturi de milion de locuitori, a numeroase orașe cu tradiție urbană – în teritoriile de peste munți mai ales – și a altora pe care noi activități economice le ridică, majoritatea populației avea un stil de viață rural. Și aceasta nu numai pentru cei 80% dintre românii care locuiau la sat. Însăși creșterea rapidă a orașelor din România le împiedică să asimileze pe deplin țăranii care și-au părăsit satul, numeroase comportamente rurale supraviețuind la acești orașeni de primă generație.

O plângere din 1944 ne permite să pătrundem în viața a două familii pe care războiul le-a obligat să trăiască sub același acoperiș. Una dintre ele este reprezentanta unei urbanități trecută de prima generație, cu reguli de comportament social foarte bine stabilite. În locuința acestor oameni aparținând clasei de mijloc este repartizat în octombrie 1944 un impiegat C.F.R., a cărui casă – foarte probabil situată în zona gării – fusese distrusă de bombardament. Și el vine cu propriul set de reguli de comportament, nu mai puțin ferme, aparținând însă lumii rurale. Conflictul era inevitabil.

Proprietarii se plâng – în petiția adresată Justiției – de necazurile pe care le creează nepoftitul chiriaș. După ce evocă foarte discret, fără a se menționa direct, neplăcerea de a împărți baia și bucătăria cu un străin, trec la ceea ce – din perspectiva regulilor de comportament urban și civilizat – li se părea inacceptabil. Colocatarul lor ține găște în micuța curte de intrare, murdăria acestora fiind adusă apoi în casă, pe picioare. În timpul iernii '44-'45, a ocupat, peste ce i se dăduse la rechiziție, o cameră de la subsol, pe care a transformat-o

în coteț de păsări și în care acum ține lemne, putini și altele. Gâștele au făcut boboci în primăvară, „și acum murdăria lor este și mai mare și mai de nesuferit“. Tot din primăvară, găștele se bucură de compania unui porc, recent urmat de un al doilea, „de mi-a transformat casa în adevărată crescătorie de porci. Pe lângă cotețe este intrarea noastră principală [...], încât trebuie să țină, oricine vine, batista la nas, când trebuie să intre la noi în casă, oameni bătrâni, inginer pensionar și veteran al războaielor 1913 și 1916-1918.“

Mai mult încă, pentru a-și hrăni porcii, impiegatul nostru – spre marea supărare a gazdelor – trece cu mâncarea prin „antreul principal“ al casei, în loc să folosească scara de serviciu, pe care de altfel a blocat-o complet, silindu-i astfel pe proprietari „a trece cu gunoiul menajer pe scara principală.“ Chiriașul nu plătește nimic – nici chirie, dar nici apă, gunoi, lumină electrică. Soluția avansată de proprietari este de a i se oferi „chiriașului“ lor o altă locuință, la marginea Bucureștiului, unde să poată locui dacă „are trebuință a crește animale pentru familia lui“.

Iată două modele comportamentale total opuse: cel țăranesc, în care principale sunt activitățile gospodăriei, și cel urban, în care pe primul loc se află, fără discuție, respectarea strictă a unui cod comportamental.

În epocă, marginea Bucureștilor făcea parte din oraș, nu și din „urbanitate“. Aici este trimis impiegatul nostru să-și crească porcii, ceea ce ne dovedește că gazdele cunoșteau și acceptau existența unui alt mod de viață decât al lor, dar nu sub același acoperiș. Însăși existența unui oraș periferic, cu alte reguli de comportament decât cele burgheze, impune celor ce se consideră „din lumea civilizată“ respectarea cu strictețe a acestor reguli, pentru a se deosebi de pseudo-orașenii de la margine. ■

de la obișnuita scortisoară sau melasă până la chiar mult mai neobișnuitul... găinaț de porumbel.

Dar nici vorbă ca locuitorii provinciei Champagne să folosească adaosuri, de orice gen, pentru „pigmentarea” licorilor lor. De când a sosit în 1688 la Hautvillers Pierre Pérignon a făcut o treabă extrem de bună. Numai câțiva ani mai târziu, în 1700, vinul produs în această abatie costa de două ori mai mult decât celelalte.

Faima sa a ajuns atât de departe, încât, pe la 1716, numele Pérignon a fost definitiv legat de faimoasele coline ale regiunii Champagne, acoperite de vița de vie: Reims, Pérignon, Sillery și Hautvillers.

Șampania s-a impus repede în rândul elitei Albionului. S-a ajuns până într-acolo încât i s-au consacrat chiar și mici piese de teatru, versuri, fiind considerată și o licoare spirituală. În 1697, în *Love and a Bottle (Dragoste și o sticlă)*, George Faquhar dă naștere unui personaj de burghez ce dorește cu orice preț să fie la modă și căruia i se prezintă șampania, într-o cafenea din Londra, ca „vinul bun pe care îl consumă toți dandy pentru a deveni spirituali”. La care, burghezul nostru se notărăște să se „sacrifice” fericit: „Spiritu! Oh, pe credința mea, niciodată nu am

Dom Pérignon

avut spirit. Nu voi mai bea nimic altceva toată viața.” Licoarea devine, astfel, începând cu secolul XVIII, vinul spiritului, al petrecerilor și al dragostei. Printre altele, stă mărturie și cântecelul compus de abatele de Bernis, în onoarea doamnei de Pompadour, cunoscută admiratoare a șampaniei, despre care spunea că este singurul vin care lasă femeia frumoasă după ce este consumat.

Începutul cu încetul, se deprind și adevărate strategii de păstrare și servire a șampaniei. Sticlele sunt păstrate la rece, în apă înghețată, iar când dopurile pocnesc, licoarea se toarnă de foarte de sus într-un pahar înalt cu picior, fabricat dintr-o sticlă foarte fină, denumit *flute*, pentru a face cât mai multă spumă, înainte de a fi consumată dintr-o singură... sorbire.

Printr-un decret regal, datat 25 mai 1728, se permite transportarea faimoasei de ja

băuturi în coșuri cu câte 50 sau 100 de sticle. Aceasta poate fi considerată data de naștere a comercializării ei. Până atunci, din motive mai ales fiscale, șampania era transportată în butoaie. Particularii de „condiție bună” își puteau cumpăra sticle cu mult dorită băutură, dar nu exista un comerț pe scară mare. Nicolas Ruinart, din Reims, a fost primul beneficiar al acestor dispoziții, care, la 1 septem-

brie 1729, și-a făcut prima însemnare într-un registru special de socoteli. Șampania își începea drumul ascendent, încetul cu încetul eliminând orice competitor de pe piață.

Concurență vinului liniștit

Este perioada de început a marilor firme de mai târziu: Chanoine (1730), Forest-Fourneaux (1734), Moët (1743), Delamotte (1760), Cliquot (1772), Heidsieck (1785). Ultimul din această înșiruire, și anume Florent-Louis Heidsieck, sosit din Westralia, se impune și ca primul negustor originar de dincolo de Rin. Curând, sosesc și alte rude ale sale, ca Walbaum, Delius, Piper sau Kunkelman. O nouă branșă câștigă din ce în ce mai multă putere în lumea comerțului. Acest fapt este dovedit și de căsătoria, din 1796, dintre Nicolle, fiica celui mai bogat fabricant de stofă din

Reims, Ponsardin, și Philippe Cliquot, care nu este nici pe departe o mezialianță.

Numele lui Nicole Cliquot va intra repede în legendă. Și, mai ales, din postura de văduvă. Născută în anul 1775, în familia celui mai renumit fabricant de textile din Reims, devine, la numai 30 de ani, văduva lui François-Marie Cliquot. Din acest moment a preluat conducerea firmei din provincia Champagne și, înconjurată de foarte buni colaboratori, își construiește propriul succes. Castelul, ridicat nu departe de Epernay, la Boursault, asemănător celor de pe valea Loirei, dar plasat pe Marna, reprezintă materializarea acestei fascinante reușite.

O anecdotă destul de înțepătoare, ca și șampania comercializată cu propria efigie, notează că bogata văduvă a achiziționat o mare cantitate din *Povestirile din Reims*, o operă creată de ginerele său, contele de Cheigné, dar nu din prea multă dragoste familială, ci, din respect pentru literatură, să le pună pe foc – găsim-le ... prea ușoare!

Alături de „veuve Cliquot“, un alt nume a cucerit lumea comerțului cu șampanie. Născută în anul 1819, Jeanne-Alexandrine Melin, rămâne, la rândul ei, la numai 39 de ani, văduvă, în urma decesului soțului, Alexandre-Louis Pommery. Asistată de Henri Vasnier și de un neobosit călător ce străbătuse multe din

meridianele lumii, Adolphe Hubinet, preia afacerea soțului asociat cu Narcisse Greno. Jeanne Melin, în comparație cu predecesoarea sa, avea o adevărată înclinație pentru piața englezească, după cum o mărturisesc și impresiunile clădiri ale firmei, în cel mai pur stil Tudor. Ea este și prima care lansează moda vinului sec care să înlocuiască băutura îndulcită a gustărilor, vinul demisec, de pe masa cunoscătorilor.

Dacă la sfârșitul secolului XVIII, se vorbea din ce în ce mai mult despre șampanie, producția era încă la începuturi. Astfel, în 1788 s-au exportat aproximativ 1 milion de sticle, cantitate destul de mică pentru o cerere în continuă creștere. Lucrurile s-au remediat relativ rapid, când, după perioada destul de tulbură a revoluției, afacerile, începute în timpul Directoratului, prind adevărate aripi în perioada imperiului. Pe

la 1810, s-au vândut 2,5 milioane de recipiente, din care, mai bine de jumătate, respectiv, 1,8 milioane, în străinătate. Totuși, încă în cantități mai mici în comparație cu vinul ... liniștit.

După înfrângerea Napoleon, când Franța adăpostește trupele aliate, ofițerii prusaci, austrieci și ruși sunt de-a dreptul încântați de vinul spumos. Și, imediat după ce se instaurează pacea, negustorii invadează cu noul produs piețele din Frankfurt, Berlin, Viena și

Sankt-Peterburg.

Prin 1830 apar și negustori noi, ca Lanson, Delback, Abelé, Greno, Roederer, Mumm și foarte mulți alții, mai ales de origine germană. De numele unora dintre ei se leagă și descoperirea anumitor procedee sau tipuri de vin foarte cunoscute astăzi. Astfel, lui Julius Mumm i se datorează conceptul de vin „dozat“, cu caracteristici stereotipe, precum *extra-dry* (vinurile foarte seci), iar lui Henri Abelé, curățarea sticlelor, prin eliminarea resturilor provenite de la fermentare prin înghețarea gâtului sticlei.

Cucerind întreaga lume

Începând cu secolul XIX, progresele tehnice sunt remarcabile, producerea șampaniei nemaifiind un experiment empiric, ci o adevărată știință. Sticlele se așază în pivnițe adânci, mediu care încetinește

fermentarea, nemaipermițând spargerea unui număr prea mare de sticle (doar 8%, spre sfârșitul secolului). Căci acesta reprezenta adevăratul flagel din lumea șampaniei secolului XVIII. Între 30 și 50% dintre sticle explodau și multă vreme a fost necesară purtarea unei măști cu zăbrele pentru protejarea chipului manipulantului.

Fabricarea șampaniei a devenit o temă de cercetare la toate nivelurile. Alături de un profesor de chimie din Reims, Maumené, însuși Pasteur studiază drojdiile. Se fac și eforturi pentru limpezirea vinurilor. Dom Pérignon transvaza butoaiele cu ajutorul unui furcun, dar tot mai rămăneau impurități, pe care consumatorii le lăsau pe fundul paharelor speciale. Așezarea sticlelor pe un rastel, apoi în poziție răsturnată, pentru a se scurge drojdia, este pentru prima dată atribuită unui bavarez, Aloys de Müller, în serviciul văduvei Cliquot din 1809. Firma Jacquesson intră și ea în istorie prin inventarea, în 1844, a capsulei de metal ce completează astuparea sticlei cu o armătură din fire de alamă, mult mai rezistentă decât primitiva sfoară unsă cu ulei. Alături de toate acestea, sunt concepute și o serie întreagă de mașini, care ușurează cu mult munca manuală și împing producția spre aproape 30 milioane de sticle.

Anul 1885 aduce însă filoxera în provincia Champagne. Începe acum o adevărată ba-

tație pentru a se salva o regiune și o meserie recunoscute și apreciate pe plan internațional. Secolul XX debutează

*Nu pot toți diplomații și nici
Dracul,
De-ar face propagandă
Belzebut,
Să facă pentru Franța
ce-a făcut
Șampania și,
după ea, Cognac-ul.*

Al. O Teodoreanu

cu înființarea unei asociații a viticultorilor din regiunea Marnei, alături de negustorii „serioși”, care vor cere parlamentarilor legiferarea și interzicerea numirii cu titlul de șampanie, a oricărui vin care nu provine din regiune. În 1908, se obține câștig de cauză, dar conflictul nu încetează, mai ales datorită întârzierii aplicării acestei măsuri, dându-li se

posibilitate doritorilor să-și facă provizii serioase cu vin din provincia Aube, exceptată din delimitarea anterioară. În plus, cei din Marna ajung în mizerie și datorită furtunilor și a manei care le devastază plantațiile. La sfârșitul anului 1910, se ajunge chiar la revoltă generală. Administrația încearcă calmarea situației, introducând calificativul de șampanie „de mâna a doua”, discriminare ce nu a dispărut decât în 1927, odată cu votarea legii asupra denumirii originii controlate.

Nici măcar ravagiile produse de cele două războaie mondiale nu au putut sta în calea progresului producției și comerțului cu șampanie. Cifrele vorbesc de la sine. Astfel, dacă în 1922 se ajunsese la aceeași producție din 1914, respectiv 25 milioane de sticle, la peste două decenii după încheierea celei de-a doua conflagrații mondiale, în 1970, se depășea 100 de milioane; apoi, în 1986 – 200 milioane, ca numărul să sporească simțitor odată cu impactul intrării în noul mileniu – în 2000 producându-se nu mai puțin de 300 de milioane de sticle de șampanie.

Și ca orice capodoperă, șampania a demonstrat, de-a lungul istoriei, că are nevoie de timp pentru a se desăvârși cu adevărat și a cuceri lumea întreagă, satisfăcând cele mai diverse și exotice gusturi, de la îndepărtatele și deloc nepretențioasele Americi și până la cele multe prea călătorește spații europene. ■

Eveniment

Cetăți, orașe și oamenii lor

IONEL ZĂNESCU, CAMELIA ENE

Un domnitor, un dregător sau o comunitate omenească, ca să-și sporească puterea de apărare, construia, ca peste tot în Europa, un mic târg întărit, cu un turn sau castel pentru ca, în final să apară puternice orașe și reședințe domnești fortificate. În multe cazuri, așezarea avea un turn de observație pentru alertarea comunității în fața pericolului străin, cu precădere otoman sau tătar. O fortificație sau un han pe marginea unui drum principal asigura un plus de siguranță pentru caravanele de negustori.

Târgurile și orașele constituie un fel de salbă pe drumurile comerciale: de la Brașov și Sibiu spre Argeș și Giurgiu, de la București spre Peninsula Balcanică, dar și spre est și vest; de la Siret, Iași sau Suceava, spre Polonia, Rusia sau Galați și Sulina.

Alteori orașele s-au dezvoltat în concurență, pentru un rol politic și administrativ sporit. Este cazul Bucureștilor, în concurență cu curțile de la Argeș, Câmpulung și Târgoviște, sau al Sucevei și Iașilor, cu cele de la Siret, Rădăuți și Roman.

În jurul și interiorul orașelor și târgurilor s-au așezat atelierele meșteșugarilor și dughenele negustorilor și tot aici aveau loc târgurile și iarmaroacele săptămânale ori anuale. Biserici, școli, bolnițe și toate celelalte așezăminte care țineau de administrație, armată, sănătate sau cultură completau peisajul.

Analiza atentă a toponimelor atât din România, cât și din țările vecine a dovedit că majoritatea localităților, râurilor, văilor etc. își datorează denumirea unei persoane sau unor cuvinte care caracterizează terenul sau regiunea. Adeseori, așezarea își ia numele de la stăpânul locului, de la cneaz sau de la întemeietorul său, care deseori se confundă cu cel dintâi.

Depășind stadiul rural și de târg periodic, se ajunge în secolele XIV-XV la organizarea citadină, cu o structură socială complexă, cu dregătorii și organe administrative orașenești. Localitățile din Transilvania au ajuns la acest statut mult mai devreme, iar cele ca Buzău,

Râmnicu-Vâlcea, Argeș, București au avut o administrație proprie abia în prima jumătate a secolului XVI.

Un colectiv de specialiști condus de Ionel Ioniță, directorul Muzeului Municipiului București, a conceput și organizat, în lunile august și septembrie 2002, o interesantă expoziție temporară, intitulată „Cetăți, orașe și oamenii lor”, multe piese expuse cu această ocazie putând fi văzute de publicul larg pentru prima dată.

Litografiile aparținând unor pictori și graficieni renumiți (M. Bouquet, Rohbock, Luigi Mayer, Bielz, Lancelot, Mustacoff, Schultzer) au înfățișat cetăți și orașe din cele trei țări române: Cluj, Brașov, Feldioara, Bran, Oradea Mare, Deva, Pitești, Iași, Brăila, București, Galați, Turnu Roșu, Calafat. Un mare număr de imagini au prezentat tipurile sociale ale epocii: boieri, țărani, negustori, ciobani, doroșanți, căruțași, precupeți etc. Costume și accesorii de epocă, artă decorativă, arme, ceramică, piese din colecția de metal au întregit tabloul medieval și modern (sec. XVIII-XIX).

Valoroasele piese de proveniență balcanică (ateliere albaneze sau macedonene) au dovedit pătrunderea modului de viață și portului constantinopolitan în Țările Române, începând cu epoca fanariotă. Anteriele, ișlicurile, cepchenele, ciupagurile și tulpenele, sacoșurile și podoabele ne-au purtat cu gândul la spectacolul de altădată, la neliniștile unor case, ale unor simpli mahalagii, la surugii mânănd caii trăsurilor de poștă cu pocnituri de bice și chioate sălbatice, la interiorul unor case boierești și la tabieturile jupânițelor închise în iatacurile lor, la ulițele zgomotoase, unde negustorii își etalau mărfurile. După ce faci cunoștință cu costumele boierești, casetele de bijuterii, ilicele de doroșanți, călimările de brâu, tabacherele și flacoanele de parfum din sticlă de Bohemia, te fulgeră gândul să fugi din cotidian, să te refugiezi într-o casă boierească din urmă cu un secol. ■

CUZA ȘI REFORMELE SALE

A RECUNOSCUT UNIREA LA 2 DEC. 1861	↓	IMPERIU SUSTINĂTOR AL UNIRII ↓ ȘEFUL GUVERNULUI (BARBU)	↓	ACT EMIS DE CUZA LA 26 AUGUST 1864	↓	CARTE MARE ↓ PLIN DE ȚĂRANI	↓	VORBĂ CAUSTICĂ
↓		↓				↓		↓
→ CAPITALA DUPĂ UNIRE				MARE BOU SĂLBATIC	→			
→ RĂSET				ASTRU				
→ MOMENTUL UNIRII				↓				
			GARNITURĂ	→			ACTORI	
→ ORAȘ ÎN PENINSULA CRIMEEA						CEL AL ÎNFĂPTUIRII UNIRII E 1859	→ ↓	
→ DĂRUIT						A CINSTI		
↓			GREȘELI	→		↓		
			ÎN ORAȘ!					
			↓					
	→ BOB A RECUNOSCUT UNIREA NUMAI CĂT DOMNEȘTE CUZA							
	↓			FAMILIE DE ALBINE	→			AU FOST, DEZROBÎȚI DEFINITIV DE CUZA
→				TOC DE UȘĂ				↓
→ A DIVIZA			EROZIUNE CE DĂ NAȘTERE LA PEȘTERI	→ ↓				
→ UNU ȘI UNU!			NUD					
→ ÎN PISĂ!			↓					
		AICI A FOST CUZA PĂRCĂLAB	→					
		CADENȚĂ						
→ A DOMNI		↓				ÎN LIGĂ!	→	
→ GRĂȚAR						CEAS		
→					ÎN BAIE!	↓	ÎN CASĂ!	
→ ÎN SITĂ!			A BENEFICIAT DE LEGEA RURALĂ	→	↓		↓	
→ PUNCTE DE TRECERE UNIFICATE ÎN 1860								
→				AICI A FOST ALES CUZA DOMN LA 5 IAN. 1859	→			

Gheorghe BRAȘOVEANU

GERAR

4

1888. Trimisul Belgiei la București, Friederic Hoorickx, transmite Excelenței Sale Prințului Chihnay, ministru al Afacerilor Străine din Capitala României: „Evenimentele interne ale României sunt în cea mai mare parte a timpului ocazionate de ambițiile și rivalitățile individuale, la care se adaugă, în general, interesele personale care nu pot, câtuși de puțin, interesa străinătatea... Domnul I. Brătianu deține puterea de 11 ani. Succesul guvernului în alegeri (succes care nu a fost niciodată îndoielnic în România, indiferent de părerea celor care se află la putere) îi mai poate asigura, pe o perioadă de patru ani, conducerea treburilor de stat. Dar acțiunea, sucombând sub impozite, este oboșită de un regim bazat pe despotism și în care abuzurile de tot felul iau proporții înfricoșătoare”.

7

1355. Ines de Castro, fiica naturală a nobilului castilian Fernando de Castro, în vârstă de 33 de ani, este asasinată de consilierii regali portughezi, fără ca suveranul lusitan, Alfonso IV, să-i pedepsească. Moștenitorul tronului, Don Pedro, o iubea și avusesse cu ea, în secret, doi băieți și o fată. Monarhul nu o agreează însă, i se pare o femeie „care dă naștere la agitații”. După asasinat, izbucnește un război civil, iar în 1357, Don Pedro, urcat între timp pe tron, își răzbună iubita, decapitându-i pe consilierii vinovați de moartea ei.

13

1953. O zi neagră pentru medicina sovietică: presa centrală anunță descoperirea complotului medicilor și farmacistilor, numiți teroriști, asasini cu bluze albe, spioni ai serviciilor străine: britanic, american, israelian. Stalin este furios pe ei, iar populația este cuprinsă de o psihoză antisemită. Vede în fiecare medic, mai ales evreu, un asasin. Pentru multe cadre medicale urmează ani grei de temniță și chiar execuții.

17

38 î.e.n. La Roma are loc nunta Liviei Drusilla – o femeie deosebit de frumoasă, fosta soție a lui Tiberius Claudius Nero, pe al cărui fiu îl poartă în pânțec – cu Octavian, unul dintre membrii triumviratului ce conduce destinele Romei. Fostul sot este de acord cu divorțul, ba chiar îi oferă o dotă Liviei și participă la nuntă. Cât despre cel nou, peste zece ani de la nuntă, devenit împăratul Octavian, o adoră, declarând-o „sacrosanctă”. Livia, prima împărăteasă a Romei, are o mare influență asupra lui, din fericire benefică. Dintr-un necruțător îl transformă într-un îngăduitor. Iar ea nu-i iese din cuvânt. Timp de 40 de ani.

27

1944. 324 tunuri trag câte o salvă pentru a saluta sfârșitul asediului trupelor lui Hitler asupra Leningradului. După 28 de luni de blocadă epuizantă, locuitorii orașului de pe Neva pot circula în voie pe străzi, fără a se teme de bombe și proiectile. Două zile mai târziu, rușii restabilesc complet legătura pe calea ferată Moscova – Leningrad.

28

1986. Dimineată agitată la Cap Canaveral. Inginerii de la Nasa verifică și răsverifică naveta spațială Challenger, care a efectuat deja câteva zboruri reușite. O imensă mulțime de spectatori și jurnaliști, adunată în vecinătatea complexului de start al navei, este gata să-și manifeste zgomotos bucuria și să cânte imnul american. „Patru, trei, doi, unu... Start!” Colosul se desprinde... Un minut mai târziu, cosmonauții (șapte la număr) transmit că zborul decurge normal. Peste alte 12 secunde însă, milioanele de spectatori și telespectatori văd o explozie de foc, ca o imensă portocală pe cer, din care se desprind fâșii arzânde. „Ne este foarte greu să recunoaștem că uneori se întâmplă și asemenea lucruri îngrozitoare. Dar toate sunt parte a procesului de cercetare și a extinderii orizonturilor de cunoaștere ale omului”, va afirma apoi președintele american Ronald Reagan, adresându-se națiunii și îndeosebi copiilor, deoarece unul dintre membrii echipajului navei era învățătoare într-o școală din New Hampshire.

DIALOG CU CITITORII

Le mulțumim cititorilor și colaboratorilor care ne-au felicitat cu prilejul Anului Nou. Am reținut și sugestiile și propunerile pe care ni le-au făcut și vom căuta să le răspundem prin paginile revistei din acest an.

LA MULȚI ANI!

Primum foarte multe scrisori de la cititori care ne solicită să le trimitem numere lipsă din colecție.

Reînnoim rugămintea făcută celor care, având contractat un abonament, nu au primit un număr sau mai multe de a ne semna cât mai curând asemenea situații neplăcute. Cu cât ne scrieți mai repede, cu atât mai prompt putem interveni pentru remedierea unor astfel de situații.

Pentru cei care solicită numere lipsă, precizăm din nou că trebuie să trimită, prin mandat poștal, pe numele colegului nostru Constantin Mușat, contravaloarea numărului (sau numerelor) lipsă și suma de lei reprezentând taxa de expediție. Îi rugăm să specifice ce numere solicită și adresa exactă unde doresc să le primească.

BRANIȘTE, BRĂNIȘTARI

Am întâlnit de curând cuvântul *braniște* cu derivatul său *brăniștari*, dar nu m-am putut lămurii ce înseamnă. Vă rog – ne scrie dl. E. GRECEANU din comuna Sitaru – să-mi spuneți ce anume aș putea citi în această privință.

În Evul Mediu, *braniștea* era un loc (de regulă o pădure) cu un regim special. Acolo nu avea voie să intre nimeni pentru a tăia lemne, a cosi fân, a paște vitele, a vâna, a prinde pește sau a culege fructele pădurii, fără acordul prealabil al stăpânului. Dacă cineva încălca aceste interdicții, putea fi aspru pedepsit, începând cu

confiscarea uneltelor de vânat sau pescuit, a securii, a hainelor, dar și tăierea mâinii sau chiar spânzurătoarea. Cuvântul *braniște* este de origine veche slavă, vine de la verbul *braniiti* care înseamnă „a opri”.

Braniștile erau de mai multe feluri – domnești, mănăstirești și boierești – și erau întâlnite în toate cele trei țări române. Existau slujbași sau dregători domnești speciali, brăniștarii, însărcinați cu paza acestor proprietăți și care pedepseau pe cei care le încălcau.

Puteți consulta și monografia Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri până azi, publicată de Constantin C. Giurescu în 1975, în care există un capitol special intitulat Braniștile.

Doamna profesoară CEZARINA AVĂDANEI, din Fălticeni, ne scrie: Vă mulțumesc pentru ceea ce ne oferiți lunar. Ne scuțiți de zeci de cărți pe care nu le-am putea procura. Elevii așteaptă cu nerăbdare revista pentru completarea cunoștințelor.

Ne bucură faptul că revista noastră reușește să îmbogățească cunoștințele celor pasionați de istorie.

CERERI ȘI OFERTE

PETRE PRICIU, pensionar, din Fântânele, jud. Teleorman, cod 0794, telefon 0247 360009, ne scrie: Vă rog foarte mult ajutați-mă să-mi completez colecția, care din cauza unui accident vascular, cu pareză pe partea stângă, fiind singur, nu am mai putut

să-mi țin colecția la zi în ultimii doi ani. În lipsa mea, nepoții mei au împrumutat și chiar au pierdut sau înstrăinat multe numere. Apelez la dumneavoastră să mă ajutați în procurarea numerelor lipsă. Sunt un cititor pasionat și vreau să-mi completez colecția, ca după moartea mea s-o donez la un liceu sau școală cu secție de istorie.

Solicite numerele: 1/1967; 1-5/1969; 1/1991; 3, 7/1993; 3/1994; 8/1995; 9, 10/1996; 7-9/1997; 3-6, 11, 12/1999; 2, 3, 5, 8-12/2000; 3-12/2001; 1-10/2002.

Ofer numerele: 6/1967; 9/1968; 1-5/1969; 7/1973; 9, 11/1976; 5, 8-12/1977; 1-11/1978; 2-4, 8, 9/1979; 7, 8/1980; 1/1982; 1, 2, 6/1983; 12/1984; 3, 12/1986; 8-12/1988; 1-3, 5, 9-12/1989; 2, 4, 7, 9, 11, 12/1990; 7-12/1991; 1, 4, 12/1992; 6, 10/1994; 3/1995; 4/1998.

TEODOR PANTEA, Oradea, bd. Dacia, nr. 47, bl. A1, ap. 8, oferă colecția completă.

VASILE LUPĂȘCU, Iași, bd. Socola, nr. 3A, bl. E1, sc. A, et. 4, oferă colecția completă.

PARASCHIV CIOBĂNEȚE, București, tel. 460 77 62, oferă colecția completă.

IOAN BĂCILĂ, Sibiu, str. Lutului, nr. 58, cod 2400, oferă colecția completă.

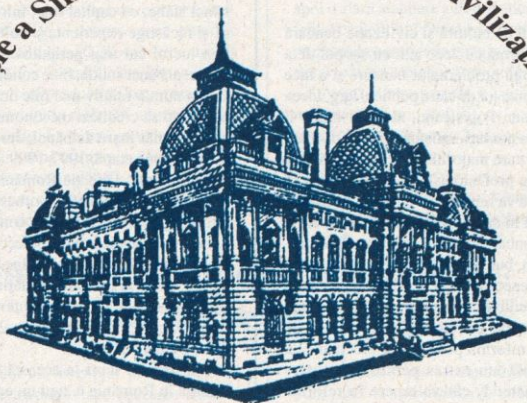
CONSTANTIN MARINESCU, Craiova, str. Bucovina, cartier Rovine, bl. J.42, et.2, ap. 11, jud. Dolj, oferă colecția din anii 1969-1973; 1974, fără nr. 3; 1975; 1976 mai puțin nr. 10; 1977-1984; 1985 fără nr. 3; 1986-1989; 1990 fără nr. 1, 11; și nr. 3-5, 7, 8, 10, 11/1991; 4-8/1992.

Banca Națională
a României

Fundația Culturală
Magazin Istoric

Asociația Română
a Băncilor

A X-a ediție a Simpozionului de istorie și civilizație bancară

„CRISTIAN POPIȘTEANU”

Ediția a zecea a Simpozionului de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu” – organizat, ca în fiecare an, începând din 1993, de către Banca Națională a României, Asociația Română a Băncilor și Fundația Culturală Magazin Istoric – s-a desfășurat în toamna anului trecut, în zilele de 22 și 23 noiembrie, la sediul Băncii Naționale. Ajunsă la cifra de zece, manifestarea, intrată deja în tradiția reuniunilor de toamnă ale bancherilor români, și-a propus tema Primul deceniu al reformei bancare din România. Interesul provocat de tema aleasă este ilustrat și de numărul record de bănci care au sponsorizat evenimentul: Banca Națională a României, Banca Comercială Română S.A., Alpha Bank S.A., ABN-AMRO Bank, Banc Post S.A., Banca comercială „Ion Țiriac” S.A., Banca comercială „West Bank” S.A., ING BANK NV –

Bucharest, Banca di Roma – Sucursala București, Banca Română pentru Dezvoltare Groupe Societé Générale S.A., Banca Românească S.A., Banca Transilvania S.A., Casa de Economii și Consemnațiuni C.E.C., Eurom Bank S.A., HVB Bank NV – Bucharest, MISR – Romanian Bank, Raiffeisenbank (Romania) S.A., Romanian International Bank S.A.

Reuniunea s-a bucurat de participarea, cu intervenții substanțiale, a unor invitați personali ai domnului guvernator al Băncii Naționale a României, Mugur Isărescu: domnii Mohsin Khan, directorul Institutului Fondului Monetar Internațional, Ziad Alahdad, șeful Biroului Băncii Mondiale în România, și André Lys, șeful Diviziei de asistență preaderare din cadrul Delegației Comisiei Uniunii Europene la București.

Transparența reformei la Banca Națională a României

Ne bucurăm că această ediție a reuniunii și întâlnirea noastră au loc la o zi de la un eveniment istoric, invitația de aderare la NATO, care – îndrăznesc să spun – reprezintă revenirea României, după mai bine de 50 de ani, la civilizația europeană, de care a fost ruptă, în mod brutal, la mijlocul secolului trecut.

Simpozionul de cultură și civilizație bancară a fost inițiat în urmă cu zece ani, cu scopul de a stimula discutarea problemelor bancare și a face posibilă înțelegerea lor de către publicul larg. Ideea domnului Cristian Popișteanu, al cărui nume îl poartă reuniunea noastră, un istoric român de mare profunzime, cu care majoritatea celor aici de față a avut un dialog profesionist, era că România se va integra sau se va reintegra, va reveni de unde a fost îndepărtată în urmă cu o jumătate de secol.

Sistemul bancar românesc trebuie să se prezinte cu realism, bun simț, dar și cu un minim de capacitate de penetrare, atât pe plan intern, unde esențială este credibilitatea, cât și, mai ales pe plan internațional, unde competiția este extrem de puternică. Din reforma pe care am efectuat-o la Banca Națională am extras pentru prezentare numai trei puncte: 1. câteva repere în reforma legislativă; 2. mult discutata reducere a inflației, rămase la cote înalte mai bine de zece ani; 3. problema echilibrului extern și politica de curs.

1. Asociez reforma bancară din România cu prima echipă de consilieri externi, cu care am reușit să elaborăm cea dintâi legislație bancară. Apoi aș enumera trei etape mai importante: 1990-1996; 1997-1999 și perioada care a început în acest an, 2002. Am asigurat la început un sistem bancar pe două etaje, al cărui act de naștere s-a semnat în decembrie 1990, când din Banca Națională s-a desprins copilul nostru de suflet, Banca Comercială Română. A fost un proces rapid, fără mari perturbări. În multe țări un asemenea divorț a durat aproape doi ani.

Am orientat atunci Banca Națională spre un statut de independență. Or, gândiți-vă că ne aflăm în toamna anului 1990 și primăvara celui următor. Tratatul de la Maastricht nu exista. Banca Franței era total subordonată guvernului, Banca Angliei, de asemenea. A fost o direcție de viziune și de curaj, totodată. Ce-i drept, abia în 1992 și în 1993 parlamentarii au descoperit ce au aprobat și atunci au început necazurile.

Am descurajat, în acei ani, înființarea de bănci mici. Țin minte că în lege nu am putut trece cifra capitalului minim. Legea a stipulat împuternicirea primită de Banca Națională de a stabili capitalul minim: 5 milioane ecu. Am primit multe critici pentru această decizie. A da drumul la foarte multe bănci slabe, cu capital mic, într-o țară ce trebuia să-și recâștige experiența și cultura bancară, ar fi fost lucrul cel mai periculos. Așadar, nu bănci multe, ci bănci solide, bine conduse, responsabile. Cu un număr relativ mai mic de bănci, dar puternice, poți să creditezi o economie mai bine decât cu un număr mare de bănci, dar slabe.

În a doua etapă, 1997-1999, legislația bancară s-a consolidat. Direcția României a devenit mult mai clară. Legea din 1997 vorbește deja despre stabilitatea prețurilor și, în acest context, despre stabilitatea monedei naționale, obiectivul final fiind alinierea legislației bancare române la cea comunitară.

2. De ce în România inflația a persistat o perioadă mai îndelungată? Suntem ultima țară din Europa, cu o inflație de peste 20 procente. Ce a făcut Banca Națională?

Răspunsul scurt la această întrebare ar fi că inflația în România a avut un caracter structural. Dar ca orice răspuns scurt, nu spune tot sau spune foarte, foarte puțin, dând naștere la interpretări. Inflația reprimată a fost cea mai puternică distorsiune a prețurilor cu care am pornit la drum în '90; cea mai teribilă. Cred că nici în fosta U.R.S.S. nu a existat un sistem de distorsiune a prețurilor atât de ridicat. La noi liberalizarea graduală a prețurilor a avut un preț mult mai mare decât dacă am fi făcut-o mult mai radical. Trebuie să vă mărturisesc însă că nu credeam că această liberalizare se va prelungi până în 1997-1999.

Mă gândeam la unul, doi, maxim trei ani, or realitatea a arătat că abia anul 1997 poate fi considerat ca o ultimă etapă în liberalizarea prețurilor și abia în 1998 s-a eliminat distorsiunea cea mai serioasă care a persistat, și anume subvenționarea încrucișată: prețuri mai ridicate, de exemplu, la electricitatea plătită de către industrie, pentru a acoperi prețurile mai scăzute la electricitatea plătită de către populație. Cu alte cuvinte, cei care au liberalizat prețurile mai repede au câștigat, chiar dacă a fost dureros. A putut urma un tratament corectiv – monetar, fiscal – coerent, care să dea rezultatele necesare.

3. În sfârșit, la problemele sau cauzele legate de persistența inflației în România aș adăuga utilizarea cursului, un ajutor al finanțelor publice. Țara a intrat în perioada de reformă și de tranziție cu o foame greu de dimensionat și de explicat, o foame extremă pentru importuri. Era normal, după zece ani în care aproape toate importurile fuseseră controlate, să urmeze aproximativ zece ani de foame de importuri.

Banca Națională a apelat de fiecare dată și cu durere la cursul valutar ca mijloc de corecție a dezechilibrului extern, care, de fapt, era structural, era istoric. Suntem la o dezbatere cu puternic caracter istoric. Era după 10-20 ani de control la sânge al importurilor. O țară în care bananele sau portocalele deveniseră produse de lux nu mai putea să apeleze cu ușurință la restricții administrative la import și, în același timp, era greu de controlat. Care a fost, așadar, singura manieră în care putea să acționeze Banca Națională? Rezervele mergeau spre scădere, spre un nivel nu periculos, ci superpericulos. În definitiv, am trăit câțiva ani buni

cu mai puțin de 100 milioane dolari în rezerva oficială.

Avem o singură concluzie: în ceea ce privește politica antiinflaționistă a Băncii Naționale, nu putem vorbi despre ea decât începând cu anul 2000. Iar eu sunt optimist în ceea ce privește atingerea obiectivului de inflație: 10% în anul 2004 și afirm că „țintuirea“ inflației este posibilă din 2004. Avem îndeplinite mai multe condiții: în primul rând, independența Băncii Centrale în utilizarea instrumentelor de politică monetară; apoi o clară atenuare a dominației fiscale, atât prin faptul că deficitul fiscal este în scădere, cât și prin prezența trezoreriei pe piața internă de capital, ceea ce nu mai determină o presiune asupra dobânzilor.

Avem o transparență a deciziilor de politică monetară și am stabilit de mai multă vreme comunicarea Băncii Naționale, a instituției monetare, cu publicul.

Mugur ISĂRESCU,
Guvernatorul Băncii Naționale a României

Sistemul bancar din România - 12 ani de tranziție

Ultimii 12 ani au însemnat pentru sectorul bancar parcurgerea a două etape: așezarea acestuia pe baze moderne, specifice unei economii de piață, în primii opt ani – etapă de construcție, de căutări și de expansiune excesiv de optimistă, urmată de o perioadă de consolidare în ultimii patru ani, prin eliminarea a ceea ce s-a dovedit a fi neviabil și dezvoltarea părții sale sănătoase.

Transformările sistemului bancar în perioada de tranziție au fost radicale. Primul pas l-a constituit așezarea lui pe două niveluri, prin separarea funcțiilor de bancă centrală ale B.N.R. de cele de bancă comercială, banca centrală păstrând în relația cu sistemul bancar doar funcțiile caracteristice unei astfel de instituții într-o economie de piață.

Apariția celor trei legi bancare, la începutul anului 1991, a constituit un moment istoric al reformei sistemului bancar din România, asigurând acestuia un cadru legislativ similar celor din economiile de piață. Odată cu emiterea în baza acestor legi a primelor reglementări prudențiale, B.N.R. și-a făcut simțită prezența nu numai pe linia autorizării, ci și pe cea a reglementării și supravegherii. Treptat, au fost înființate piețele necesare funcționării unui sistem bancar modern: piața monetară,

interbancară și piața valutară, care în timp și-au atins rolul de a elimina izolarea funcțională a băncilor și de a le articula într-un sistem.

Stabilirea unor reguli clare de funcționare a sistemului bancar a încurajat înființarea de noi bănci, numărul acestora crescând treptat la 17 în 1992, 27 în 1994 și 39 în 2002. Creșterea s-a realizat inițial, în principal, pe seama capitalului autohton, pentru ca ulterior centrul de greutate să se deplaseze în favoarea băncilor cu capital străin, care dețin actualmente circa 55 la sută din piața de capital românească.

De-a lungul întregii perioade de tranziție, principala problemă pentru sectorul bancar a constituit-o calitatea portofoliului de credite. La fel ca și în celelalte țări din zonă, băncile românești nu au fost capabile să sesizeze pericolele creditării în condițiile unei economii în tranziție, decât atunci când pentru multe dintre ele a fost prea târziu. Astfel, la sfârșitul anului 1998, creditele neperformante acumulate reprezentau peste 58% în totalul portofoliului de credite și 253% în cel al capitalurilor proprii, cu mult peste posibilitățile de acoperire pe căi normale – recapitalizarea sau intensificarea activităților de recuperare. În fapt, aceste credite neperformante erau localizate

preponderent la patru bănci care împreună dețineau 34% din volumul activelor bancare și 75% în cel al creanțelor restante, cea mai serioasă amenințare pentru sistem fiind indiscutabil creată de Bancorex.

Cauzele acestei situații erau multiple: mediul economic ostil, calitatea necorespunzătoare a managerilor și a acționarilor din bănci, legislația imperfectă și derularea foarte greoaie a procedurilor juridice, precum și lipsa de experiență a B.N.R. în domeniul supravegherii bancare în primii ani ai tranziției.

În aceste condiții, la începutul anului 1999 Banca Națională a României a demarat un program cuprinzător de restructurare a sistemului bancar, destinat prevenirii riscului de sistem, vizând în mod deosebit: 1) rezolvarea situației băncilor-problemă; 2) îmbunătățirea calității supravegherii prudențiale a băncilor, precum și 3) crearea sau îmbunătățirea unor instrumente de sprijin indirect al sistemului bancar, respectiv Centrala Riscurilor Bancare, Centrala Incidentelor de Plăți și Fondul de Garantare a Depozitelor în sistemul bancar.

Situația deosebit de delicată a economiei românești în anul 1999 – când serviciul datoriei externe era extrem de mare – cât și urgența problemelor a făcut ca programul să se desfășoare în condiții dramatice. Obiectivele principale vizau: identificarea dimensiunilor problemelor la fiecare bancă în parte; stabilirea unor strategii individuale pentru cele două bănci mari (Bancorex și Banca Agricolă); discuții și analize cu conducerea băncilor mai mici, cu acționarii acestora pentru identificarea eventualelor căi de salvare sau izolarea lor. Programul a avut și o componentă instituțională – crearea Agenției pentru Valorificarea Activelor Bancare (AVAB), pentru preluarea creanțelor neperformante ale băncilor de stat, precum și una de reglementare – elaborarea de către B.N.R. a unor norme care să facă lumină în bilanțul băncilor cu probleme și care să nu mai permită acestora să-și ascundă situația reală.

În final, operațiunea de rezolvare a situației băncilor-problemă s-a soldat cu curățarea sectorului bancar de cea mai mare parte a entităților neviabile. Avantajele au fost evidente: reluarea rolului de intermediere al sistemului, prin reînceperea procesului de creditare către proiectele bancabile, și nu pe baza unei selecții adverse; creșterea siguranței deponenților; realizarea unui mediu echitabil pentru desfășurarea activității bancare, evitarea prăbușirii sistemului bancar. Costurile au fost pe măsura dimensiunilor crizei și au fost suportate de statul român – pentru cele două bănci

aflate în apropierea sa, de sectorul băncar – sub forma unor contribuții substanțiale la constituirea resurselor Fondului de Garantare a Depozitelor, precum și de deponenții neacoperiți de FGD și de acționarii privați ai băncilor care în final au fost salvate. De asemenea, au existat și costuri ne-cuantificabile financiar, cum ar fi recrudescența inflației din anul 1999, precum și afectarea temporară a încrederei publicului.

Pentru a asigura în viitor identificarea problemelor, înainte ca acestea să genereze o criză sistemică, B.N.R. a inițiat în 1999 un program radical de îmbunătățire a calității supravegherii bancare, care a urmărit: implementarea unui sistem uniform de rating bancar și avertizare timpurie; reducerea la un an a ciclului de inspecții la sediul băncilor; instituirea unui climat de disciplină prin creșterea exigenței în sancționarea băncilor; stabilirea unor criterii mai selective privind acționarii și conducătorii acestora; intensificarea cooperării cu autoritățile de supraveghere din țară și străinătate; utilizarea asistenței tehnice externe în domeniile în care supraveghetorii români nu dețin încă suficientă experiență, precum și perfecționarea profesională a supraveghetorilor.

Deși nu a putut preveni manifestarea unor fenomene de fraudă în unele bănci, creșterea calitativă a activității de supraveghere a permis preîntâmpinarea oricăror noi slăbiciuni la nivelul sistemului, prin izolarea rapidă a băncilor în cauză, înainte ca problemele acestora să atingă dimensiuni care să afecteze integral sectorul.

Acțiunile întreprinse de banca centrală pe linia consolidării sistemului bancar au avut un impact pozitiv asupra principalilor indicatori economico-financiar și de prudență bancară. În acest sens, este de menționat tendința favorabilă pe care a avut-o ponderea creditelor neperformante în totalul portofoliului de credite (în scădere de la 58,5 la sută la 31.12.1998 la 3,8 la sută la 31.12.2000 și la 1,9 la sută la 30.09.2002), precum și cea a creanțelor restante și îndoielnice în volumul capitalurilor proprii (de la 253,6 la sută la 3,3 și respectiv 2,7 la sută), la aceleași date. O ameliorare la fel de radicală s-a produs la nivelul indicatorilor de solvabilitate, lichiditate și profitabilitate.

Nivelurile actuale ale acestor indicatori justifică aprecierea potrivit căreia sistemul bancar românesc a parcurs pași semnificativi în direcția apropierei de cerințe impuse de integrarea europeană.

Pe termen mediu, până la aderarea la UE, sistemul bancar românesc va urma probabil

tendențele înregistrate de țările în tranziție din Europa Centrală. Va avea loc o concentrare pe măsură ce băncile mai slabe vor realiza că mărirea contează atunci când trebuie să facă față costurilor legate de modernizarea activității și să utilizeze avantajele economiei de scară. Vor apărea instituții specializate – casele de economii pentru domeniul locativ și instituțiile emidente de monedă electronică. Produsele bancare prezente azi în formă mai degrabă embrionară sau subdezvol-

tată – derivate, *private banking* și chiar *internet banking* și activitatea de retail – vor deține o pondere din ce în ce mai importantă. Accentuarea concurenței va forța băncile să reducă marjele de dobândă pentru a atrage sau a păstra clienții. Etapa care urmează va trebui să demonstreze că sistemul bancar românesc este pregătit să intre în Europa.

Mihai BOGZA,

Viceguvernator, Banca Națională a României

Rolul Uniunii Europene ca factor stabilizator pentru economie și pentru sistemul bancar: un studiu comparativ România – Portugalia

La trecerea a 13 ani de la revoluția din decembrie 1989, România se află în postura de țară invitată la aderarea în NATO și de candidată la intrarea în UE. Procesul de integrare euro-atlantică a mers mai greu și mai încet decât se sperase la începutul anilor '90. Dar o comparație cu experiența altor țări arată că nici acolo tranziția nu a fost mai lină, iar câștigurile mari pe plan economic au survenit mai degrabă după momentul aderării la UE.

Un studiu comparativ România-Portugalia este cât se poate de binevenit, din cauză că:

- ambele țări au ieșit din regimuri dictatoriale care au durat aproximativ o jumătate de secol;
- deși se pusese bazele unor industrii naționale, o mare parte a forței de muncă era, la momentul revoluției, slab instruită sau dependentă de activități agricole;
- mediul extern (îndeosebi cel economic) nu a fost deloc favorabil, cel puțin în primii ani ai tranzițiilor respective.

Portugalia a fost membră fondatoare a NATO (din 1949), dar a aderat la UE (fosta CEE) în 1986, la doisprezece ani după „Revoluția garoafelor roșii”, din aprilie 1974. Dar, la fel ca în cazul României, primul deceniu post-revoluționar a fost în bună parte „pierdut”, atât din cauza unor factori interni, cât și unora externi. Astfel, numai în perioada 1974-1975, economia Portugaliei a suferit trei șocuri majore:

- revoluția cu caracter socialist și naționalizarea unor importante unități economice (244 mari întreprinderi); 15 bănci private cu capital autohton; sectorul privat, mai predominant în economia Por-

tugaliei decât în oricare altă țară vestică până în 1974, a ajuns, în 1982, cel mai mic);

- efectele primei crize petoliere (1973-1974);
- pierderea coloniilor africane (Angola, Mozambic, Capul Verde și Guineea Bissau), urmată de repatrierea a circa 1 milion de coloniști (10 la sută din populație). Ne putem imagina care ar fi efectul asupra economiei românești dacă 2 milioane de persoane ar apărea în căutare de locuințe și locuri de muncă.

În România, primii ani ai tranziției nu au marcat o ruptură definitivă cu trecutul, timp de mai mulți ani (între 1989-1996) încercându-se căutarea unei iluzorii „a treia cale”, între socialism și capitalism.

Drept rezultat, în Portugalia PIB nominal/locuitor a stagnat în jurul valorii de 2 500 dolari, în vreme ce în România la sub 2 000 dolari. În Portugalia rata inflației s-a situat la peste 20 procente pe an, în România a fost chiar mai înaltă (dar cu tendințe clare de scădere). Mediul puternic inflaționist și fără creștere economică i-a speriat pe investitorii străini: în Portugalia, Investițiile Străine Directe (ISD) nu au depășit 300 milioane dolari. Din acest punct de vedere, România se situează mult mai bine, atrăgând ISD de peste 1 miliard dolari an de an, începând cu 1997. Rata șomajului a rămas moderată în ambele țări (circa 10 la sută din totalul forței de muncă), reflectând trei caracteristici: o politică economică dominată de considerente sociale, utilizarea agriculturii ca alternativă de subzistență și exportul de forță de muncă.

Este adevărat că portughezii și-au „plătit” ieșirea din criză prin deficite bugetare semnificative, de peste 5 procente din PIB, care au făcut ca da-

torie publică să depășească 70 la sută din PIB la momentul aderării. În România, disciplina fiscală mai bună a făcut ca deficitul să nu depășească în nici un an 4 procente din PIB, ducând la o cifră rezonabilă a datoriei publice (circa 30 la sută din PIB) și asigurând o convergență nominală cu Criteriile de la Maastricht.

O deosebire majoră există în evoluția contului curent. Dacă în ambele țări se constată o devansare a exporturilor de către importuri (cu circa 2-3 miliarde dolari anual), economia Portugaliei a reușit să echilibreze acest deficit, încă înainte de aderare, prin așa-numitele „invizibile”, reprezentate de servicii. Ajungem astfel la explicarea succesului economic portughez, care se datorează, în principal, următorilor trei factori:

1. venituri din transferurile muncitorilor în străinătate;
2. dezvoltarea turismului;
3. aderarea la UE.

Probabil că cel mai important factor, în perioada pre-aderare, a fost în cazul Portugaliei existența a circa 2 milioane de lucrători (aproape o treime din forța de muncă activă) care lucrau la un moment dat în străinătate. Pe de o parte, transferurile făcute de aceștia au contribuit, în bună măsură, la echilibrarea contului curent al balanței de plăți. Cunoscuți pentru frugalitatea și pentru hărnicia lor, portughezii erau în general angajați la muncile cele mai grele și mai prost plătite. Ceea ce a contat însă chiar mai mult decât banii trimiși acasă a fost deschiderea față de lume și acceptarea necesității schimbării, pe care o clasă muncitoare osificată între granițele proprii ar fi digerat-o cu greu. În cazul României, granițele spațiului Schengen s-au deschis târziu (în 2002) și pentru un număr limitat de lucrători. Incluzându-i pe cei din Israel, numărul muncitorilor români angajați în străinătate abia dacă depășește 400 000 (circa 4 procente din forța de muncă). Chiar dacă insuficient pentru a determina o schimbare economico-politică în țară, acest contingent asigură deja intrări nete din transferuri de peste 1,3 miliarde dolari, adică mai mult decât Investițiile Străine Directe.

Al doilea factor notabil în succesul economic portughez l-a constituit dezvoltarea turismului. Încasările din turismul extern au crescut de la 0,5 miliarde dolari în 1973, la 1,1 miliarde dolari în 1980 și la 2,5 miliarde dolari în 1989. În România, lucrurile au trenat nepermis de mult, din cauza întârzierii de peste un deceniu în privatizarea principalelor active din turism. Grupurile de interese

din domeniu au preferat să se anihileze și să se saboteze reciproc, decât să exploateze această „mină de aur” a economiei românești.

Cât privește integrarea în UE, ea s-a făcut în niște condiții mult mai relaxate pentru Portugalia decât este cazul României. Se poate spune că reformele în Portugalia au început de-abia când țara se afla în interiorul UE, ceea ce, desigur, nu mai este la îndemâna României.

Fiind întreprinse *înăuntrul* Comunității, reformele din Portugalia au beneficiat de un sprijin financiar generos din partea acesteia. Nu mai departe de anul 2000, Portugalia primea de la bugetul UE sume nete în valoare de 1,9 procente din PIB, în timp ce România, de-abia începând cu anul 2000 este îndreptățită (în teorie) să primească sume echivalente cu 1,5 procente dintr-un PIB mult mai mic.

O comparație și mai edificatoare este cea între fondurile structurale (principalele forme de manifestare a ajutorului comunitar, alături de fondurile agricole și de cele de coeziune). Astfel, pentru exercițiul financiar 2000-2006, Portugalia are prevăzute 25 miliarde Euro, în timp ce, pentru exercițiul financiar următor, 2007-2013, România va beneficia de 14 miliarde euro. De asemenea, Portugalia va primi, în perioada 2000-2007, circa 17% din fondurile de coeziune, adresate celor mai sărace țări ale UE.

Din cele de mai sus rezultă, pe de o parte, avantajele nete ale celor sosiți mai devreme în Uniune, iar pe de altă parte, caracterul mult mai lax al criteriilor de admitere în trecut.

La sfârșitul anilor '80, șase noi bănci străine și-au deschis sucursale în Portugalia. Totodată, s-au înființat patru noi bănci private. Cu toate acestea, în 1989, înainte de modificarea Constituției, cele 11 bănci cu capital de stat reprezentau 80 la sută din piața bancară. A se compara acest fapt cu situația din România din 1998, când cele 6 bănci cu capital de stat dețineau împreună 75 procente din piața bancară (ulterior, acest procent a scăzut, ajungând în prezent la 45 la sută).

În anul 2002 sistemul bancar portughez nu mai suferă nici un fel de comparație cu cel de acum un deceniu: există 44 de bănci comerciale, 33 de subsidiare ale unor renumite bănci (vest) europene, plus un mare număr de subsidiare ale unor bănci non-europene și sute de cooperative de credit. Nu ne rămâne decât să sperăm că aderarea României la UE va antrena modificări de structură similare.

Valentin LAZEA
Economist-șef, Banca Națională a României

De la bancă specializată de investiții la marea bancă comercială de astăzi

**BANCA ROMÂNĂ
PENTRU DEZVOLTARE**
GROUPE SOCIÉTÉ GÉNÉRALE

La acest simpozion, Banca Română pentru Dezvoltare prezintă astăzi drumul parcurs pentru a transforma din temelii o bancă specializată în finanțarea și creditarea investițiilor în sistem de planificare centralizată din România, într-o bancă comercială universală, puternic implicată în economia de tranziție a țării, privatizată cu succes în 1998.

În prezentarea noastră vom reliefa 3 etape:

- I. Crearea și consolidarea BRD
- II. Privatizarea BRD
- III. Activitatea post privatizare a BRD – Groupe Société Générale

I. Descendentă a Societății Naționale de Credit Industrial (1924) și a Băncii de Credit pentru Investiții (1948-1957), Banca de Investiții a manifestat dintotdeauna vocația dezvoltării, a progresului economic și social realizat prin investiții.

Derulând, în anii '70-'80, un volum de circa 15 miliarde USD credite acordate României de BIRD, pentru promovarea unor mari proiecte industriale și în infrastructură, personalul fostei Bănci de Investiții și-a dezvoltat abilitățile în analiza de proiect într-o manieră occidentală.

În 1990, prin dispariția monopolului de care se bucura fiecare bancă specializată, au luat ființă primele 5 bănci comerciale din România, între care și Banca Română pentru Dezvoltare. Din momentul înființării sale ca bancă comercială cu caracter universal, BRD a construit, într-un timp scurt, o structură solidă, diversificată, de clienți, o rețea teritorială extinsă, o logistică pe măsura cerințelor clientelei, o gamă din ce în ce mai diversă de produse și servicii bancare, o consolidare financiară adecvată și – bineînțeles – o creștere continuă a profitabilității sale. Banca susținut de la început sectorul privat – pe atunci emergent – al economiei, a demarat un program propriu de atragere a disponibilităților populației în depozite bancare ce au constituit – în timp – principala resursă utilizată în creditare și în alte forme de plasament. Au fost atrași clienți cu activitate de export-import, iar personalul băncii a învățat „din mers” tehnice bancare și produsele specifice activității de comerț exterior și de analiza creditelor pentru clienți privați, în noile condiții ale riscurilor unei piețe în formare. Astfel, BRD

și-a menținut implicarea în finanțarea pe termen mediu și lung a unor mari proiecte din economie, dar s-a concentrat în același timp și pe dezvoltarea relațiilor de afaceri în sectorul privat, având drept țintă clientela formată din întreprinderi mici și mijlocii (IMM). În decurs de câțiva ani creditarea sectorului privat a devenit preponderentă. Aceste credite, împreună cu creditele acordate clienților persoane fizice reprezentau, la sfârșitul anului 1998, 51,8% din expunerea totală pe credit a băncii. Expunerea către sectorul privat a crescut constant (la 31 decembrie 1999, ponderea acestor credite, incluzând persoane fizice, era de 78,4%), dovedind implicarea BRD în economia reală și sprijinul acordat economiei sănătoase și proiectelor viabile. Cota de piață a băncii în domeniul creditelor neguvernamentale ajunsese în 1998 la 9,8%; în domeniul creditării pe termen mediu și lung, o pondere importantă a revenit proiectelor promovate din liniile de credit oferite de organismele financiare internaționale: BIRD, BERD și BEI.

Concomitent cu această expansiune a creditării, banca și-a dezvoltat tehnici adecvate de control al riscurilor, stabilind printr-o politică de creditare riguroasă limite maxime de expunere pe sectoarele de activitate (max. 15% din portofoliu) și pe clienți (de regulă, max. 5% din totalul fondurilor proprii). Pentru recuperarea creditelor neperformante, BRD a constituit – pentru prima oară în sistemul bancar românesc – o structură organizatorică dedicată, atât în centrală, cât și în rețea. BRD a fost prima bancă din România care a oferit servicii de factoring și forfaiting, în 1994, respectiv 1997. Numărul băncilor corespondente a crescut și el odată cu volumul tot mai mare de tranzacții externe. În domeniul creditelor pentru persoane fizice, cota de piață a BRD ajunsese în 1998 la 6,9%, iar în domeniul depozitelor la 9,6%. BRD a fost unul dintre pionierii pieței românești de carduri, banca emițând primul card în lei din România, denumit „Prima”, cu funcție de retragere numerar, plată și credit – de fapt, primul card cu componentă de credit „pur-sânge” din România. BRD a creat o rețea națională de unități și a constituit o bază de depozite capabilă să pună capăt dependenței de CEC și BNR. De la un număr de 46 de unități în 1990, BRD a ajuns să aibă, înaintea privatizării, 183 de sucursale, agenții și reprezentanțe pe întreg teritoriul țării. Bancă ino-

vatoare încă de pe atunci, BRD a fost în egală măsură unul dintre pionierii pieței de capital și a creat încă din 1991 propriul portofoliu de investiții pe termen lung, care la finele anului 1998 s-a ridicat la 12 miliarde lei și 3,8 milioane USD. Numărul clienților a evoluat de la 6 500 în 1990 la 525 000 la sfârșitul anului 1998, iar activele bilanțiere au ajuns de la 111 miliarde lei în anul 1990 la peste 11 000 miliarde lei în 1998.

A crescut și numărul de salariați, de la 2 267 în 1990 la 4 304 la 31 decembrie 1998. Aproape 40% din totalul salariilor BRD a urmat, până în 1998, cursuri de pregătire profesională, în țară și străinătate, iar din 1992 s-a beneficiat de consultanță străină pe principalele domenii de activitate (strategie, creditare, managementul activelor și pasivelor, recuperare credite neperformante, informatică, resurse umane etc.). Baza de capital a crescut de la 2,7 miliarde lei în 1990, la 1 910 miliarde lei în momentul privatizării. Solvabilitatea a fost mereu peste 8% (în 1998 – 18,3%), iar rentabilitatea capitalului și a activelor s-a apropiat de standardele internaționale. Putem conchide că această etapă de acumulare și transformări deosebite pentru BRD a oferit în faza privatizării – așa cum vom vedea – o bancă atractivă pentru un investitor bancar străin de marcă.

II. Începând cu 1993 s-a pus, în mod firesc, cel puțin pe plan declarativ, problema privatizării sectorului bancar.

Ea însă nu a fost, practic, abordată, cât de cât serios, în perioada guvernării 1993-1996, deși ar fi putut deveni, cum a fost cazul Ungariei, principalul motor al restructurării/asanării economiei românești – privatizarea bancară a fost atacată ceva mai activ, dar tot ezitant, abia după 1997. Presiunile organismelor internaționale creșteau și guvernul de centru-dreapta din acea perioadă a realizat în fine că are minimă obligație de identitate politică de a începe să scoată marile bănci, toate proprietate de stat, de sub imperiul presiunilor și malversățiunilor politice și clientelare, decurgând aproape axiomatic din proprietatea de stat, într-unul din multe domenii economice unde statul *nu* are ce căuta. (Pentru Bancaorex și Banca Agricolă era deja prea târziu.) Așa că la începutul lui 1998 s-au adoptat strategiile de privatizare a două bănci și *s-a început*, trebuie subliniat, *bine*, cu ce era relativ mai atractiv, cu băncile de stat mai mici care reușiseră, ca prin minune, să scape în mare măsură de putregăirea, din comandă de stat și politică, și cu complicități interne, a activelor lor.

Deci s-a început cu BRD și Banc Post.

Este un merit incontestabil – alături de cele la care ne-am referit în cele ce preced – al conducerii băncii noastre din perioada 1992-1998 că s-a așezat pe direcția bună și a pregătit – cât i s-a permis

– începând cu anul 1997 privatizarea (cu consultanți UE Phare, ai Băncii Mondiale, prin vizite de schimb de experiență în țări care deja privatizaseră bănci ș.a.). Primăvara anului 1998, când s-a cristalizat și o nouă conducere, încă și mai tăios privatizare la BRD, a găsit consultantul de privatizare F.P.S. – (Firma Daiwa Europe), recent desemnat – în plină elaborare a primului eboș al studiului de fezabilitate pentru privatizare (inclusiv a evaluării băncii). Echipa de conducere a revăzut temeinic și critic acest eboș, a dat la refăcut evaluarea (care subestima punctele forte și valoarea de vânzare a băncii) și a gândit unele propuneri de modificare a strategiei de privatizare, deja aprobate de Guvern, care să faciliteze privatizarea, să facă banca mai atractivă și deci mai valoroasă, sporind totodată garanțiile de păstrare și dezvoltare a multifuncționalității băncii, ca mare bancă românească, desigur cu acționar străin.

O altă direcție promovată neoficial dar ferm de conducerea băncii a fost adevărata „obsesie” de a privatiza banca cu un mare grup bancar occidental (oricare ar fi fost acela) și a descuraja, deci, tot felul de propuneri, tatonări etc., venind de la entități care nu se încadrau în această viziune.

În ce privește strategia de privatizare și aplicarea ei, în demersurile la Guvern și F.P.S. ne-am concentrat pe:

- creșterea ponderii capitalului social majorat al investitorului strategic, de la cei 35% aprobați la 51%, estimând noi corect că nici un investitor serios *nu* vine decât la majoritate absolută, mai ales într-un cadru legislativ intern lacunar, incert și arbitrar în aplicare;
- eliminarea dispoziției de păstrare a „acțiunii de aur” a statului, care – și așa destul de nebuloasă în lege – n-ar fi făcut decât să creeze suspiciuni și rețineri pretendenților serioși, să-i îndepărteze sau, în cel mai bun caz, să reducă prețul pe care aceștia ar fi fost dispuși să-l ofere;
- aprobarea unei scheme de MEBO pentru salariați, conducere și pensionari cu facilități, justificate de interdicția din anterioara lege a „marii privatizări”, care interzisese folosirea „cupoanelor” pentru cumpărarea de acțiuni la propria bancă. În plus, s-a urmărit decuplarea prețului de vânzare MEBO de prețul ce urma să fie obținut de la investitorul strategic, având în vedere că, pe măsură ce ar fi pledat mai convingător pentru valoarea băncii (în cadrul procesului de „due diligence”), conducerea și salariații s-ar fi văzut plătinți, pentru acțiunile ce le reveneau, cu atât mai mult cu cât argumentaseră mai convingător valoarea băncii în fața potențialilor cumpărători.

În toate aceste demersuri, am avut, nu fără eforturi deosebite, câștig de cauză și pentru acest succes rămânem recunoscători BNR, FPS și, într-o măsură, Guvernului de atunci. Și mai rămânem și mai statornic recunoscători echipelor din Centrală, dar și din sucursale care, organizate militărește și lucrând cu competență occidentală, au vândut (căci ei au vândut-o) banca bine, curat, exemplar chiar, sub aspectul prețului obținut, al păstrării și lărgirii atributelor băncii, al garanțării – care s-a dovedit „beton” în timp – că tot ceea ce am declarat în „due diligence” privind bilanțul și

extrabilanțierul, „problemele” băncii ș.a. a fost și rămâne adevărat și de necontestat. S-a obținut, în esență, o sănătoasă majorare a capitalului de 20% și un preț pe acțiune de aproape 2 ori activul net și de 8 ori profitul net, ceea ce se compară favorabil cu parametrii la care s-au vândut bănci la fel de bune, dar din țări ca Ungaria și Polonia, cu un „rating” net superior României. Și, cum era normal, o privatizare foarte bine făcută a condus la rezultate foarte bune.

III. Evoluția BRD, ulterioară privatizării, poate fi sintetizată în câteva cifre, după cum urmează:

	1999	2000	2001
Rețea (număr de unități)	191	193	191
Personal (număr)	4 428	4 444	4 507
Clienți (număr)	628 407	830 196	1 150 877
Total active (mild. Lei)	23 481	37 694	54 271
Total depozite și disponibilități (mild. Lei)	16 306	28 267	41 119
Total credite, net (mild. Lei)	10 407	14 921	21 094
Capitaluri proprii (mild. Lei)	3 840	5 079	6 660
Profit net (mild. Lei)	766	1 355	2 046

Poziția băncii noastre în bilanțul agregat al sistemului bancar a evoluat și ea. Dacă în 1999, BRD reprezenta 12,9% din bilanțul agregat, după totalul activelor, la sfârșitul anului 2001 deținea o cotă de 15,3%. Dacă în 1999 BRD avea o cotă de 19,1% din totalul creditelor acordate populației, în prezent are peste 39%. În ceea ce privește depozitele și disponibilitățile persoanelor fizice cota noastră de piață a evoluat de la 13,2% la peste 18%, iar cardurile bancare au crescut de la aproximativ 30 000 în 1999 la 850 000, adică o treime din această piață.

Produsul de asigurări de viață „Stejar”, fondul mutual „Simfonia I”, leasingul, ca să dăm doar câteva exemple, sunt astăzi comercializate pe scară largă, ceea ce ne-a permis să avem buni indicatori de rentabilitate. BRD – Group Sociétés Générales este, înainte de toate, banca de referință a clienților, societăți comerciale, care alcătuiesc fondul nostru de comerț tradițional. 85% din plasamente sunt reprezentate de credite acordate agenților economici privați, dintre care mai mult de o treime pe termen mediu și lung.

Cu peste 1 300 000 de clienți și 10 000 de linii de credit în administrare, suntem prezenți în toate ramurile economiei; firmele românești, atât cele mari, cât și IMM-urile, alcătuiesc majoritatea clienților noștri, dar BRD joacă în același timp un rol

deosebit față de companiile multinaționale, franceze sau internaționale, clienți pe care Grupul Sociétés Générales îi urmează peste tot în lume, cum ar fi Renault, Orange, Michelin, Carrefour, Alcatel, Unilever etc. Pe de altă parte, întreținem legături strânse cu rețeaua Sociétés Générales din Franța, pentru a putea asista firmele franceze dornice să investească în România; în acest scop, am creat în centrala BRD o structură care are rolul de a acorda consultanță acestor companii.

Prin listarea la Bursa de Valori București, la 15 ianuarie 2001, BRD s-a impus rapid ca una dintre cele mai bine cotate societăți la categoria „blue chips”, care a adus acționarilor neprecipitativ dividende importante și o apreciere spectaculoasă a valorii acțiunii. Nu ne oprim însă aici. Intenționăm să ne păstrăm poziția de bancă de referință, de lider al modernizării pieței bancare românești și, de ce nu, rolul de motor al dezvoltării sănatoase a economiei românești și al integrării acesteia în rândul economiilor europene dezvoltate.

Bogdan BALTAZAR,
Președintele Consiliului de Administrație

Petre BUNESCU,
Director general adjunct, B.R.D. –
Groupe Sociétés Générales

Banca Comercială Română - participant activ la reforma bancară din România

Spre deosebire de alte țări din centrul și sud-estul Europei, reforma sistemului bancar românesc a devansat reforma economică, băncile acționând ca adevărate locomotive care trag după ele economia.

BCR SA, ca prima bancă comercială desprinsă din Banca Națională a României în anul 1990 prin preluarea operațiunilor comerciale, și-a câștigat un binemeritat renume prin seriozitate și soliditate, extinzând continuu gama operațiunilor derulate,

pentru a evolua treptat către ceea ce este astăzi primul supermarket financiar din România.

Prin cota de piață și importanța pe care o are în economia reală, se poate afirma cu deplin temei că, la realizările economiei românești (tabel nr. 1), îndeosebi în ultimii trei ani, BCR SA a adus o contribuție cantitativă și mai ales calitativă valoroasă, banca finanțând cca 1/3 din economia românească și mai mult de jumătate din întreaga industrie.

Tabel nr. 1

UM		2000	2001	2002 (iunie)	2003 proгноză
PIB	ROL bln.	796,534	1,154,126	518,406	
Rata de creștere reală (%)	%	1.6	5.3	4.4	5.0
Producția industrială	%	8.2	8.2	3.6	
Deficit balanță comercială	USD mil.	2,688.0	4,166.6	1,759.6	
Deficitul public	% GDP	3.0	3.5	1.2	
Rata inflației (dec/dec)	%	40.7	30.3	9.3	15.0

Prin baza de clienți și rețeaua sa teritorială cuprinzând 281 de unități (tabel nr. 2), BCR și-a

dezvoltat an de an afacerile, adjudecându-și poziția de lider al sistemului bancar românesc (tabel nr. 3).

Tabel nr. 2

	1992	1995	1998	Septembrie 2002
Număr unități	183	210	253	281
Număr clienți	186,000	622,000	1,576,243	2,927,939
Active nete (echiv. mil. USD)	1,760	1,752	2,579	4,211

Tabel nr. 3

	31.12.2000 (%)	31.12.2001 (%)	30.06.2002 (%)
Activ total	29.3	30.9	31.8
Credite neguvernamentale	28.3	28.1	29.0
Fonduri proprii	39.9	36.4	37.5
Depozite ale clienților nebancari	29.9	32.2	34.0

Pentru bănci, România oferă în prezent un potențial uriaș de creștere, gradul de bancarizare fiind

destul de scăzut în comparație cu cel al altor țări central și est-europene (tabel nr. 4).

Tabel nr. 4

	România	Alte țări
Active / PIB	30%	Cehia (122%), Slovacia (94%), Croația (88%), Ungaria (64%), Polonia (63%)
Depozite / PIB	23%	Cehia (64%), Slovacia (66%), Croația (62%), Polonia (40%)
Credite populație / PIB	0,7%	Media CEE 7%

Prin creditele acordate clienților săi din industrie, agricultură, comerț, transporturi, construcții, servicii și alte activități, BCR este

principalul finanțator al economiei reale, creditele acordate pe rulaj în ultimii trei ani fiind aproape de 10 mld. USD echivalent (tabel nr. 5).

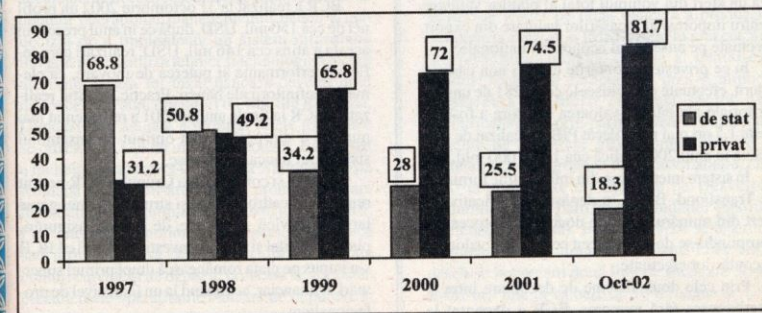
Tabel nr. 5

	Mil. USD		
	2000	2001	31 octombrie 2002
Sold credite neguvernamentale	806,6	1.054,1	1.416,9
Rulaje	2.795,86	3.536,9	4.291,2

Prin desprinderea la 1 decembrie 1990 din BNR, BCR SA a moștenit un portofoliu de împrumuturi acordate integral întreprinderilor de stat și, din acest punct de vedere, a fost necesar

să facă poate cel mai susținut efort de restructurare a creditelor și reorientare a acestora către sectorul privat care este în prezent predominant (grafic nr. 1).

Grafic nr.1

În restructurarea portofoliului de împrumuturi, BCR s-a orientat pe lângă clienții strategici (inter)naționali către IMM-uri și activitatea de

retail, aceste segmente deținând în prezent o pondere importantă în portofoliul de credite neguvernamentale ale băncii (tabel nr. 6).

Tabel nr. 6

	2000	2001	Octombrie 2002
Credite pentru persoane fizice și IMM-uri (%)	40,8	45,6	51,1
Credite pentru clientela corporativă (%)	59,2	54,4	48,9

BCR reprezintă principala bancă derulatoare a programelor finanțate de Uniunea Eu-

ropeană și de organisme guvernamentale (tabel nr. 7).

Tabel nr. 7

Programul	Suma alocată
MARR – schema de finanțare IMM -uri	3,7 mil. EURO
BERD – SME Finance Facility	125 mil. EURO (20 mil EURO prin BCR)
Programul pt. Dezvoltarea Munților Apuseni	16,5 mil. USD
Programul de creditare din bugetul fondului pentru ajutor de șomaj – Legea 76 / 2002	1 000 mld. ROL
RICOP	30 mil.EURO
Phare 2000	8,1 mil. EURO
SAPARD	105,6 mil. EURO

De asemenea, BCR se afirmă ca o bancă a comunităților locale, implicându-se activ în realizarea de împrumuturi obligatoare de către autoritățile publice locale (Mangalia, Zalău, Breaza), această formă de finanțare fiind din ce în ce mai utilizată.

Depozitele atrase de la clientelă au o pondere de cca 71 % în pasivul total, în condițiile în care banca își menține un grad înalt de capitalizare, având în vedere faptul că cca 19 % din pasive sunt reprezentate de capitalurile proprii.

Ponderea decontărilor externe derulate prin ghișeele Băncii Comerciale Române reprezintă cea un sfert din volumul total al plăților valutate pentru import și al încasărilor valutare din export efectuate pe ansamblul economiei naționale.

În ce privește decontările cash și non cash la intern, efectuate prin ghișeele celor 281 de unități teritoriale ale băncii, valoarea acestora a fost de peste 1,5 ori mai mare decât PIB-ul realizat de România în anul 2001, adică cca 1 870 000 mld. lei.

În sistem interbancar, din informațiile furnizate de TransFond, B.C.R. a depășit semnificativ un sfert din numărul total de documente procesate, apropiindu-se de 1/3 în ceea ce privește valoarea decontărilor efectuate.

Prin cele două sisteme de decontare intra și interbancare fără numerar, BCR a decontat la nivelul anului 2001 cca 86 milioane de documente, totalizând aproape 1 700 000 mld. lei.

La nivelul operațiunilor cu numerar, prin casieriele BCR a fost rulat aproape 50% din numerarul sistemului bancar.

Într-o economie în care rolul cash-ului trebuie să fie într-o continuă scădere, B.C.R. contribuie la introducerea sistemelor electronice moderne de plată, dispunând de o rețea de cca 500 ATM-uri

instalate, peste 1 100 POS-uri, care deservesc un număr de cca 1 300 comercianți.

Din numărul de peste 1 milion de carduri emise, cca 800 000 de carduri sunt active, prin intermediul lor realizându-se pe primele nouă luni din anul curent cca 13 milioane de tranzacții în valoare de cca 16 000 mld. lei.

Dezvoltarea bazei de clienți și extinderea operațiunilor pe criterii de eficiență s-au reflectat în întărirea continuă a capacității băncii de a genera profit și în menținerea unui nivel ridicat al indicatorilor de rentabilitate.

BCR a realizat la 31 octombrie 2002 un profit net de cca 150 mil. USD, după ce în anul precedent acesta a atins cca 146 mil. USD, realizări care reflectă performanța și puterea de inovare, ca elemente definitorii ale băncii. Practic, profitul realizat de BCR la finele anului 2001 a reprezentat mai mult de 1 din profitul net obținut pe ansamblul sistemului bancar românesc.

Crearea și consolidarea Grupului BCR permit reunirea în cadrul aceleiași structuri a unei game largi de servicii – bancare, de leasing, asigurări, piață de capital și fond de investiții – astfel că BCR s-a impus pe piața românească drept primul super-market financiar, acționând la un înalt nivel de profesionalism.

În acest fel, banca oferă clienței servicii financiare integrate, accesibile grație canalelor multiple de distribuție și marketingului pro-activ, care asigură atât cunoașterea necesităților reale ale clienților, cât și o bună comunicare cu aceștia.

Desemnarea BCR drept „Banca anului 2002” în România de către prestigioasa revistă britanică *The Banker* pentru cel de-al treilea an consecutiv reprezintă cea mai largă recunoaștere în comu-

nitatea bancară mondială a realizărilor remarcabile ale băncii.

Potrivit clasamentului realizat de *The Banker*, BCR ocupă locul 8 în ierarhia primelor 100 de bănci din Europa Centrală și de Est, locul 148 în rândul primelor 300 de bănci europene, respectiv locul 397 în topul primelor 1 000 de bănci pe plan mondial.

Creșterea concurenței pe piața bancară, precum și transformările inerente cantitative și calita-

tive care vor avea loc în perspectiva aderării țării noastre la Uniunea Europeană și NATO sunt tot atâtea argumente în favoarea creării unui sistem bancar performant și solid, în cadrul căruia BCR dorește să își consolideze poziția de primă importanță pe care și-a dobândit-o prin profesionalism și performanță.

Dr. Ilie MIHAI,

Vicepreședinte, Banca Comercială Română

BANC POST - 10 ani de activitate

Înființată în anul 1991, prin hotărâre de guvern, ca societate pe acțiuni cu capital integral de stat, prin preluarea unei părți din activele companiei publice RomPostTelecom, Banc Post a fost autorizată de Banca Națională să funcționeze ca o bancă de tip universal, comercial și de economii.

Banc Post derulează operațiuni bancare din luna ianuarie 1992. Activitatea băncii a demarat cu un capital social de numai 226 milioane de lei, o rețea de 20 de calculatoare, prima sucursală fiind deschisă în București. Banc Post a obținut profit încă din primul an, înființându-și în scurt timp sucursale în fiecare reședință de județ. Încă de la debutul operațional managementul băncii a luat decizia de a implementa un sistem informatic integrat și de a utiliza tehnici și tehnologii bancare avansate, în așa fel încât banca a devenit unul dintre cei mai buni operatori on-line din România. Dimensiunea actuală a propriei rețele teritoriale se cifrează la 126 de unități. Totodată, Banc Post a încheiat un acord cu Compania Națională Poșta Română pentru lansarea de noi produse bancare în unități poștale amplasate în toate județele țării. Prin intermediul noilor servicii persoanele fizice sau juridice pot să deschidă la oficiile poștale conturi curente și de depozit, prin care se vor putea efectua toate operațiunile bancare de depunere și retragere de numerar. De asemenea, persoanele fizice salariate pot obține credite, pe termen de doi ani, pentru nevoi personale, valoarea maximă a acestora fiind de 15 milioane de lei. Extinderea gamei de produse și servicii bancare derulate prin oficiile poștale se înscrie în obiectivele comune ale celor două instituții de a facilita accesul unui număr cât mai mare de clienți la operațiuni bancare, mai ales în zone în care oferta de astfel de servicii este limitată.

Banc Post este conectat la cele mai recente evoluții din domeniul bancar: am dezvoltat soluții de avangardă cum ar fi Internet banking-ul, solicitat în special de către companiile ale căror cerințe de operare au devenit din ce în ce mai sofisticate. Ne vom dezvolta în continuare oferta de servicii și produse și când spunem acest lucru avem în vedere un sistem bine pus la punct de instrumente de economisire și de credite, precum și creșterea gradului de accesibilitate atât prin amplasarea teritorială a punctelor noastre de lucru, cât și prin condițiile pe care le oferim.

Banc Post își propune ca în următorii 3-5 ani să devină leader pe piața bancară a produselor destinate populației și IMM-urilor. În prezent 50% din portofoliul total de credite al băncii este destinat sectorului companiilor mici și mijlocii. Experiența de lucru cu acest sector este semnificativă fie prin participarea la numeroase scheme de finanțare guvernamentale, fie ca partener activ în proiecte de microfinanțare, cum ar fi cele derulate cu Centrele de Dezvoltare Economică (sub patronajul Fundației pentru o Societate Deschisă). În același sens se înscriu și ultimele noastre demersuri, Banc Post având deschise în prezent două linii de finanțare pentru IMM-uri: una în valoare de 10 milioane de USD de la Banca Mării Negre pentru Comerț și Dezvoltare și cea de a doua în valoare de 10 milioane de EURO de la Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare. Banca a mai încheiat cu BERD un acord în valoare de 10 milioane de EURO, privind acordarea de facilități pentru garantarea activităților de comerț - Trade Facilitation Programme.

Banc Post s-a remarcat în mod deosebit în ceea ce privește activitatea de carduri, unde ocupăm

poziția de lideri pe piața românească a emitenților VISA. În prezent avem aproximativ un milion de carduri emise și o rețea de 450 ATM-uri și 850 POS-uri, care se va extinde în continuare în cadrul unui program de implementare până în anul 2005. Am lansat primul nostru card de credit, VISA Briliant, și, în premieră în România, Mastercardul Taifun, care are asociat un card virtual destinat în mod special plăților pe Internet.

Ca o recunoaștere a poziției de leader pe piața cardurilor, Banc Post a obținut trei distincții pentru activitatea desfășurată în anul 2001, în cadrul primei ediții a Galei Premiilor Industriei Cardurilor, organizate de compania No-Cash. Astfel, Banc Post a câștigat premiile pentru cele mai bune servicii pe card, pentru cel mai dinamic emitent și pentru cel mai vândut card de debit – cardul Ultra VISA Electron. Este de remarcat că am obținut premiul pentru cele mai bune servicii oferite pe card în urma voturilor obținute de la clienți.

Banc Post a fost una dintre primele bănci care au introdus cardurile în România. A devenit membru VISA International în februarie 1995 și a fost prima bancă emitență de carduri tip VISA în lei – cardul Ultra Electron. În martie 1996, Banc Post a devenit membru Europay International, iar în 1998 a lansat cardul Millenium, pe lei, utilizabil și în străinătate, fapt ce a reprezentat o premieră națională în ceea ce privește convertibilitatea electronică a leului. Banc Post este lider pe piața românească a cardurilor VISA, iar potrivit ultimelor statistici elaborate de VISA International în martie 2002, se situează pe locul 7 în Europa Centrală și de Est.

Dimensiunile activității de carduri ne-au permis dezvoltarea Contului Total, un pachet integrat de servicii de plăți electronice (pentru serviciile de telefonie) și de mobile-banking. De asemenea, Banc Post a dezvoltat, sub licența Universal Card System, cel de-al doilea serviciu de mobile-banking – SmartTel 3G – disponibil pentru toți clienții de carduri ai băncii care sunt utilizatori de telefonie mobilă în rețeaua Zapp Mobile. Banc Post, UCS și Zapp Mobile vor oferi în curând clienților lor nu numai posibilitatea de a obține informații, ci și de a efectua tranzacții bancare într-un mediu securizat asigurat de tehnologia CDMA. Banca urmărește să extindă în viitor sistemul de plăți pentru utilități publice de la ATM (lumină, gaze, apă).

Banc Post efectuează transferuri de bani de la muncitorii care lucrează în Israel și Portugalia și oferă posibilitatea efectuării de transferuri rapide, în și din orice colț al lumii, prin Western Union.

De altfel, cel mai mare volum al transferurilor în sistemul Western Union din și în România se realizează prin Banc Post.

Banc Post și-a consolidat prezența și pe piața de capital. Derulăm tranzacții cu titluri de valoare în nume propriu și am fost de curând autorizați ca intermediari pe piața titlurilor de stat. Oferim și servicii de depozitare pentru fonduri și societăți de investiții, precum și servicii de decontare specială pentru societăți de valori mobiliare.

Banc Post a înțeles să vină în întâmpinarea nevoilor cetățeanului și, în colaborare cu autoritățile locale, a introdus sistemul de achitare a taxelor și impozitelor locale prin mijloace electronice: cu carduri la POS-uri instalate la Direcțiile Taxe și Impozite Locale și prin serviciul Internet banking oferit de Banc Post, direct de acasă sau chiar din orice colț al lumii. Primăria orașului Timișoara a fost prima care a implementat acest sistem, iar în curând va deveni funcțional și la Primăria Sectorului 2.

După succesul înregistrat cu introducerea serviciilor de avangardă Internet banking, cardul Taifun Virtual, SmartTel™3G, și Contul Total, Banc Post are în vedere lansarea unor noi produse și servicii: credite imobiliare, telephone banking, smart carduri, fonduri mutuale, factoring intern și extern, leasing pentru persoane fizice și produse de asigurări.

Banc Post a dezvoltat un nou concept de calitate. Codul său de conduită, sistemul de colectare, procesare și valorificare a sugestiilor clienților, birourile de relații cu clienții, linia telefonică dedicată clientului sau sistemul de servire rapidă generalizate în întreaga rețea reprezintă doar câteva exemple ale unei discipline al cărei scop este respectarea angajamentelor băncii față de clienți.

Încă de la înființare banca a jucat un rol internațional activ. Este membru al Institutului Mondial al Băncilor de Economii și se numără printre promotorii Primului Forum al Băncilor Poștale; este membru fondator al Comisiei Europene a Serviciilor Financiare Poștale în cadrul Uniunii Poștale Universale, preluând din toamna anului 2000 vicepreședinția acestui organism; Banc Post a dezvoltat relații de corespondență cu aproape 100 de bănci din întreaga lume.

În anul 1997, Banc Post a intrat pe piața asiguraților, fiind al doilea acționar ca participare al societății de asigurare-reasigurare eleno-române Garanta.

Importanța acordată de bancă pregătirii și instruirii personalului a condus la dezvoltarea a

trei Centre Regionale de Perfecționare la Slănic Moldova, la Miercurea Ciuc și la Măgurele.

Cea mai recentă evoluție înregistrată de Banc Post este încheierea procesului de privatizare prin vânzarea pachetului de acțiuni de 17% deținut la Banc Post de APAPS către principalul acționar al băncii, EFG Eurobank Ergasias. Astfel, noua structură de acționariat a băncii se prezintă astfel:

EFG Eurobank Ergasias	36,25%
Banco Portugues de Investimento	17,00%
General Electric Capital Corporation	8,75%
Angajații și Pensionarii Banc Post	8,00%
SIF Banat-Crișana	6,00%
SIF Moldova	6,00%
SIF Transilvania	6,00%
SIF Muntenia	6,00%
SIF Oltenia	6,00%

Privatizarea băncii s-a derulat în trei etape. În primăvara anului 1999 (2 aprilie) s-a vândut un pachet de 45% din capitalul social al băncii (35% către General Electric Corporation din SUA și 10% către Banco Portugues de Investimento din Portugalia). Până la sfârșitul lunii iunie a aceluiași an s-a vândut un pachet de 8% din capitalul social al băncii către salariați și pensionari. La 21 septembrie 2000, GE Capital Corporation a cessionat un pachet de 26,25% din cota sa de participare către EFG Eurobank Ergasias din Grecia (19,25%) și către Banco Portugues de Investimento (7%), acționarul grec primind totodată dreptul de opțiune asupra pachetului de 17% rămas în proprietatea

statului până la data de 15 martie 2002. După exercitarea acestui drept procedurile au intrat în faza finală, fiind definitive la 8 noiembrie 2002.

Încă din anul 2000, acționarii și conducerea băncii au adoptat o strategie de dezvoltare pentru intervalul 2001-2003. În urma finalizării procesului de privatizare va fi construită o nouă strategie, al cărei obiectiv principal este consolidarea poziției deținute de bancă atât pe piața de retail cât și pe piața corporativă, în așa fel încât aceasta să se numere printre primele 3 bănci din România și să dobândească o poziție importantă chiar și în regiunea balcanică.

În acest interval nivelul indicatorilor de performanță ai băncii, îndeosebi lichiditatea, solvabilitatea și rata creditelor neperformante, s-au menținut nealterați, peste standardele consacrate. Nivelul actual al indicatorului de lichiditate este de 1,49, iar al ratei solvabilității de 22,55%, în timp ce ponderea creditelor neperformante nu depășește 1,75% în totalul portofoliului.

BANC POST se situează, în prezent, pe unul dintre primele locuri în sistemul bancar românesc, reușind în cei peste 11 ani de existență să-și construiască un bun renume atât în țară cât și în străinătate. *The Banker*, prestigioasa publicație editată de *Financial Times*, clasează Banc Post pe locul trei în România și 1 275 pe plan internațional, în cadrul celui mai recent clasament – *Topul 1001-2000 al celor mai performante bănci din lume*.

Elena PETCULESCU,
Președinte, Banc Post S.A.

A revenit încrederea în sistemul bancar?

Părțile implicate într-un contract financiar nu dispun de aceleași informații legate de partenerul de contract. O parte este mai bine informată decât cealaltă: împrumutatul își cunoaște mai bine propria bonitate decât împrumutătorul o poate cunoaște, managementul unei firme cunoaște mai bine profitabilitatea firmei decât acționarii firmei, doritorii de asigurări își cunosc mai bine propriile riscuri de accident decât compania de asigurări le poate cunoaște. Partea mai bine informată de obicei încearcă să profite de avantajul său pe seama părții mai prost informate. Partea mai prost informată, anticipând comportamentul oportunist al partenerilor săi, va lua măsuri de protecție pe prin creșterea prohibitivă a

ALPHA BANK ROMANIA S.A.

prețului produselor sale, fie prin ieșirea pur și simplu din afacere.

Asimetria informațională creează probleme în sistemul financiar pe două fronturi: înainte și după încheierea tranzacției. Înainte de încheierea tranzacției, asimetria informației asupra bonității partenerului de care dispun potențialii parteneri conduce la selecția adversă, a partenerului a cărui bonitate nu poate fi cunoscută. Selecția adversă pe piețele financiare face ca majoritatea doritorilor de tranzacții financiare să fie exact cei cu bonitate scăzută. Cunosând acest lucru, furnizorii de produse financiare pot decide să-și restrângă activitatea chiar dacă pe piață există și doritori de tranzacții financiare cu bonitate ridicată. În mod asemănător,

când pe piață există diverși furnizori de produse financiare a căror bonitate este dificil de evaluat, potențialii doritori de produse financiare pot decide renunțarea la aceste produse financiare. După încheierea tranzacției asimetria informației de care dispun partenerii se manifestă prin fenomenul numit hazard moral, care definește înclinația partenerului dificil de monitorizat spre activități care să contravină bunei desfășurări a tranzacției. Anticipând acest lucru, agenții economici circumspecți pot decide evitarea tranzacțiilor financiare.

Pentru a ameliora efectul negativ al asimetriei informaționale pe piața financiară și deci pentru a impulsiona dezvoltarea pieței financiare, trebuie să existe o terță parte, investită cu încrederea potențialilor parteneri de tranzacții financiare, care să ia măsurile cele mai eficiente. În cazul sistemului bancar această terță parte este Banca Națională a României. Deși această instituție a implementat câteva măsuri de-a lungul anilor pentru a reduce problema informației asimetrice, cadrul reglementărilor a fost întărit relativ recent după falimentul primei bănci în 1999.

1. Garantarea depozitelor

Băncile, pe de o parte, sunt bine pregătite să rezolve problema selecției adverse și a hazardului moral prin încheierea de tranzacții personalizate. Pe de altă parte însă, potențialii deponenți nu au informații suficiente despre activitatea băncilor cărora urmează să-și încredințeze economiile. Asigurarea deponenților poate contracara efectul negativ al incertitudinii din sistem. Fondul de garantare a creditelor, creat în 1996 pentru rambursarea deponenților în cazul falimentului unei bănci până în limita unei sume maxime (actualmente de ROL 109,795,000), actualizate de două ori pe an în funcție de indicele prețurilor de consum, are această menire.

2. Restricții asupra cerințelor de capital

Regulamentele bancare care restricționează sfera de cuprindere a activelor bancare și impun cerințe asupra capitalului bancar sunt destinate minimizării riscurilor bancare. Legea bancară nr. 58 din 1998, completată prin Legea nr. 357 din 2002, specifică activitățile bancare permise și cerințele prudențiale de îndeplinit în vederea asigurării unei anumite calități a activității bancare. Cerința ca băncile să aibă capital suficient reprezintă o altă cale de stimulare a băncilor pentru reducerea riscu-

lui asumat. Când o bancă este forțată să aibă un capital social ridicat, banca are mai mult de pierdut în cazul în care eșuează și de aceea probabilitatea ca banca să se angajeze în activități mai puțin riscante crește. Nivelul minim actual cerut de 250 mld. lei este prevăzut să crească la 320 mld. lei în 31 mai 2003, iar apoi la 370 mld. lei în mai 2004.

3. Supravegherea și monitorizarea băncilor

Impunerea unor cerințe de vechime și calificare pentru conducătorii de bănci precum și verificarea periodică a modului de operare a băncilor reprezintă căi importante pentru reducerea selecției adverse și a hazardului moral în sectorul bancar. S-au făcut progrese remarcabile. S-a obținut o mai eficientă organizare și o echilibrare între inspecția bancară și monitorizarea de la distanță. Fiecare bancă este inspectată cel puțin o dată pe an. Conținutul inspecțiilor s-a extins, iar atenția s-a mutat de la verificarea formală a cifrelor pe înțelegerea faptelor din spatele cifrelor.

Monitorizarea de la distanță a fost întărită din 1999 cu noi componente, ca sistemul de rating bancar și de avertizare timpurie sau Centrala riscurilor bancare. Sistemul de rating bancar, care ține seama de adecvarea capitalului, calitatea activelor, calitatea managementului, profitabilitate și lichiditate împarte băncile în cinci categorii. În funcție de această clasificare, 10% din total active bancare fac parte din prima categorie (cea mai performantă), 70% din a doua categorie, 17% din a treia categorie și 3,4% din a patra categorie. Centrala riscurilor bancare funcționează de la începutul lui 2000 și strânge informații legate de expunerea fiecărei bănci la cei mai mari debitori care au contractat o datorie mai mare de o anumită sumă (în prezent de 200 mil. lei).

4. A revenit încrederea?

Au avut rezultate reglementările introduse? O analiză retrospectivă arată că dimensiunea sistemului bancar și implicarea sa în economia reală este mult în urma situației din 1989. În timp ce în 1989 creditul neguvernamental a fost ceva mai mare decât produsul intern brut din acel an, în august 2002 volumul creditelor neguvernamentale a atins doar 13% din produsul intern brut. În timp ce în 1989 proporția depozitelor în produsul intern brut se ridica la 43%, azi aceasta este de numai 23%. În plus, raportul dintre volumul banilor din

afara sistemului bancar și depozitele în lei a crescut de la 21% în 1989 la 28% în 2002. Desigur, factorii determinanți ai creditării și economisirii de azi s-au schimbat fundamental față de acum 12 ani. Azi penuria cronică de produse a dispărut. Azi agenții economici au posibilitatea de a-și păstra banii fie în lei, fie în valută. Azi agenții economici încep să descopere avantajele tranzacțiilor fără bani lichizi, facilitate oferită de recent introdusele produse și servicii bancare. Cu toate acestea, deoarece obiceiurile de creditare și economisire nu se pierd ușor, se poate spune că lipsa de încredere între agenții economici și bancheri a contribuit fără îndoială la reducerea masivă a creditelor și depozitelor.

Reducerea depozitelor poate fi explicată parțial de reducerea veniturilor și parțial de pierderea încrederii în sistemul bancar. Scăderea depozitelor datorată pierderii încrederii este considerabilă. Presupunând menținerea dispoziției de economisire din 1989, volumul actual al depozitelor este doar 60% din volumul care ar fi fost economisit din veniturile actuale. Efectul negativ al șocului hiperinflației din 1993, când volumul de depozite a atins nivelul lor cel mai redus, 47% din potențial, nu a fost niciodată recuperat. Deși volumul depozitelor a crescut până la 70% din potențial în 1995, volumul depozitelor a continuat să scadă până azi.

Declinul creditului neguvernamental a fost chiar mai sever. Încrederea bancherilor în agenții economici se asociază lipsei încrederii agenților economici în sistemul bancar. Volumul actual al creditului neguvernamental reprezintă doar 13% din volumul de care economia ar avea nevoie în condițiile actuale de creștere economică, presupunând neschimbată dispoziția de creditare din 1989. După o scădere la un sfert din potențial în 1993,

creditul neguvernamental a continuat să scadă până în anul trecut, după care a crescut ușor cu 2%.

Alpha Bank România este prezentă în România din 1994. Banca aparține prin acționarul său majoritar băncii Alpha Bank din Grecia și are un număr limitat de sucursale. În consecință s-ar putea să nu fie o bancă reprezentativă pentru sistemul bancar românesc. Cu toate acestea, este de notat creșterea continuă a creditelor acordate și a depozitelor atrase de-a lungul perioadei, care demonstrează că o activitate responsabilă și precaută dă roade chiar și în vremuri dificile. Creditele au crescut în medie cu 55% pe an, iar depozitele cu 30%. Calitatea produselor și serviciilor noastre precum și expertiza și experiența noastră acumulată în 120 de ani de istorie pe piața grecească par să fie creatoare de încredere și atrăgătoare pentru clienții români.

Sistemul bancar românesc are un mare potențial. Acest potențial va fi complet exploatat când încrederea atât a creditorilor cât și a deponenților va fi restaurată. Deoarece partea de creditare este foarte mult redusă, cele mai eficiente politici pentru un sistem bancar sănătos sunt cele care restaurează încrederea creditorilor. Atâta timp cât indisciplina financiară este larg răspândită și nu permite sectorului neguvernamental să folosească arietele ca o alternativă la finanțarea bancară, voința băncilor de a oferi credite va fi în continuare erodată. Îmbunătățirea guvernantei corporatiste și impunerea disciplinei financiare la nivelul firmelor par să fie instrumente cruciale pentru creșterea eficienței activității de supraveghere bancară a Băncii Naționale.

Eleftherios IOANNOU,
Președinte și CEO, Alpha Bank Romania

Legea 66/1996 de reorganizare a Casei de Economii și Consemnațiuni în societate bancară pe acțiuni, în contextul reformei bancare din România

Pentru civilizația bancară românească, anul 1990 marchează debutul celei de a patra perioade a evoluției sale istorice, perioadă caracterizată prin schimbări profunde și multiple ale sistemului bancar românesc, existent la aceea dată.

Procese reformatoare de natură bancară petrecute în ultimii 10 ani, încadrate în contextul general de transformare a componentelor și sistemelor economice românești, au produs rezultate pozitive, determinând nu numai schimbări de formă

dar, mai ales, de fond, atât la nivel instituțional, cât și în sfera activităților economico-financiare.

Dezvoltarea sistemului bancar prin înființarea unor bănci comerciale, românești sau străine, consolidarea instituțiilor bancare vechi, oferta bogată de servicii și produse bancare, eforturile de adaptare rapidă la mediul economico-financiar internațional, cristalizarea unei elite bancare la nivelul ierarhiilor superioare ale băncilor sunt doar câteva din progresele înregistrate de civilizația bancară românească în cuprinsul reformei bancare.

În cadrul acestor procese de reformă bancară, *Casa de Economii și Consemnațiuni* își găsește consacarea spre modernizare odată cu apariția Legii 66 din 1996 de reorganizare a CEC în societate bancară pe acțiuni, lege cunoscută și sub numele de „Legea Teculescu”, după numele inițiatorului și conducătorului băncii din anii 1996-1997.

Apariția legii a reprezentat un eveniment cu semnificații istorice deosebite nu numai pentru instituție, dar și pentru civilizația bancară contemporană. Îmbinarea fericită între respectarea și revenirea la tradițiile ce i-au permis CEC-ului să câștige o excelentă reputație în societatea românească, cu adaptarea la noile cerințe și provocări economice ale timpului respectiv, constituie principalul atu al legii, ce-i permit instituției să se dezvolte și să devină un factor și mai puternic în mecanismul economico-financiar al României.

Prin efectul Legii 66/1996 privind reorganizarea *Căsei de Economii și Consemnațiuni* din România în societate bancară pe acțiuni, instituția a fost reorganizată, dobândind un nou regim juridic. În temeiul art. 8 din lege, Guvernul a adoptat H.G. nr. 888 din 22 octombrie 1996, act prin care s-a aprobat Statutul CEC, astfel încât, în același an, CEC a dobândit o reglementare organică completă.

Trebuie specificat faptul că, înainte de intrarea în vigoare a Legii 66/1996, CEC a funcționat ca o instituție a statului român, ce a îndeplinit atât rolul de instituție de colectare a economiilor populației, cât și instrument de realizare a unor politici economice și sociale ale statului, specifice diferitelor epoci pe care aceasta le-a traversat de la crearea Căsei de Depuneri și Consemnațiuni și până la apariția legii de reorganizare din anul 1996.

Importanța Legii 66 din 1996 constă în faptul că instituției i-au fost deschise drumurile spre diversificarea activităților și amplificarea operațiunilor de natură bancară, astfel încât să-i permită păstrarea unui loc de frunte în civilizația bancară românească.

Efectuând o scurtă incursiune în istoria juridică a actualei bănci observăm că, de la înființare (1864) și până în anul 1996, *Casa de Economii și Consemnațiuni*, împreună cu antecesorii sale – „Casa de Depuneri și Consemnațiuni”, „Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie”, „Casa Generală de Economii”, „Casa Națională de Economii și Cecuri Poștale”, au beneficiat de suportul a 15 intervenții juridice (legi de modificare, de reorganizare sau de apariția a unor noi instituții CEC), venite în momente istorice importante în viața instituției, ceea ce ne permite să facem aserțiunea că Legea 66/1996 se încadrează în seria unor intervenții juridice novatoare, de mare însemnătate pentru viitorul băncii.

Servicii și produse bancare oferite de CEC clienților și partenerilor în perioada 1996-2002

Conștientă de importanța și rolul său în economie și societatea românească, *Casa de Economii și Consemnațiuni* a venit în întâmpinarea clienților și partenerilor săi cu o gamă diversă de servicii și produse bancare, pentru a-și îndeplini cu succes misiunea sa economică și socială. Pentru a ilustra modul cum instituția și-a făcut datoria prezentăm, în rezumat, oferta CEC din anii 1996-2002:

Produse de economisire pentru persoane fizice: cartele de depunere cu plata lunară a dobânzii; certificate de depunere cu plata dobânzii la 3 luni; certificate de depozit; certificate de depozit cu discount; contul curent personal; depozit la termen în lei cu rată fixă a dobânzii; libretul de economii cu depozite la termen; libretul de economii cu dobândă la vedere; cont de depozite cu primă la dobândă; depozit cu dobândă capitalizată; depozit tineret; puncte de schimb valutar.

Ofertă CEC pentru persoane juridice – conturi: contul curent; contul de depozit la termen; contul de depozit pentru garanții gestionari; conturi de depozite colaterale pentru garanții; contul pentru depunerea capitalului social; contul collector.

Oferta CEC pentru persoane juridice – credite: A) credite pentru dezvoltarea afacerilor – 1) credite pentru finanțarea stocurilor; 2) credite pentru facilități de cont; 3) credite pe documente de plată aflate în curs de încasare (credite pe cecuri remise spre încasare, credite pe ordine de plată, credite pentru echipament-investiții); B) credite acordate din Fondul de creditare Româno-German (Linii de credit CEC-KFW) în Lei sau EURO;

C) credite acordate în baza Programului Phare în Lei și EURO; D) credite acordate autorităților administrației publice locale pentru finanțarea investițiilor publice de interes local.

Alte servicii acordate clienților persoane juridice: tranzacții cu titluri de stat. Tipurile de operațiuni derulate de CEC cu titluri de stat în relația cu clienții sunt: cumpărări standard și ulterioare; cumpărări standard și ulterioare reversibile; vânzări standard și ulterioare; vânzări standard și ulterioare reversibile.

Obiective strategice ale CEC

Misiunea strategică imediată și pe termen lung a Casei de Economii și Consemnațiuni este aceea a îmbinării tradiției și a experienței cu cerințele unei economii în plin proces de transformare, astfel încât să ofere persoanelor fizice, I.M.M.-urilor și administrațiilor publice centrale și locale toate produsele financiar-bancare necesare pe întreg teritoriul țării în condiții de piață, iar CEC să realizeze anual un profit adecvat, în condițiile unei politici prudentiale, pentru a-și menține independența financiară.

Obiectivele și măsurile strategice propuse pentru perioada 2002-2005 sunt menite să schimbe profilul CEC dintr-o bancă orientată spre economii într-o bancă de retail performantă. Conducerea băncii a apreciat că singura alternativă strategică pentru dezvoltarea instituțională continuă a CEC și pentru amplificarea rolului său în economia românească este aceea reprezentată de transformarea acesteia într-o bancă de retail.

BANCA ȚIRIAC - peste un deceniu de prezență activă în peisajul bancar românesc

Sistemul bancar în România este în plin proces de consolidare și maturizare, fiind caracterizat printr-un număr relativ mare de bănci în acest moment, 39, din care 8 sucursale ale unor bănci străine. Sistemul bancar românesc se situează însă în urma țărilor din Europa de Vest și chiar în urma unor țări din Europa Centrală și de Est, din perspectiva unor indicatori importanți, cum ar fi: total active bancare, adecvarea capitalului, total depozite clienți nebankari, procent active bancare și credit neguvernamental în PIB.

În vederea împlinirii acestui deziderat, CEC și-a propus ca obiective strategice generale următoarele: o gamă completă de servicii bancare standard adresate întregii populații a României; servicii de calitate superioară clienților și partenerilor; menținerea solidității financiare; desfășurarea activității sale în conformitate cu standardele de eficiență, eficacitate și profesionale; participarea pe baze economice la achiziționare de titluri de stat; extinderea rețelei de distribuție prin intermediul bancomatelor, a serviciilor bancare electronice (mobile phone, internet etc.); obținerea unei rate a rentabilității adecvate, iar toate acestea numai printr-o continuă creștere a calificării personalului și prin introducerea unui sistem informatic și de telecomunicații moderne.

Strategia de afaceri a CEC are în vedere sporirea volumului de activitate a CEC, în domeniul acordării de credite în lei, în special pentru construirea și cumpărarea de locuințe de către populație, al operațiunilor în valută și introducerii de instrumente și servicii bancare moderne.

În concluzie, pe lângă operațiunile sale tradiționale, CEC își va dezvolta activitățile de retail, asigurând în acest fel o gamă completă de produse și servicii în monedă locală și valută pentru populație, de asemenea, va oferi produse specifice societăților comerciale mici și mijlocii, organizațiilor non-profit, liberilor profesioniști, asociațiilor de proprietari, asociațiilor familiale, atât în monedă locală cât și în valută.

Ștefan PETRE KIRSON, istoric,
Casa de Economii și Consemnațiuni

Banca Țiriac

Explicația economiștilor este de regulă aceeași și include fără a se limita argumente cum ar fi: balanța comercială deficitară, investiții directe străine mai mici decât în alte țări, rată a economisirii reduse și implicit depozite în sistemul bancar limitate. Indisciplina financiară ce caracterizează încă spectrul economic românesc fie el public sau privat induce în continuare deficite (explicite și implicite) cronice. Acestea sunt finanțate în mare măsură pe piața internă contribuind în felul acesta la diminuarea

surselor de finanțare atât de necesare economiei reale.

În ultima perioadă însă asistăm la îmbunătățirea vizibilă a principalilor indicatori macroeconomici, cum ar fi: creșterea economică substanțială, continuarea procesului dezinflaționist, creșterea producției industriale și a exporturilor, reducerea ratei șomajului și nu în ultimul rând creșterea record a rezervelor internaționale și expansiunea creditului în economie. Toate aceste evoluții recente reprezintă un factor pozitiv și încurajator, dar care necesită eforturi continue și susținute în vederea consolidării rezultatelor, a menținerii trendului actual, având drept obiectiv atingerea unei creșteri economice durabile și sănătoase.

Reforma sistemului bancar, parte integrantă a reformei economice începută în 1990, este un proces continuu cu impact direct și pertinent asupra mediului economic și agenților economici.

Dezvoltarea economică și un mediu de afaceri stabil corelate cu amendările legislative și un program mai strict de supraveghere asumat de Banca Națională vor avea drept rezultat un sistem bancar mai sănătos, mai transparent și vor contribui la îmbunătățirea funcționalității sistemului bancar, la creșterea încrederii populației în bănci și implicit la o mai bună servire a intereselor clienților.

Banca Țiriac a fost o prezență activă în peisajul bancar românesc începând cu 1991, fiind prima bancă cu capital privat fondată în România post revoluționară, reprezentând interesele a circa 5 500 de persoane fizice și juridice care au subscris acestei inițiative ca acționari. Ca o confirmare a performanțelor Băncii Țiriac în anul 1993, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare devine unul dintre acționarii principali ai băncii, de altfel prima participare a BERD la capitalul social al unei bănci din Europa Centrală și de Est.

Capitalizarea băncii s-a menținut la niveluri adecvate, fiind în permanentă creștere, de la un capital social inițial de 3 miliarde lei la peste 664 miliarde lei în prezent, ceea ce confirmă cu certitudine creșterea și dezvoltarea solidă a Băncii Țiriac în ultimii ani.

În ultimii ani Banca Țiriac a demarat un plan de afaceri ambițios – Banca Țiriac 2000-2002 –, având drept obiectiv principal transformarea acesteia într-o instituție financiară modernă și eficientă, receptivă la evoluția pieței și cerințelor în continuă creștere ale clienților.

Planul a vizat în primul rând implementarea unei noi structuri organizatorice flexibile, bazate pe comunicare și un management proactiv.

Banca Țiriac a investit într-un nou sistem IT ce permite efectuarea centralizată și în timp real a operațiunilor, într-o nouă interfață on-line cu sistemul de carduri, încercând astfel să vină rapid și eficient în întâmpinarea necesităților clienților săi.

Investiția într-un sistem bancar de ultimă generație a fost completată de un training adecvat al salariaților, având drept obiectiv satisfacerea necesităților specifice ale clienților și partenerilor băncii în condiții de eficiență și operativitate maxime.

Banca Țiriac a investit și în pregătirea personalului, pornind de la premisa că un personal specializat cu standarde ridicate de performanță reprezintă sursa vitală de dezvoltare a afacerilor băncii.

Dezvoltarea volumului de afaceri a impus și extinderea numărului de sucursale și agenții, acestea ajungând în prezent la un număr de 48 unități teritoriale.

Rețeaua de sucursale a băncii a fost de asemenea supusă unui proces continuu de modernizare și reamenajare. Aproximativ 70% din sucursale au fost relocate sau reamenajate, proces ce va continua și în viitor, fiind un obiectiv major al băncii.

În ceea ce privește oferta Băncii Țiriac, aceasta este în permanență îmbunătățită, extinsă și ajustată, încadrându-se în noua strategie a băncii, strategie orientată către client. Lansarea de produse și servicii destinate atât persoanelor juridice, cât și persoanelor fizice urmărește oferirea celor mai bune soluții financiare care răspund cerințelor partenerilor noștri. Obiectivele prioritare ale Băncii Țiriac sunt: calitate și eficiență.

Banca Țiriac oferă produse și servicii sectorului corporativ încă de la începutul activității, pe parcursul anilor dovedindu-se a fi de un real suport pentru întreprinderile mici și mijlocii, prin oferirea de asistență și servicii financiare specializate.

De asemenea, clienții băncii au la dispoziție un instrument rapid și eficient pentru administrarea tranzacțiilor companiei – serviciul de electronic banking – Office2Office.

Pentru a veni în sprijinul clienților săi, persoane fizice, Banca Țiriac a lansat credite auto, facilități de creditare pe card, credite de consum în parteneriat cu mari lanțuri de distribuție (Metro, Flanco, Mobexpert), urmând să-și diversifice și îmbunătățească oferta destinată acestui segment. Dezvoltarea activității de retail în ultima perioadă

a fost posibilă în contextul tendinței de scădere a inflației și dobânzilor, creditarea persoanelor fizice având avantajul dispersiei riscului și a obținerii unor profituri importante.

În ceea ce privește activitatea de carduri, Banca Țiriac este lider în acceptarea la plată a cardurilor. Pentru activitatea desfășurată la nivelul anului 2001, Banca Țiriac a fost desemnată Banca anului pentru cel mai mare volum de acceptare la comercianți. Banca Țiriac este totodată singura bancă ce oferă operațiuni cu carduri sub logo-ul celor 5 instituții internaționale specializate care funcționează în întreaga lume: VISA International, Eurocard/Mastercard, American Express, Diners Club și JCB. Banca Țiriac a avut în vedere și extinderea rețelei

de ATM-uri și POS-uri, până la sfârșitul anului 2002 numărul de ATM-uri puse la dispoziția clienților va atinge 150, iar cel de POS-uri 550.

O realizare importantă este și emiterea primului card co-branded pe piața românească în parteneriat cu Metro.

Banca Țiriac va continua să ofere soluții financiare optime clienților săi, calitatea serviciilor și comunicarea permanentă fiind considerate elemente esențiale ale dezvoltării și impunerii Băncii Țiriac ca bancă de prim rang în sistemul bancar.

George MUCIBABICI,

Prim-vicepreședinte, Banca Comercială

„Ion Țiriac“ S.A.

ABN AMRO România - o poveste de succes

ABN - AMRO

O tendință tot mai des întâlnită în prezent în relația bancă-client este dată de necesitatea largirii gamei de produse financiar-bancare, de specializarea serviciilor și de îmbunătățirea continuă a calității lor atât la nivel local, cât și global. ABN AMRO răspunde acestor cerințe prin integrarea activităților bancare comerciale cu cele de investiții și gruparea lor într-o singură structură organizatorică - *Divizia de clienți corporativi*. Aceasta reprezintă una dintre cele mai mari entități bancare din Europa, având în prezent venituri de 6 miliarde USD, aprox. 10 000 de clienți, 20 000 de angajați și operațiuni în peste 50 de țări.

ABN AMRO Bank și-a început operațiunile în România în noiembrie 1995. Deși au trecut doar șapte ani de la înființarea sa, ABN AMRO România și-a dobândit deja renumele de a stabili relații de afaceri serioase cu companiile multinaționale, firme internaționale de mărime medie care efectuează diverse activități de comerț exterior cu România, firme locale - în special cele care prezintă potențial de creștere - și companiile mixte.

Totodată, banca și-a propus să dezvolte în continuare aceste relații, pe măsură ce piața românească evoluează. În prezent, ABN AMRO Bank România are peste 320 de angajați și deține poziția de lider pe piață în ceea ce privește serviciile de gestiune a lichidităților și tranzacțiile pe piața valutară și monetară.

Din punctul de vedere al acoperirii geografice, ABN AMRO operează în România în 14 orașe:

Cluj, București, Arad, Oradea, Sibiu, Brașov, Ploiești, Constanța, Pitești, Bacău, Craiova, Baia Mare, Timișoara și Galați. Astfel, clienții din zone diferite ale țării beneficiază de același nivel calitativ al serviciilor, de accesul în aceeași zi la sumele depuse în sucursale diferite, de utilizarea rețelei internaționale a băncii și accesul la transferuri bancare rapide.

Divizia de clienți corporativi acoperă cinci sectoare de bază și este structurată astfel:

Mijloace de transport rutiere și conexe și
Industria diversificată

Industria bunurilor de larg consum

Industria energetică

Telecomunicații, Media și Tehnologia Informației și Industria chimică și farmaceutică

Sectorul Public și Instituțiile Financiare

Strategia băncii este de a veni în întâmpinarea clienților săi cu o gamă largă de produse și servicii, atât de natură comercială, cât și investițională, și de a furniza, la nivel local, dar și internațional, expertiza aferentă. Lichiditatea instrumentelor financiare pe care banca le elaborează și furnizează se află permanent sub control. Mai mult, ABN AMRO oferă clienților săi capitalul de care aceștia au nevoie pentru desfășurarea activităților reciproc profitabile.

În 2000 și 2001, ABN AMRO a fost implicată în mai multe tranzacții de succes:

Co-aranjor pentru emisiunea de euro-obligațiuni Petrom (EURO 125MM);

Credit sindicalizat pentru Termoelectrica (USD 85 MM);

Finanțare structurată de comerț pentru Ministerul Sănătății (USD 70MM).

Rezultatele financiare pentru anul 2001 (potrivit contabilității românești) ale ABN AMRO Bank România au reconfirmat poziția excelentă de care se bucură banca pe piața românească. ABN AMRO Bank România a obținut în 2001 un profit net de 34 milioane USD, reprezentând o creștere de 40% față de anul 2000. Potrivit rezultatelor financiare, capitalul propriu al băncii este de 30 milioane USD (după plata dividendelor). În comparație cu anul 2000, activele au crescut cu 38%, depășind 600 milioane USD. Rata de solvabilitate a fost de 14%, confortabil deasupra limitei impuse de Banca Națională (12%). Profitul net calculat conform standardelor de contabilitate internațională (International Accounting Standards) a fost de 24,6 milioane USD.

2002 a început excelent pentru ABN AMRO România, banca obținând împreună cu JP Morgan mandatul pentru un nou credit sindicalizat pentru Termoelectrica (USD 150 MM).

Datorită expertizei deosebite și atitudinii îndreptate către satisfacerea nevoilor clienților, ABN AMRO România a fost desemnată „Cea mai bună bancă internațională din România“ de către revista *Central European* în 1999 și 2000. Tot în 2000, banca a mai fost numită „Cea mai bună bancă din România a deceniului“ de către aceeași publicație. În 2001, ABN AMRO România a fost declarată „Cea mai bună bancă de Cash Management din România“ și „Cea mai bună bancă din Europa de Sud-Est ca profit“ (*Finance Central Europe*).

De curând, prestigioasa revistă financiară britanică *Finance Central Europe* a anunțat miercuri, 4 septembrie 2002, rezultatele clasamentului „Topul celor mai bune bănci din Sud-Estul Europei – 2002“ („Top 100 South East Europe Bank Rankings 2002“). În competiție s-au întrecut băncile din Albania, Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croația, Grecia, Republica Macedonia, România, RF Iugoslavia, Slovenia și Turcia.

Toate băncile din aceste țări au fost invitate să-și trimită rezultatele financiare auditate din 2001. Analiza acestora a fost făcută de specialiști ai renumitului săptămânal financiar *The Economist*, tocmai pentru a se asigura imparțialitatea necesară.

ABN AMRO Bank România a fost declarată „Cea mai bună bancă din România după rata

de rentabilitate a capitalurilor proprii în 2002“, „Cea mai bună bancă internațională din România în 2002“, „Cea mai bună bancă internațională din Europa de Sud-Est după profitul brut în 2002“.

Locul patru pe care ABN AMRO îl ocupă în sistemul bancar românesc este în principal consecința deciziei de a fi printre primele bănci străine care au decis să își deschidă operațiuni în România. Prin standardele de calitate a serviciilor pe care le-a impus și prin preocuparea de a oferi noi produse, ABN AMRO și-a lărgit continuu baza de clienți – proces reflectat printr-o creștere semnificativă de la an la an a valorii activelor. Creșterea organică pe care ABN AMRO a realizat-o într-un mod constant, dar rațional, a permis optimizarea costurilor de operare și în același timp o acoperire geografică eficientă a întregii țări. În acest fel, ABN AMRO s-a poziționat strategic ca fiind una dintre foarte puținele bănci din România care oferă servicii la standarde occidentale pe întreg teritoriul României. Profesionalismul angajaților ABN AMRO a reușit să creeze un puternic nume de marcă pe piață, care face ca banca noastră să rămână imună la inerentele fluctuații de personal.

Și în continuare ne propunem să rămânem printre principalii actori ai acestui sector, făcându-ne simțită prezența atât prin finanțarea economiei românești, cât și prin rolul de promotori ai produselor financiare noi. Cu cât piața financiară din România va deveni mai sofisticată, cu atât mai mult bănci de calibrul ABN AMRO își vor utiliza mai eficient experiența pe care o au în vederea furnizării de soluții optime clienților români.

DI. Henk G. Mulder, Președintele ABN AMRO România, consideră că „forța băncii noastre este conferită de buna cunoaștere a dinamicii sectoarelor, combinată cu o puternică prezență locală. Astfel, suntem în poziția de a oferi clienților noștri cele mai bune servicii bancare“.

Pentru mai multe informații despre banca ABN AMRO în București, Arad, Bacău, Baia Mare, Brașov, Cluj, Constanța, Craiova, Oradea, Ploiești, Pitești, Sibiu, Timișoara și Galați, vă rugăm să ne contactați la numărul (4 021) 20 20 400.

Radu CRĂCIUN,
Senior research analyst,
ABN AMRO Bank (Romania) S.A.

GRUPUL FINANCIAR ING -

legături cu România

încă de la 1800

După cum se vede în arborele de mai jos, istoria ING începe încă din anul 1845. Grupul ING s-a format prin fuziunea dintre o societate de asigurări și o bancă importantă din Olanda. Restricțiile legislative pentru o astfel de fuziune au fost însă ridicate abia în anul 1990, iar grupul financiar internațional ING s-a constituit în forma actuală în anul 1991.

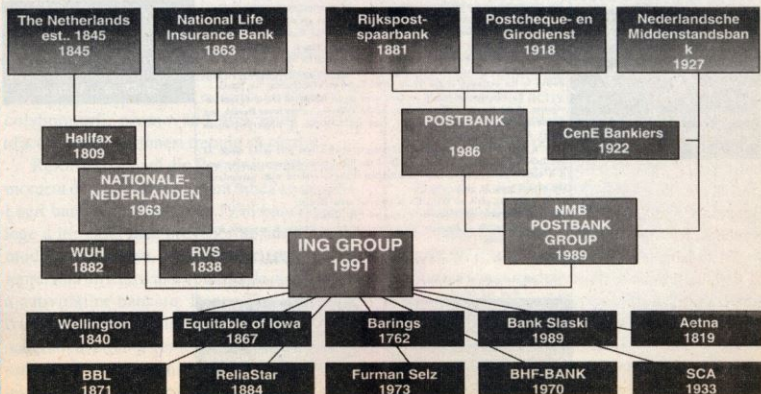
Încă de la început, ING și-a desfășurat activitatea la nivel internațional. Totul a început în 1845, când „NV Assurantie Maatschappij tegen Brandschade” a fost înființată în Olanda ca o companie de asigurări, cu sediul în Zutphen și sucursale în Amsterdam și Rotterdam. Activitatea s-a extins rapid la nivel internațional și în scurt timp această companie activa în Indiile de Est (acum Indonezia). În 1857, primii agenți erau angajați în Batavia (acum Jakarta), urmată de Sumatra, Surabaya și Semarang. De asemenea, au fost angajați agenți și în Europa, de exemplu în Hamburg, Bremen, Copenhaga, Londra, Paris și Antwerp. Ca urmare a dezvoltării comerțului în a doua jumătate a secolului XIX, datorită deschiderii multor piețe, compania s-a dezvoltat odată cu dezvoltarea comerțului internațional în America Latină, Africa și Asia de Sud-Est. Concentrarea activității a fost deseori localizată în porturi. Deși activitatea domestică era principală în această companie, 30%

din primele încasate erau din activități internaționale.

Apoi a urmat o perioadă lungă de fuziuni și achiziții, până în zilele noastre. În 1888 societatea inițială a fuzionat cu o altă societate-soră de asigurări, formând „The Netherlands est. 1845”. Aceasta a fuzionat mai târziu cu altă companie olandeză de asigurări „National Life Insurance Bank” – înființată în 1863, formând în 1963 Nationale-Nederlanden. Aceasta a fost evoluția ramurii de asigurări a grupului ING.

Ramura bancară își începe evoluția în 1881, când este înființată Banca Rijkspostspaarbank. Aceasta fuzionează cu PCGD (Postcheque – en Girodienst), ce fusese înființată în 1918 de către guvernul olandez, ca parte a Poștei Olandeze. Rezultatul fuziunii în 1986 a fost Postbank. În 1989 această bancă fuzionează cu NMB Bank, formând NMB Postbank Group.

În 1991, când legislația permite, se formează ING Group, prin fuziunea Nationale Nederlanden și NMB Postbank Group. După câteva fuziuni și achiziții majore ce includ Barings – Marea Britanie, BBL – Belgia, Bank Slaski – Polonia; Equitable of Iowa, Relia Star, Aetna Financial Services, Aetna International – SUA, și altele, ING devine lider în furnizarea serviciilor financiare integrate, ce cuprind servicii bancare, de asigurare și investiții.

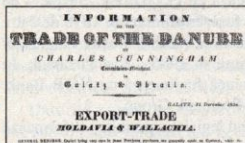
Banca de investiții Barings a fost achiziționată de către ING în 1995. Deoarece este cea mai veche instituție din cadrul grupului, înființată în 1762, vom detalia mai jos un mic istoric.

În secolul XVIII și XIX, Barings a activat ca finanțator al comerțului internațional și ca emitent de acțiuni și obligațiuni, în special pentru autorități guvernamentale. Barings avea sediul central în Londra, dar în domeniul comerțului avea informații de pe tot globul, prin agenții săi locali. Astfel, Barings concentra bogate resurse informaționale despre specificul local al condițiilor economice, comerciale și de tranzacționare. Documente ale vremii atestă că informații erau primite chiar despre Moldova și Valahia de la Charles Cunningham din Galați. El trimitea la Londra circulare comerciale detaliate, lungi și amănunțite despre comerțul de la gurile Dunării. Câteva dintre aceste documente

se mai păstrează încă în arhivele istorice ale Barings și sunt ilustrate în acest articol. Două dintre ele, datând din 1838 și 1841, descriu comerțul local din Moldova și Valahia, având ca sursă activitățile din orașele Galați și Brăila. Ele conțin detalii fascinante ale importului și exportului, proceduri comerciale și financiare. Sunt prezentate și amănunte ale transportului cu vase maritime și detalii ale monedelor locale. Al treilea document, datat din 1855, susține înființarea unui port liber la gurile Dunării.

Este o mare plăcere pentru ING Barings să reproducă aceste documente pentru *Magazin istoric*, ca o dovadă a lungilor relații de afaceri desfășurate în România.

Mișu NEGRÎTOIU,
Director general adjunct,
ING BANK NV - BUCHAREST

As the Navigation of the Danube forms one of the four points to be settled between the allies and Russia, there can be little doubt that the present war will not terminate without the Navigation of that river being placed on a clear, secure and lasting footing, and such as to encourage the investment of Capital in Mercantile enterprises in the vicinity of this River. — Further that those nations interested in the trade and navigation of the River, will adopt proper means not only to remove all material impediments to the navigation in the first instance, but also that they will provide a permanent fund, by a tax on vessels frequenting the River or otherwise, to keep the Channels in the best state for the security and despatch of Shipping; and will further make such arrangements as shall appear most conducive to the extension of the Trade of the Countries situate along its Banks.

Acest document comercial, trimis către Barings de către Charles Cunningham, negustor în Galați, descrie comerțul din Moldova și Valahia în 1838, în particular importurile și exporturile din porturile Galați și Brăila

Advantages likely to accrue to the TRADE OF THE DANUBE from the establishment of a free Port at the St. George's mouth of the River.

No one measure would conduce more to the facility of the trade and navigation of the River, to the prosperity of the Countries on the lower Danube, and to the extension of their Agriculture, than the formation of a free port at the Mouth of the river Danube.

In order to understand the advantages which a free port at the mouth of the Danube would confer on the Trade of the River, it is necessary to state how it is carried on at present, and the difficulties it has to contend with, particularly the export trade in grain.

All the grain of Wallachia is exported from Ibraila.

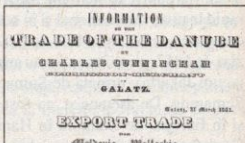
All the grain of Moldavia is exported from Galatz.

All the grain of Bulgaria which goes out by the Danube is exported from Matchin.

NOTE. — In spring when the water in the Danube is high, some small boats going westwards go up to Silistria to load Bulgarian Wheat, and to Giurgiu to load Wallachian wheat.

All the grain of Bessarabia which goes out by the Danube, is shipped from Reni and Ismail.

Acest document a fost primit de către Barings în 1855 și în el Charles Cunningham argumentează înființarea unui port liber la gurile Dunării. În particular, descrie comerțul cu grâne din Moldova și Valahia, în special din orașele Galați și Brăila. În acea perioadă se desfășura și Războiul Crimeii (1853-1856) între Anglia și Franța contra Rusiei

As the Navigation of the Danube forms one of the four points to be settled between the allies and Russia, there can be little doubt that the present war will not terminate without the Navigation of that river being placed on a clear, secure and lasting footing, and such as to encourage the investment of Capital in Mercantile enterprises in the vicinity of this River. — Further that those nations interested in the trade and navigation of the River, will adopt proper means not only to remove all material impediments to the navigation in the first instance, but also that they will provide a permanent fund, by a tax on vessels frequenting the River or otherwise, to keep the Channels in the best state for the security and despatch of Shipping; and will further make such arrangements as shall appear most conducive to the extension of the Trade of the Countries situate along its Banks.

Acest document comercial a fost trimis către Barings de către Charles Cunningham în 1841. Descrie comerțul din Moldova și Valahia

Studiu privind evoluția Băncii Transilvania în primul deceniu de reformă bancară în România

În urmă cu nouă ani – în anul 1993, un grup de oameni de afaceri ardeleni au simțit necesitatea înființării unei bănci cu sediul central în Transilvania, la Cluj-Napoca. Ideea a prins viață și în februarie 1994 Banca Transilvania își deschidea porțile pentru clienți, pentru susținerea mediului economic local și regional, urmând a se extinde apoi la nivel național.

Banca apărea așadar în piață într-o perioadă de început de tranziție, într-un moment în care pentru constituirea și funcționarea unei instituții bancare legislația era una generală – cea a societăților comerciale. Desigur, în timp, reglementările de prudențialitate și celelalte norme în domeniu au condus la construirea unui cadru de lucru din ce în ce mai adecvat, iar principiile concurenței loiale s-au impus în sectorul bancar din România.

Așa cum știm, nu au lipsit nici perturbările din cadrul sistemului bancar, acestea afectând atât piața dobânzilor – și, într-o mai mică sau mai mare măsură, activitatea băncilor comerciale și a firmelor – cât și imaginea instituțiilor financiar-bancare, în momentele în care unele bănci au „ieșit” din piață din diverse motive. În acest context, Banca Transilvania a căutat să mențină o linie de constantă prudențialitate și echidistanță în relațiile cu clienții și colaboratorii, promovând principiul „într-o afacere ambii parteneri trebuie să câștige”.

Reforma bancară din România a marcat un moment deosebit de important odată cu apariția Legii bancare. Așadar, din 1998 băncile au o lege a lor care, prin prevederile sale și unele modificări care au urmat în decursul anilor, reprezintă un cadru mai complet de desfășurare a activităților bancare. Banca Transilvania a transmis, în momentele respective, la solicitarea inițiatorilor legii, amendamentele și opiniile proprii, în sensul realizării unui cadru legislativ cât mai clar și mai practic.

În tot acest timp în România au fost folosite pârgii monetare pentru menținerea nivelului inflației și a nivelului cursului de schimb, acesta din urmă fiind utilizat ca și ancoră a inflației și a economiei. Politicile monetare și pârgurile financiare aplicate au contribuit și ele la dezvoltarea unui sistem bancar sănătos – ca exemplu: folosirea politicii rezervei minime obligatorii pentru asanarea masei monetare.

În același timp, reforma bancară în România a constat și în crearea unei infrastructuri relaționale consolidate în cadrul sistemului, înființarea unor foruri consultative, coordonatoare și – ceea ce este mai important – a unui cadru competițional tot mai apropiat de standardele occidentale.

Constituită cu capital integral privat – având ca scop bine definit susținerea sectorului privat al întreprinderilor mici și mijlocii – Banca Transilvania și-a dezvoltat o gamă de servicii și produse pliate pe cerințele pieței, venind totodată în întâmpinarea nevoilor clienților săi. Astfel, orientarea către sectorul corporatist a fost completată în mod fericit cu atenția deosebită acordată serviciilor de retail, ideea centrală fiind, în toate cazurile, aceea că banca poate să crească numai alături și odată cu clienții săi.

În decursul activității sale, banca și-a creat o rețea teritorială extinsă în toate zonele țării, funcționând în prezent cu 33 de sucursale, o reprezentanță, 5 agenții și 4 puncte independente de schimb valutar. Dezvoltarea rețelei – atât extensiv cât și intensiv – a fost întotdeauna urmarea firească a solicitărilor pieței, dar și o anticipare a necesităților clienților săi, Banca Transilvania dorind ca susținerea mediului de afaceri să fie una reală, construită pe baze solide.

Extinderea rețelei teritoriale și alegerea treptată a zonelor în care funcționează astăzi banca au fost, în fapt, rezultatul unor temeinice studii de piață. Astfel de studii, precum și cele

de implementare și lansare de noi produse și servicii sunt apanajul unui marketing bancar care funcționează încă din anul 1995 în Banca Transilvania – instituția noastră fiind printre primele care au înțeles importanța unei astfel de abordări într-un sistem al economiei de piață. Practic, importanța rolului pe care îl are marketingul este dată și de necesitatea modernizării activității în ansamblu, a dezvoltării ofertei de produse și servicii, precum și a creării și susținerii unei puternice forțe de vânzări.

În tot acest timp, rezultatele financiare au avut un trend crescător. An de an, creșterea activelor a depășit nivelul ratei inflației, rezultând o creștere medie anuală reală de 104%. Activele băncii erau de 6 684 miliarde lei la finele primului semestru al anului 2002, Banca Transilvania ocupând poziția a zecea în sistemul bancar românesc, cu o cotă de piață de 1,73%. Capitalurile proprii au înregistrat și ele creșteri impotante, ajungând la data de 30 iunie 2002 la 1 337,288 miliarde lei; capitalurile proprii au crescut cu 85% în anul 2001 față de 2000, prin acest ritm de creștere Banca Transilvania aflându-se pe locul 10 între băncile din țările europene care nu fac parte din Uniunea Europeană. În viitor, banca va continua să reinvestească profitul, fortificând baza de capital.

În ceea ce privește capitalul social, Banca Transilvania a urmat tendința generală de consolidare și capitalizare care a marcat întreaga industrie bancară, creșterile rezultând atât din capitalizarea profitului obținut de-a lungul anilor, dar și din aporturi în numerar ale acționarilor. La această dată Banca Transilvania are un capital social de 713,088 miliarde lei, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare fiind acționar semnificativ cu o cotă de 15%. Toate aceste creșteri au demonstrat de-a lungul anilor, preocuparea și angajamentul băncii de a activa ca o entitate solidă și viabilă.

Încă de la înființare, activitatea băncii a reflectat adaptare și înțelegere a realităților economico-financiare din România, în corelație cu un puternic simț al responsabilității și al asumării riscurilor, dublate de echilibru și profesionalism. Nu am uitat niciodată că suntem parte a unui sistem – la rândul său

componenta de bază a economiei. Am implementat cultura bancară și am creat bancheri, căutând totodată să ne educăm clienții pentru a solicita și a lucra la standarde înalte, precum și pentru a conștientiza rolul și importanța colaborării lor cu băncile.

În ceea ce privește implicarea Băncii Transilvania în proiectele de susținere a întreprinderilor mici și mijlocii, trebuie subliniat că prin derularea încă din anul 2000 a finanțărilor externe din surse BERD, Banca Transilvania a fost prima bancă din România care a intrat în programul Comunității Europene pentru sprijinirea IMM-urilor prin linii de finanțare externe, obținând o facilitare de 5 milioane USD. De asemenea, Banca Transilvania a fost prima bancă din Europa de Est care a utilizat integral prima tranșă, în valoare de 1 milion USD (noiembrie 2000), respectiv prima bancă din Europa Centrală și de Est care a acordat credite atât în USD cât și în EURO (facilitate multivalută, decembrie 2000). În data de 21 ianuarie 2002 Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare și Comisia Europeană au extins cu încă 5 milioane USD (5,6 milioane EURO) finanțarea acordată, pentru a susține în continuare întreprinderile mici și mijlocii din România. Importanța acestui eveniment a fost subliniată prin prezența Președintelui BERD – dl. Jean Lemierre – și semnarea personal de către acesta a acordului de finanțare, ceea ce reprezenta la vremea respectivă încă o premieră în cadrul relațiilor BERD cu băncile din cele zece țări participante la acest program al Comunității Europene. Programul de finanțare externă a IMM-urilor funcționează în toate sucursalele Băncii Transilvania, solicitările din partea potențialilor clienți fiind în continuă creștere.

Produsele și serviciile oferite de Banca Transilvania au fost dezvoltate permanent, fiind concepute sau adaptate pe structura clientelei și perfecționate continuu, în funcție de evoluția și standardele pieței. Numai în anul 2001 banca a lansat 16 produse noi, dintre care șapte instrumente de economisire; în anul 2002 accentul a fost pus pe calitate și modernizarea ofertei existente, fiind lansate sau în curs de lansare patru noi tipuri de carduri (Maestro

DIRECT, Visa Business Electron, Maxishop, Mastercard FORTE), precum și soluția de Internet-banking (BTnet).

De-a lungul celor nouă ani de funcționare, banca a recepționat numeroase semnale de recunoaștere a calității și valorii sale, prin premiile și distincțiile primite. Dintre acestea menționez: Premiul revistei *Piața financiară* pentru „Cel mai bun produs bancar” al anului 1997: Voice-Teller; Premiul Bucharest Business Week „Cea mai bună bancă pentru IMM-uri” (mai 2000); Acordarea de către revista *Piața Financiară* a premiului „Bancherul anului” președintelui Băncii Transilvania (decembrie 2000); Nominalizare la 3 secțiuni: „Cea mai dinamică bancă”; „Cea mai bună bancă pentru IMM-uri”; „Cel mai admirat businessman în banking” de către publicația *Bucharest Business Week* (mai 2001); Acordarea de către *Ziarul Financiar* a Premiului pentru „Atragerea de capital” (septembrie 2001); Banca Anului 2001 – desemnată în cadrul ceremoniei de acordare a premiilor Oskar Capital (18 decembrie 2001); Acordarea „Premiului de excelență pentru produsul credit turistic” de către revista *Vacanțe și călătorii* (23 februarie 2002) și – cele mai recente, primite în cadrul Ceremoniei de acordare a premiilor pieței de capital: „Cel mai dinamic emitent din punctul de vedere al dezvoltării companiei” – secțiunea BVB, respectiv „Cel mai transparent emitent” – secțiunea BVB; de asemenea, Banca Transilvania a fost nominalizată pentru „Premiul acordat unei bănci comerciale pentru contribuția la dezvoltarea pieței de capital”.

Dezvoltarea teritorială, diversificarea și îmbunătățirea ofertei de servicii se reflectă și în evoluția numărului de clienți, acesta înregistrând la sfârșitul anului 2001 o creștere cu 45% față de finele anului 2000, trendul continuând și în acest an.

Fiind orientată de la începutul activității spre dezvoltarea unei strategii de grup, Banca Transilvania are participații de capital în companii de asigurări, leasing și brokeraj. Intenția noastră este de a aduce sub umbrela Grupului Banca Transilvania, pe lângă activitatea strict bancară, și companiile unde am investit – Compania de Asigurare-Reasigurare SAR Transil-

vania, Compania de Leasing LT Transilvania și Compania de brokeraj Transilvania Capital Invest.

În ceea ce privește tehnologia informațională și de comunicații îmbunătățirea considerabilă a acesteia a creat un beneficiu întregii economii și – implicit sistemului bancar. Banca Transilvania a conștientizat cu câțiva ani înainte importanța posibilității de a oferi canale de distribuție și comunicare alternative pentru clienții săi și a pregătit premisele pentru a oferi facilități pentru activități bancare intermediare de computer. De la Voice Teller – Fax Teller – premiat în 1997 drept „Cel mai bun produs bancar”, de către revista *Piața financiară*, până la BT-ULTRA (electronic banking), introdus în anul 2000, și continuând cu BTnet (Internet banking – în anul 2002), Banca Transilvania a fost mereu în pas cu cerințele și tendințele pieței. În această idee menționăm și pătrunderea pe piața cardurilor, cu prezentarea unei oferte competitive în domeniu prin oferirea de facilități și produse de calitate emise atât sub sigla Visa, cât și Europay. Pe de altă parte rețeaua proprie de ATM-uri și POS-uri este în plină dezvoltare, concomitent cu noi servicii oferite exclusiv prin intermediul acestora.

Așa cum știți, Banca Transilvania este prima instituție bancară din România ale cărei acțiuni au fost listate la Bursa de Valori București – începând cu luna octombrie 1997. Lichiditatea titlurilor TLV este cunoscută și recunoscută, iar atractivitatea acțiunilor este dată de soliditatea unei instituții în plină maturitate.

În final, aș dori să subliniez faptul că reala coeziune dintre resursele umane și financiare a fost forța care a generat performanțele înalte ale Băncii Transilvania. Am încercat să implementăm cele mai bune strategii, folosind personal cu standarde profesionale și morale înalte și colaborând cu partenerii potriviți pentru consolidarea statutului nostru financiar.

Relația cu clienții, acționarul și colaboratorii din diferite domenii de activitate va avea în continuare la bază principiul de concurență loială, de susținere a proiectelor de perspectivă și a unui mediu macroeconomic sănătos.

Dr. Cecilia ILIESCU,
Director general adjunct, Banca Transilvania S.A.

Prima bancă italiană pe piața românească

BANCA DI ROMA S.p.A.

Viale Umberto Tupini, 181 - 00144 Roma
Cap. Soc. € 2.000.000.000,00 - R.L. CF. e PL. 06978161005

Banca di Roma S.p.A. este prima bancă italiană care, potrivit autorizației eliberate de către Banca Națională a României în 7 noiembrie 2000, operează în mod curent în România prin intermediul sucursalei sale numită „Banca di Roma S.p.A. – Sucursala București”, ce are un capital de dotare de peste 10 milioane de USD.

În urma reorganizării grupului, ce s-a încheiat în luna iulie a acestui an, Banca di Roma S.p.A. Italia are active în valoare de aproximativ 87 miliarde EURO și un capital net de 5 016 milioane EURO.

Scopul acestei reorganizări a fost crearea unei structuri organizaționale de grup bancar care să înlesnească Băncii di Roma să opereze mult mai eficient în cadrul unei piețe competiționale. Noua structură concentrează funcții de guvernare și strategii de management într-o companie tip holding, care va determina politici de grup precum și standarde operaționale pentru componentele sale.

Sucursala din București a Banca di Roma S.p.A. Italia se adresează în principal clienților italieni, dar în egală măsură persoanelor juridice române cu sau fără capital italian, oferindu-le ca principale produse:

- depozite pentru persoane juridice;
- depozite pentru persoane fizice;
- plăți în valută și lei;
- credite documentare;
- scrisori garanție și alte tipuri de plăți asociate cu activități de import-export de bunuri și servicii (acreditiv, scrisori de credit Stand By etc.);
- operațiuni în valută;
- cecuri;
- consultanță financiară și bancară;
- asistență în activitatea de investiție a agenților economici italieni în România.

Ecaterina TOMESCU,
Director adjunct, Banca di Roma S.p.A.
– Sucursala București

Civilizația bancară românească

Sub acest generic, plin de semnificații, s-a desfășurat cu un deceniu în urmă cel dintâi simpozion științific național consacrat unuia dintre cele mai importante domenii de activitate în societatea modernă.

Comunicările la prima sesiune științifică de după 1989, ce reunea istorici și bancheri, își păstrează importanța peste timp, pentru că au marcat renașterea sistemului bancar din România, care, după o evoluție de aproape un secol, fusese practic anihilat la instalarea regimului totalitar din România. Se consemna la primul simpozion de istorie că Banca Națională, atât de mult implicată în evenimente însemnate din trecutul neamului, a redevenit banca centrală a statului român și își îndeplinește rolul firesc într-un sector vital pentru reșezarea economiei românești.

Simptomatic, bancherii au insistat în comunicări pe tradiție, pe necesitatea preluării mesajului de inimă și minte transmis de înaintași, care au reușit să edifice, pe parcursul multor decenii de efort și speranță, un sistem bancar bine organizat, dispunând de personal format temeinic, care lucra la nivelul standardelor internaționale. Totodată, s-a conturat o abordare programatică a prezentului, cu strădania identificării perspectivelor deschise sistemului bancar românesc în noua sa evoluție, de după renaștere. Cu luciditate s-au arătat cerințele de edificare a unei noi culturi bancare, adaptate la economia de piață, implicând o susținută formare profesională și o conștientizare a necesității implicării bancherului în viața societății românești, aflată (pentru a câta oară?) într-o perioadă de tranziție.

Simpozionul, care se cere neapărat amintit după un deceniu, constituia efectiv o premieră în viața profesiei și avea să continue, datorită susținerii statornice a bancherilor, în fiecare an. După dureroasa despărțire din primăvara anului 1999 de cel ce a fost animatorul acestei manifestări științifice de prestigiu, s-a decis îndreptățit ca mai departe să se cheme *Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”*.

Întrunirea cu regularitate răstimp de zece ani denotă temeinicia, rostul de netăgăduit al investigației evenimentelor și sensurilor din trecutul istoric, dar și dintr-un interes prezent al activității mănuiitorilor de bani din țara aceasta. Privind înapoi la desfășurarea seriei de simpozioane, se poate desluși cum întâlnirea lor periodică, sub genericul „istoriei civilizației”, le-a dat bancherilor putința evocării de fapt semnificative, dar și a unei introspecții a părții spirituale, umane, dintr-o profesie ce definitoriu se întemeiază pe limbajul rece al cifrelor.

Simpozionul a fost prilej de afirmare a rolului ce trebuie îndeplinit de omul de bancă în societatea contemporană românească, în dificultul și adesea durerosul proces, prin consecințele lui sociale, al reformelor economice. Un rol pe care mănuiitorii de bani l-au mai jucat și în trecut, când se edificau aici bazele sistemului capitalist, și pe care trebuie din nou să și-l asume prin introducerea și răspândirea conceptelor, procedurilor și instrumentelor monetare moderne, uzuale în alte părți, dar din păcate aproape necunoscute în România, ținută de sistemul comunist în izolare, aproape jumătate de veac. Teme profesionale de real interes pentru cultura și educația bancară s-au succedat, acaparând nu numai interesul profesioniștilor, ci și al unui public larg.

Trebuie prețuită, deopotrivă, seria de simpozioane, pentru că a dezvăluit aspecte – în parte sau chiar total – necunoscute ale activității bancherilor români.

Mecenatul bancar și dezvoltarea artelor și culturii a reprezentat, spre exemplu, o temă care a îngăduit cunoașterea amplexării donațiilor pornite de la banca centrală și băncile comerciale spre destinații esențiale pentru spiritualitatea națională. Din comunicări a rezultat că ponderea mijloacelor s-a concentrat pe știință și educație,

așadar pe activități determinante pentru restaurarea capacităților intelectuale, vitale pentru afirmarea ființei naționale. Biserica, atât de importantă în viața spirituală a neamului, a beneficiat din plin de donațiile din partea băncilor și numeroase lăcașuri de cult, monumente străvechi sau biserici ale unor comunități rurale, și-au recăpătat înfățișarea ori au fost ridicate din temelie, datorită acestui sprijin. Fondurile plecate de la bănci pot fi regăsite, de fapt, în mii de acțiuni cu caracter religios, cultural, educativ, științific, în manifestări și lucrări artistice, în realizări importante cu caracter umanitar. Lăsând faptele să grăiască, sistemul bancar și-a demonstrat intenția clară de a contribui la salvarea patrimoniului cultural al națiunii, acționând în domenii deficitare, insuficient acoperite din fondurile publice.

Un mesaj cultural semnificativ se regăsește și în tema altui simpozion consacrat arhitecturii și civilizației instituționale bancare, când s-au evocat edificii de referință ale capitalei României, ridicate de banca centrală și bănci comerciale de prestigiu din trecut. Din păcate, numai o parte din vechile lor localuri, adevărate opere de arhitectură, au fost preluate de bănci și au putut astfel fi restabilite în adevărata lor înfățișare, dar s-a manifestat opțiunea pentru continuarea tradiției și adăugarea unui fond arhitectural modern, corespunzător cerințelor operaționale și răspunzând, totodată, unor perene concepte estetice, urmărind înnobilarea esteticii urbane, acolo unde apare.

Ce a fost, ce este, ce va fi sistemul bancar românesc? Cu aceste întrebări s-a pornit la drum cu un deceniu în urmă și comunicările, debaterile, întregul efort de investigație și de răspândire a informației au oferit răspunsuri menite să ducă la înțelegerea unei profesii nu îndeajuns cunoscute și aflată într-un proces de adaptare la realitățile economice dificile ale tranziției.

Evaluate lucid, simpozioanele de istorie a civilizației bancare românești rămân pentru această profesie evenimente de referință în efortul regăsirii de sine.

Radu NEGREA,
Secretar general,
Asociația Română a Băncilor

CONTENTS (Romanian History)

M. Eminescu It is up to us only • **I.A. Pop** Mediaeval Nation? • **S. Iftimi** The Epiphany at the voivode Court, in Moldavia • **A. Caragea** The 1907 Uprising – a foreign plot? • **A. Gorovei** At the beginning of socialism, in Iași • **M. Tejchman** Romanian-Czecho-Slovak relations after WWI • **S. Alexandrescu** Dictators of Romania (IV) • **G. Filitti** Romania 100 years ago • **C.D. Zeletin** Princess Elena Bibescu • **L. Cosovanu** Romanian documents at Hoover Institution (XV) • **S. Câlția** The story of some acts • November 2002. The 10th Symposium of History of the Bank Civilisation „Cristian Popișteanu“

SOMMAIRE (Histoire roumaine)

M. Eminescu Ça dépend rien que de nous • **I.A. POP** La nation moyennâgeuse? • **S. Iftimi** L'Épiphanie à la Cour princière de Moldavie • **A. Caragea** L'émeute paysanne de 1907 – complot extérieur? • **A. Gorovei** Le début du mouvement socialiste à Jassy • **M. Tejchman** Les relations roumano-tchéoslovaques après la Grande Guerre • **S. Alexandrescu** Dictateurs de Roumanie (IV) • **G. Filitti** La Roumanie il y a 100 ans • **C.D. Zeletin** La Princesse Elena Bibesco • **L. Cosovanu** Documents roumains à Hoover Institution (XV) • **S.Câlția** Le récit des papiers • La dixième édition du Symposium d'histoire de civilisation bancaire „Cristian Popișteanu“ (22-23 Novembre 2002)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история)

M. Еминеску Это только от нас зависит • **И.А. Поп** Средневековая нация? • **С. Ифтим** Праздник Крещения у двора воеводы в Молдове • **А. Караджа** Восстание 1907 г. – внешний заговор? • **А. Горовой** Начало социализма в Яссах • **М. Тайхман** Чехословацко-румынские отношения после первой мировой войны • **С. Александреску** Диктаторы Румынии (IV) • **Дж. Филитти** Румыния 100 лет назад (IV) • **К.Д. Зелетин** Принцесса Елена Бибеску • **Л.Косовану** Румынские документы в Институте Гювера (XV) • **С.Кылция** История мелких документов • Ноябрь 2002 г. Десятый симпозиум по истории банковской цивилизации имени «Кристиан Попиштяну»

INHALT (Rumänische Geschichte)

M. Eminescu Nur von uns hängt es ab • **I.A. Pop** Die mittelalterliche Nation? • **S. Iftimi** Das Winterfest der „Boboteaza“ am fürstlichen Hofe der Moldau • **A. Caragea** Der Aufstand von 1907 – eine externe Verschwörung? • **A. Gorovei** Die Anfänge des Sozialismus in Jassy • **M. Tejchman** Die tschechoslowakisch-rumänischen Beziehungen nach dem Ersten Weltkrieg • **S. Alexandrescu** Die Diktatur bei den Rumänen (IV) • **G. Filitti** Rumänien vor 100 Jahren • **C.D. Zeletin** Die Fürstin Elena Bibescu • **L. Cosovanu** Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (XV) • **S. Câlția** Die Geschichte einiger kleinen Akten • Die zehnte Veranstaltung des Symposiums für bankarische Zivilisationsgeschichte „Cristian Popișteanu“ (22-23 November 2002)

SUMARIO (Historia romana)

M. Eminescu Depende solo de nosotros • **I.A. Pop** ¿La nación medieval? • **S. Iftimi** La Epifanía en la Corte principesca de Moldavia • **A. Caragea** ¿La sublevación de 1907 – un complot exterior? • **A. Gorovei** Los comienzos del socialismo en Iași • **M. Tejchman** Las relaciones checoslovacas-romanas despues de la Primera Guerra Mundial • **S. Alexandrescu** Los dictadores de Rumanía (IV) • **G. Filitti** Rumanía hace 100 años • **C.D. Zeletin** La princesa Elena Bibescu • **L. Cosovanu** Documentos rumanos en Hoover Institution (XV) • **S. Câlția** La historia de algunos documentos • La X-ma edición del Simposio de historia de la civilización bancaria „Cristian Popișteanu“ (22-23 de noviembre de 2002)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONNEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-21-222.64.07 sau 222.64.39

Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);

90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi“ S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 16 000

Partenerul tău pentru

INTERNET !

www.itcnet.ro

Acces Internet prin: Dial-up
ISDN
Linii inchiriate
Cablu TV / Fibra optica
Radio

Design pagini Web
Dezvoltare aplicatii WWW
Dezvoltare sisteme Internet / Intranet
Comert electronic
Cataloge si baze de date pe Internet

Calea Floreasca, nr. 167, sector 1, 72321 - Bucuresti
Tel.: (401) 232 1948, (401) 232 1432; Fax: (401) 233 0966
E-mail: office@itcnet.ro; http://www.itcnet.ro

